Vol. IX

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY MADRAS

EDITED BY

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.
Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras

PRINTED BY THE SUPERINTENDENT
GOVERNMENT PRESS
MADRAS
1956

TABLE OF CONTENTS

Malhaṇastava with the commentary of Docayāmātya (Sanskrit). Edited by Sri T. Chandrasekharan, M.A., L.T.	1
Munimoḻi (Tamil). Edited by Vidvān V. S. Krishnan	33
Karuṇākarāmālai (Tamil). Edited by Vidvān M. Pasupathi ..	41
Śrī Prasanna Veṅkaṭeśvara Vilāsamu (Telugu). Edited by Sri V. R. Acārya, B.O.L.	49
Cōḷa Rāja Sāṅgatya (Kannaḍa). Edited by Vidvān C. Madhusudana Bhat	81
Ottakkōlpiḍittam (Malayālam). Edited by Sri A. Gopala Menon ..	91
Poona Pett Kaifiyat (Marāṭhi). Edited by Sri K. Thuljaram Ksheerasagar	101
Tadhkirat-al-Ansāb (Persian). Edited by Syed Hamza Hussain, Omari Munshi-E-Fāzil	109

MALHAṆASTAVA

By

MALHAṆA

(with the commentary of Decayāmātya).

Edited by

SRI T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.,

Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

Malhaṇastava, which is now printed is in praise of Lord Śiva. This is one of the five Śivastotrās called Śivapañcastavī, This work contains 37 verses in Vasantatilaka metre. It is called Malhaṇastava since it is composed by one Kavi called Malhaṇa.

This work is accompanied by the erudite commentary of Decayāmātya about whom details can be had from Volume VII, No. 2 of this Bulletin. The present edition is based on the undermentioned manuscripts.

1. (क) Paper manuscript $8\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ inches in size. It consists of 3 pages of 33 lines to a page. It is written in Telugu script and complete. It bears D. No. 11085.

2. (ख) Palm leaf manuscript $13\frac{3}{4} \times 1\frac{3}{8}$ inches in size. It consists of 13 pages of 6 lines to a page. It is written in Grantha character and complete. It bears D. No. 11084.

3. (ग) Palm leaf manuscript $16\frac{3}{4} \times 1\frac{3}{4}$ inches in size. It contains 8 pages of 6 lines to a page. It is written in Telugu script and complete. It bears D. No. 11086.

4. (घ) Palm leaf manuscript $8\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ inches in size. It consists of 6 pages of 9 lines to a page. It is complete and written in Telugu script. It is preserved under D. No. 11087.

5. (ङ) Palm leaf manuscript $10\frac{7}{8} \times 1\frac{1}{4}$ inches. It contains 10 pages of 5 lines to a page. It is complete and in Telugu script. It bears D. No. 11088.

6. (च) Palm leaf manuscript $13\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{4}$ inches. It contains 6 pages of 8 lines to a page. *It is complete and written in Telugu* script. It is preserved under D. No. 11090.

7. (छ) Palm leaf manuscript 15½ × 1⅜ inches. It consists of 25 pages of 6 lines to a page. It is complete and written in Telugu script. It is under D. No. 11091.

8. (ज) Palm leaf manuscript 9⅛ × 1¼ inches in size. It consists of pages 9 of lines 5 to a page. It is complete and written in Telugu script. It bears D. No. 11092.

9. (झ) Palm leaf manuscript 16½ × 1⅜ inches in size. It contains 7 pages of 8 lines to a page. The text herein is accompanied by Decayāmātya's commentary. It breaks off in the course of 7th stanza. It is written in Telugu script. It bears D. No. 11094.

10. (ञ) Palm leaf manuscript 8½ × 2 inches in size. It contains 52 pages of 8 lines to a page. It contains Kannaḍa meaning also. It is complete and written in Kannaḍa script. It is preserved under D. No. 11095.

11. (ट) Palm leaf manuscript 16⅛ × 1⅜ inches in size. It contains 2 folios of 6 lines to a page. It is incomplete and in Telugu script. It bears R. No. 177 (*f*).

12. (ठ) Palm leaf manuscript 11⅞ × 1⅛ inches in size. It contains 1 page having 5 lines on it. It contains only two stanzas and is in Nandināgari script. It is preserved under D. No. 11089.

13. (ड) Palm leaf manuscript 16½ × 1⅜ inches in size. It contains 31 pages of 8 lines to a page. Both Decayāmātya's commentary and the text are available in this bundle. It is complete and written in Telugu script. It is preserved under D. No. 11093. The press-copy of this edition was prepared from this copy.

14. (मु·पु·) A printed copy of the text only published in Telugu script in the Government Oriental Manuscripts Library with Telugu No. 522.

। श्रीरस्तु ।

॥ मल्हणस्तवः ॥

(देचयामात्यकृतटीकासहितः)

कान्ताकचप्रचयपुष्पसुगन्धिगन्ध-
लुब्धभ्रमद्भ्रमरकर्बुरकन्धराय ।
गन्धर्वयक्षसुरसिद्धकिरीटकोटि-
संघट्टघृष्टचरणाय नमः शिवाय ॥ १ ॥

ऊरेदेचमहामन्त्री मल्हणस्तुतिपञ्चिकाम् ।
लक्ष्मीधरकटाक्षेण कुरुते गुरुतेजसा ॥

अथ मल्हणनामा कविः उमाकान्तं प्रस्तौति—कान्ताकचेत्यादिना। कान्तानां मत्तकाशिनीनां कचप्रचयाः केशपाशाः तेषु पुष्पाणि तेषु शोभनो गन्धो यस्य स सुगन्धिः स चासौ गन्धश्च सुगन्धिगन्धः पुष्पेषु सुगन्धिगन्धः पराग इति यावत्। तत्र लुब्धाः स्पृहयालवः ते च ते भ्रमन्तः भ्रमणशीलाः परिलुठन्त इत्यर्थः। भ्रमरा मिलिन्दाः तद्वत्कर्बुरा शबला कन्धरा यस्य स तस्मै यद्वा कन्तायाः पार्वत्याः। शेषं समानम्। गन्धर्वयक्ष-सुरसिद्धकिरीटकोटिसङ्घट्टघृष्टचरणाय। गन्धर्वाश्च यक्षाश्च सुराश्च सिद्धाश्च गन्धर्व-यक्षसुरसिद्धाः तेषां किरीटानि तेषां कोटयः ताभिः सङ्घट्टो घट्टनं तेन घृष्टौ बर्बरावित्यर्थः चरणौ पादौ यस्य सः तस्मै। नमः शिवाय। इत्यन्वयः।

अत्र पूर्वार्धे उपमालङ्कारः। भ्रमरवत् कर्बुरकन्धरायेत्यौपम्यप्रतीतेः। यद्यपि भ्रमराणां कर्बुरत्वं परागलुठनात् कविकल्पितमिव प्रतिभाति वास्तवमेव कन्धरागतनीलिम्नः शरीरगतधवलिम्ना मेलनात् कर्बुरत्वम्। ततश्चोपमालङ्कार एव नोत्प्रेक्षालङ्कारगन्धः उत्तरार्धे अतिशयोक्तिः। सा च घर्षणासम्बन्धेऽपि सम्बन्धोक्तेः असम्बन्धे सम्बन्धनिबन्धना। अनयोस्सं-सृष्टिः।

न ब्रह्मविष्णुवचसामपि गोचरस्त्वं
अस्मद्विधस्य किमहो तदवैमि सर्वम् ।
भक्तिस्तथापि शिव मां मुखरीकरोति
युष्मत्स्तुतौ कथय किं करवाणि देव ॥ २ ॥

न ब्रह्मविष्णुवचसामपीति । नेति [1]निषेधः । ब्रह्मा चतुर्मुखः विष्णुः [2]मुरारिः तयोर्वचसामपि वाक्यानामपि । अपिशब्दः किमुतेत्यर्थः । गोचरः विषयः । प्रतिपाद्य इत्यर्थः । त्वं भवान् । अस्मद्विधस्य मादृशस्य । किमहो ! अहो इति सम्बोधने । किमिति तुच्छत्वप्रतिपादनम् । यद्वा किमहो किमाश्चर्यमित्यर्थः । तत्सर्वं अवैमि जानामि । भक्तिः भजनविश्वासः । एवं जानामीत्यर्थः । हे शिव ! मङ्गलात्मक ! मां मुखरीकरोति वाचालयति । युष्मत्स्तुतौ भवतः स्तोत्रे । कथय । किं करवाणि । देव ! जगत्क्रीडनशील ! जलन्धरादिदानवजिगीषो ! स्वाध्यस्ताशेषलोक-व्यवहार ! द्युतिस्वरूप ! स्तुत्य !

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शिव ! त्वं ब्रह्मविष्णुवचसामपि न गोचरोऽसि । अस्मद्विधस्य वचसामपि किमहो ! तत्सर्वमवैमि । तथापि हे देव ! युष्मत्स्तुतौ भक्तिर्मां मुखरीकरोति । किं करवाणि । कथय । अत्र वाक्यार्थहेतुकं काव्यलिङ्गमलङ्कारः ।

ये त्वां मरीचिचयचामरचारुचन्द्र-
चूडामणे ! स्तुतिवचोभिरिहार्चयन्ति ।
मायाप्रपञ्चरचनानिचयं विलङ्घ्य
गच्छन्ति ते शिवपुरं रुचिरैर्विमानैः ॥ ३ ॥

ये त्वामिति । ये भक्ताः । त्वां भवन्तम् । मरीचिचयचामर-चारुचन्द्रचूडामणे ! मरीचीनां चयः समूहः स एव चामरः वालव्यजनं तद्वच्चारुः स चासौ चन्द्रः स एव चूडामणिर्यस्य सः तस्य सम्बुद्धिः हे मरीचिचयचामरचारुचन्द्रचूडामणे ! चामराङ्कितजगन्मूलस्तम्भवत् चन्द्रमौलितया प्रतिभासीत्यर्थः । स्तुतिवचोभिः स्तुतिवाक्यैः । इह संसारे । अर्चयन्ति [3]गृह्णन्तीत्यर्थः । मायाप्रपञ्चरचनानिचयं, मायाया अविद्यायाः प्रपञ्चाः विक्षेपाः

[1] झ. निषेधे । [2] झ. हरिः । [3] झ. गृणन्ती ।

तेषां रचनाः कल्पनाः तासां निचयः तम् । विवर्तमानं जगदित्यर्थः । विलङ्घ्य अतिक्रम्य । गच्छन्ति प्राप्नुवन्ति । ते भक्ताः शिवपुरं कैलासम् । रुचिरैः रम्यतरैः । विमानैः देवयानैः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे मरीचिचयचामरचारुचन्द्रचूडामणे ! इह ये त्वां स्तुतिवचोभिरर्चयन्ति ते मायाप्रपञ्चरचनानिचयं विलङ्घ्य रुचिरैर्विमानैः शिवपुरं गच्छन्ति ।

पूर्वार्धेऽतिशयोक्तिरलङ्कारः शेखरीभूतचन्द्रस्य चामरत्वेनाध्यवसानात् भेदे अभेदनिबन्धनातिशयोक्तिः ॥ ३ ॥

उर्वीसमीरयजमानजलानलार्क-
सोमाम्बरादिभिरहो भवतस्तनूभिः ।
व्याप्तं समस्तभुवनं समवेक्ष्य विद्वान्
कुर्यान्न कोऽत्र भगवंस्त्वयि पक्षपातम् ॥ ४ ॥

उर्वीत्यादि । उर्वीसमीरयजमानजलानलार्कसोमाम्बरादिभिः, उर्वी भूमिः, समीरो वायुः, यजमानः सोमयाजी, जलमुदकं, अनलो वह्निः, अर्कः सूर्यः, सोमः चन्द्रः, अम्बरं आकाशं तानि आदिर्यासां ताः ताभिः । आदिशब्देन महत्तत्त्वादयो गृह्यन्ते । अहो इति सम्बुद्धिः । यद्वा अहो ! आश्चर्यम् । भवतः ते । तनूभिः मूर्तिभिः । व्याप्तं परिपूर्णम् । समस्तभुवनं संप्रेक्ष्य सम्यक् पर्यालोच्य । विद्वान् पण्डितः । कुर्यान्न कः ? काकुः । अत्र अस्मिन् सति । हे भगवन् ! षड्गुणैश्वर्यसम्पन्न ! त्वयि विषये । पक्षपातं एकतानत्वम् ।

अत्रेत्थं पदयोजना—अहो भगवन् ! उर्वीसमीरयजमानजलानलार्कसोमाम्बरादिभिः भवतस्तनूभिः समस्तभुवनं व्याप्तं समवेक्ष्य को विद्वान् त्वयि पक्षपातं न कुर्यात् । सर्वोऽपि कुर्यादित्यर्थः ।

अयं भावः—भवन्मूर्तिव्यतिरेकेण प्रपञ्चस्याभावात् भवद्व्यतिरेकेण प्रपञ्चकर्तुरभावात् कर्तृव्यतिरेकेण स्तुत्यस्याभावात् भवन्तं विहाय परिज्ञातृजनः वा स्तौतीति ॥ ४ ॥

ब्रह्मेन्द्रविष्णुसुरदानवलोकपालै-
रन्यैश्च [1] दिव्यमुनिभिः परिपूजितं त्वाम् ।
दृष्ट्वापि यस्तु पुनरिच्छति देवमन्यं
संसारिणो नरकहेतुरयं विमोहः ॥ ५ ॥

ब्रह्मेन्द्रेति । ब्रह्मेन्द्रविष्णुसुरदानवलोकपालैः, ब्रह्मा चतुर्मुखः सृष्टिकर्ता इन्द्रः परमैश्वर्यसम्पन्नः, स्वर्गा [2] धिवसतिरित्यर्थः । विष्णुः वासुदेवः, सुराः शोभनं वाञ्छितार्थं रान्ति ददतीति सुराः त्रयस्त्रिंशत्कोटिसंख्याका देवाः, दानवाः राक्षसाः, लोकपालाः अग्न्यादयः तैः । अन्यैर्दैवैः गणदेवताभिः दिव्यमुनिभिः नारदादिभिः । चकारादन्यैश्च मुनिभिर्वसिष्ठादिभिः । परिपूजितं त्वाम् । अत्र च 'मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च' इति क्तप्रत्यये 'क्तस्य च वर्तमाने' इति षष्ठ्या भवितव्यम् । तथापि महाकविप्रयोगात्सिद्धम् । दृष्ट्वापि ज्ञात्वापि । अपिशब्दस्सम्भावनायाम् । यस्तु पुनरिच्छति । पुनःशब्दो वाक्यालङ्कारे । इच्छति वाञ्छति । देवमन्यं भवद्व्यतिरिक्तम् । संसारिणस्सतः नरकहेतुः जन्ममरणादिभ्रमणहेतुः । अयं विमोहः इयमविद्या ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे हर ! ब्रह्मेन्द्रविष्णुसुरदानवलोकपालैः अन्यैश्च मुनिभिः दिव्यमुनिभिश्च परिपूजितं [3] त्वां दृष्ट्वापि यस्तु पुनः अन्यं देवमिच्छति संसारिणो जातस्यायं विमोहो नरकहेतुः ।

अयं भावः—सुरासुरमुनीन्द्रैरपि सर्वैर्नमस्कार्यं नमस्कार्यान्तरशून्यं 'एक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थे' इति श्रुतिप्रतिपादितं महादेवं विहाय यस्तु मन्दबुद्धिः भेदबुद्ध्या तदन्यं देवान्तरं सेव्यतया स्वीकरोति स तु संसारी भवति । यस्त्वेकमद्वितीयं सेव्यतयाङ्गीकरोति स तु मुक्त इति ॥ ५ ॥

त्वं पासि हंसि विदधासि तिरस्करोषि
मुक्तिं परां नयसि नित्यमशेषलोकान् ।
त्वं सर्वदोऽसि [4] शिव सर्वकरस्त्वमेव
मत्वाविक(ल्पमि)[ल्पइ]ति जन्तुर [5] लेपकः स्यात् ॥ ६ ॥

---

[1] मु.पु. देव ।
[2] झ. धिपति ।
[3] झ. परिपूजितं सन्तं ।
[4] क. सर्वप्रदोऽसि ।
[5] मु.पु रवेपकः ।

त्वमिति । त्वं भवान् । पासि पालयसि । हंसि संहरसि । विदधासि करोषि । सृजसीत्यर्थः । सृष्टिस्थितिलयकर्ता त्वमेवेति उपहित-स्वरूपमुक्तम् । अनुपहितं तावदाह । अनुपहितत्वं द्विविधम् वश्याविद्यत्वं कूटस्थत्वं चेति । आद्यं तावदाह—तिरस्करोषीति । तिरस्तिरोधानं आवरणं अविद्येत्यर्थः । करोषि प्रवर्तयसि अविद्यां नाटयसीत्यर्थः । द्वितीयं स्वरूपं तावदाह- मुक्तिं मोक्षं परां उत्कृष्टां ब्रह्मलोकप्राप्तिव्यतिरिक्तां कैवल्यं नयसि प्रापयसि । नयतेर्द्विकर्मकत्वादुभयत्र द्वितीया । नित्यं, पदसंस्कारपक्षे नपुंसकत्वम् । नित्यमित्यर्थः । यद्वा क्रियाविशेषणमेतत् । अशेषलोकान् समस्तजनान् । त्वं सर्वदोऽसि । सर्वाणि ऐहिकान्यामुष्मिकाणि च फलानि ददातीति सर्वदोऽसि । हे शिव ! [1]मङ्गलात्मक ! सर्वैर्देवैः मैलारादिभिः भवत्करप्रायैः श्रेयांसि करोतीति सर्वंकरः । यद्वा मैलारादयः फलप्रदातारः कराः हस्तप्रायाः प्रतिहस्ता यस्य स सर्वंकरः । त्वमेव । मत्वा आलोच्य । अविक(ल्पं)[ल्पः] विकल्पशू(न्यं)[न्यः] निर्गुण(मि)[इ]ति । एवंप्रकारेण । जन्तुः जननशीलः । अलेपकः अविद्यमानो लेपः अविद्याकृतो विक्षेपः । संसार इति यावत् । स्वार्थे कप्रत्ययः । [यस्य तादृशः] । स्यात् प्राप्तकाले लिङ् । लेपं न प्राप्नोति मुक्तो भवतीत्यर्थः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शिव ! अशेषलोकान् त्वं पासि त्वं हंसि त्वं विदधासि त्वं तिरस्करोषि नित्यं परां मुक्तिं नयसि त्वं सर्वदोऽसि त्वमेव सर्वंकर इति त्व(ा)मविक(ल्पं) [ल्पः इति] मत्वा जन्तुः अलेपकः स्यात् ।

अयं भावः—लोकानां सृष्टिस्थितिलयकर्तारं भवन्तमुपहितस्वरूपं ज्ञात्वा अनन्तरं नित्यकैवल्यस्वरूपं भवन्तमेव ज्ञात्वा मैलारादिरूपेण सर्वप्रदं भवन्तं ज्ञात्वा तदनन्तरं स्वयंज्योतिर्भगवानेक एवेति यस्तु मनुते स एव जीवन्मुक्तः । तस्यैव कैवल्यमुक्तिरिति ॥ ६

शाठ्येन येऽपि भगवन्तमनन्तशक्तिं
शम्भो भवन्तमभवं भविनो नमन्ति ।
तेऽप्यन्धकारमतिघोरकृतान्तदन्त-
यन्त्रान्तरालगहनं न पुनर्विशन्ति ॥ ७ ॥

---

[1] ज्ञा. मंगलस्वरूप ।

शाठ्येनेति ॥ शाठ्येन कापट्येन । येऽपि जनाः । अपिशब्दस्सम्भावनायाम् । भगवन्तं भवं संसारं निहत्य योगं ददातीति भगवान् (पूर्वोत्तरवर्ण)योगशब्दे पूर्ववर्णस्य (उत्तरशब्द)भवशब्दे उत्तरवर्णस्य च लोपात् भ(व)[ग]शब्दनिष्पत्तिः । भगौ भवयोगौ [हन्तृ]यत्वेन देयत्वेन [चास्मिन्]स्त इति भगवान् । तथा च कालाग्निरुद्रोपनिषत्—''अथ कस्मादुच्यते भगवान् यस्मादुच्चार्यमाण एव सर्वान् भगवान्? निहत्यात्मज्ञानं निरीक्षयति योगं गमयति तस्मादुच्यते भगवान्' इति । तं भगवन्तम् । अनन्तशक्तिं अनन्ताः शक्तयो रोदिकामोदिकेत्येवमादयः यस्य तम् । शम्भो ! सदाशिव ! भवन्तं त्वाम् । अभवं आद्यन्तशून्यम् । भविनः संसारिणः । नमन्ति । तेऽपि जनाः । अपिशब्दस्समुच्चये । अन्धकारं अविद्याम् । संसारमिति यावत् । अतिघोरकृतान्तदन्तयन्त्रान्तरालगहनं, अतिघो(रं)[राः] अतिक(ष्टं)[ष्टाः] कृतान्तस्य यमस्य दन्ताः दन्तपङ्क्तयः त एव यन्त्राणि तेषां अन्तरालानि तद्वद्गहनं न पुनर्विशन्ति ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शम्भो ! ये भविनो (जनाः)शाठ्येनापि भगवन्तमनन्तशक्तिं अभवं भवन्तं नमन्ति तेऽपि (भविनो जनाः) अतिघोरकृतान्तदन्तयन्त्रान्तरालगहनं अन्धकारं न पुनर्विशन्ति ।

एतदुक्तं भवति—ये जनाः संसारदशापन्नाः परप्रतारणार्थं शिवपूजां कुर्वन्ति 'अनि(श्चयो)[च्छया]ऽपि संस्पृष्टो दहत्येव हि पावकः' इति न्यायेन [तेभ्योऽपि भवान्] मुक्तिं प्रयच्छति । अयं भावः—दाम्भिकत्वाद्यर्हानर्हविचारं भवानेव करोति । त्वन्नामस्तुतिस्तु दाम्भिकत्वादाम्भिकत्वादिविचारमन्तरेणैव मुक्तिप्रदत्वस्वभावा इति ॥ ७ ॥

कस्यापरस्य मकराहतघोरनक्र-
चक्रक्रमक्रमणलोलजला च गङ्गा ।
खण्डेन्दुकोटिकरकोदकभारमाजि
बभ्राम बभ्रुणि जटापटले विमूढा ॥ ८ ॥

कस्येति ॥ कस्यापरस्य ईश्वरादपरस्य ! मकराहतघोरनक्रचक्रक्रमक्रमणलोलजला मकरैः जलजन्तुविशेषैः आहताः ताडिताः घोरनक्राः कुम्भिलाः

'इदं वाक्यं मुद्रितकोशेषु नोपलभ्यते ।

तेषां चक्राणि सङ्घाः तेषां क्रमाः पादविक्षेपाः तैः क्रमणानि भ्रमरिप्रमुख-(नि)तिर्यगूर्ध्वाधोगमनविशेषाः तैर्लोलं कल्लोलितं (तरङ्गितं) जलं यस्यास्सा । चकारः चन्द्रसमुच्चयार्थः । गङ्गा भागीरथी । खण्डेन्दुकोटिकरकोदकभार-भाजि, खण्डेन्दुः चन्द्रशकलः स इव कोटिः नालो यस्य तत् । जटापटल-विशेषणमेतत् [तच्च] करक इव (मण्डलमिव) [मण्डलाकारं] उदकभारं उदकपूरं भजतीति करकोदकभाक्[च] तस्मिन् । यद्वा खण्डेन्दुकोटिश्चासौ करकश्च खण्डेन्दुकोटिकरकः स चासावुदकभारभाक्[च] तस्मिन् । अयमर्थः—बभ्रुवर्णजटापटलं ताम्रकरकः [इव] तस्य चन्द्रकला रजतनाल इव [च] प्रतिभाति । बभ्राम भ्रमति स्म । बभ्रुणि बभ्रुवर्णे । जटापटले जटाजूटे । विमूढा कान्दिशीका ।

यथा लोके काननं प्रविष्टो नागरिकजनः निस्सरणमार्गमज्ञात्वा तत्र विमूढो भ्रमति तद्वदित्यर्थः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे सदाशिव ! अपरस्य कस्य खण्डेन्दुकोटि-करकोदकभारभाजि बभ्रुणि जटापटले मकराहतघोरनक्रचक्रक्रमक्रमणलोलजला च गङ्गा विमूढा(सती) बभ्राम । एतादृशो महिमा भवत्येव (विभ्रान्तो) [विश्रान्तो] नान्यस्मिन्निति भावः ।

अत्रातिशयोक्तिरलङ्कारः । खण्डेन्दोर्नालत्वेनाध्यवसानात् जटापटलस्य करकत्वेनाध्यवसानात् गङ्गाजलस्य करकोदकत्वेनाध्यवसानात् । भेदे अभेद-निबन्धनातिशयोक्तिः । किञ्च गङ्गाया विमूढत्वासम्बन्धेऽपि सम्बन्धोक्तेः असम्बन्धे सम्बन्ध[उक्तिनिबन्ध]नातिशयोक्तिः अनयोः संसृष्टिः ॥ ८ ॥

[1]भेरीमृदङ्गसुरदुन्दुभिशङ्खनाद-
देवाङ्गनाकलकलाकुलदिङ्मुखेषु ।
क्रीडन्ति दिव्यभवनेषु सहाप्सरोभिः
भक्त्या कृतं तव पुरो मुखवादनं यैः ॥ ९ ॥

भेरीमृदङ्गेति । भेरीमृदङ्गसुरदुन्दुभिशङ्खनाददेवाङ्गनाकलकलाकुलदिङ्मुखेषु भेरी दुन्दुभिः, मृदङ्गः मर्दलः सुरदुन्दुभिः सुरैस्ताड्यमानो दुन्दुभिः सुरदुन्दुभिः, शङ्खः प्रसिद्धः, तेषां नादैः ध्वनिभिः, देवाङ्गनाः, अप्सरसः, तासां कलकलाः

[1] ज॰ पुस्तके अयं १० श्लोकः ।

संभ्रमोद्विग्नगमनवचनरचनादयः तैश्च आकुलानि बधिरितानि [दिङ्मुखानि] येषां तेषु । क्रीडन्ति दिव्यभवनेषु, दिवि भवानि दिव्यानि वाञ्छा-समधिकवस्तूपपन्नानि, भवनानि गृहाः, तेषु । सह साकम् । अप्सरोभिः उर्वश्यादिभिः । भक्त्या विश्वासपूर्वकभजनेन । कृतं रचितम् । तव भवतः । पुरः अग्रे मुखवादनं मुखेन शङ्खध्वानम् । ओष्ठद्वयं संपुटीकृत्य शङ्खाकारं कृत्वा हस्तेन तदोष्ठद्वयं पिधाय [कृतं] शङ्खध्वनिसदृशं(ध्वनिं) ध्वानमित्यर्थः । (कुर्वद्भिः) यैः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे परमेश्वर ! तव पुरः यैर्जनैर्भक्त्या मुखवादनं कृतं ते भेरीमृदङ्गसुरदुन्दुभिशङ्खनाददेवाङ्गनाकलकलाकुलदिङ्मुखेषु दिव्यभवनेषु अप्सरोभिस्सह क्रीडन्ति ।

अयं भावः—वेदान्तवेद्यं भवन्तं वेदान्तार्थानुवादकैर्ये स्तुवन्ति ध्वन्यात्मक-शब्दैर्ये भवन्तं नमन्ति तेषामुभयेषां समानं लोकं ददासि । किं च ये देवतान्तरभजनशीलाः स्वकीयदेवताराधनसमये सङ्गीतशास्त्रानुसारेण स्वकीया-मिष्टदेवतां ध्वन्यात्मकवीणावादनेन प्रीणयन्ति[तेभ्यः](ताः) प्रीता देवता यत्फलं प्रयच्छन्ति ततोऽधिकं फलं मुखवादनमात्रेणैव [त्वां प्रीणयतस्त्वं] ददासीति । किञ्च ध्वन्यात्मकशब्दसध्रीचीनं भवदाराधनं ध्वन्यात्मकशब्द-सध्रीचीनं फलं ददातीति वस्तुना वस्तुध्वनिः ॥ ९ ॥

[1]प्रोत्तुङ्गपीवरघनस्तनभारनम्र-
विद्याधरीभुजलतायुगपाशबद्धाः ।
ते पर्यटन्ति भगवन् गगने विमानैः
यैरर्चितो हर नरैरुमया [2]युतस्त्वम् ॥ १० ॥

प्रोत्तुङ्गेति । प्रोत्तुङ्गपीवरघनस्तनभारनम्रविद्याधरीभुजलतायुगपाशबद्धाः, प्रोत्तुङ्गयोः अत्युन्नतयोः, पीवरयोः पृथुलयोः, घनयोः निबिडयोः अन्योन्य-संश्लिष्टयोरित्यर्थः स्तनयोः कुचयोर्भारेण गुरुत्वातिशयेन नम्राणां ईषन्नतमध्यानां विद्याधरीणां विद्याधरकान्तानां भुजलतयोर्युगं तदेव पाशः रज्जुः तेन बद्धाः गाढमालिङ्गिता इत्यर्थः । ते जनाः । पर्यटन्ति विचरन्ति । हे भगवन् ! गगने गगनमार्गे । विमानैः देवयानैः । यैः अर्चितः आराधितः । हर ! नरैः मनुष्यैः । उमया युतः मिलितः । त्वं भगवान् ।

[1] अ. पुस्तके अयं ९ श्लोकः ।   [2] क. सह ।

अत्रेत्थं पदयोजना - हे हर ! यैर्नरैः उमया युतस्त्वमर्चितः ते नरा गगने विमानै प्रोत्तुङ्गपीवरघनस्तनभारनम्रविद्याधरीभुजलतायुगपाशबद्धाः सन्तः पर्यटन्ति ।

अयं भावः--उमया संश्लिष्टदेहं भवन्तं ये आराधयन्ति तेषां विद्याधरीकुचाश्लेषसुखं भवतीति ।

अयमाशयः--

'वामाङ्कन्यस्तवामेतरकरकमलायास्तदा वामबाहु-
न्यस्तारक्तोत्पलायाः स्तनपरिविलसद्वामबाहुप्रियायाः
सर्वाकल्पाभिरामो धृतपरशुमृ(गेष्टः) [गाक्षः] करैः काञ्चनाभो
ध्येयः पद्मासनस्थः स्मरललिततनुः सम्पदे पार्वतीशः

इत्येतत् ध्यानं हृदि निधायोक्तं कवीश्वरेणेति ॥ १० ॥

'शम्भो प्रसिद्ध विबुधाधिप सिद्ध[1]साध्य-
विद्याधरा हरिपितामहलोकपालाः ।
अन्येऽपि साधुविधिना [2]सुखिनो भवन्त-
माराध्य जग्मुरमराः परमामरत्वम् ॥ ११ ॥

शम्भो प्रसिद्धेति । हे शम्भो ! प्रसिद्ध प्रकर्षेण सिद्धरूप ! विबुधाधिप विशेषेण बोधवतामधिप ! रक्षक ! सिद्धसाध्यविद्याधराः सिद्धाश्च साध्याश्च विद्याधराश्च ते ! हरिपितामहलोकपालाः, हरिः विष्णुः पितामहः लोकपाला इन्द्रादयः । अन्येऽपि महर्षयः । अपिशब्दस्समुच्चयार्थः । साधुविधिना । साधुः सतां संमतः विधि अनुष्ठेयार्थः विधिवाक्यं च । काम्यव्यतिरिक्तनित्यनैमित्तिककर्माणि तत्प्रतिपादकश्च तेन साधुविधिना । सुखिनः जीवन्मुक्ताः सन्तः भवन्तं त्वाम् । आराध्य संभाव्य । जग्मुः गच्छन्ति स्म । अमराः देवाः मरणरहिताः अपरिच्छिन्नरूपत्वात् परमामरत्वं कैवल्यमुक्तिम् ।

---

[1] छ. साध्या । [2] क. ञ. सुधियो ; ज. कृतिनः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शम्भो ! विबुधाधिप ! प्रसिद्ध ! सिद्धसाध्य-विद्याधरा हरिपितामहलोकपालाः साधुविधिना भवन्तमाराध्य सुखिनः अमरास्सन्तः परमामरत्वं जग्मुः ।

अयं भावः—देवानामपि नित्यनैमित्तककाम्यकर्माधिकारोऽस्ति । 'देवा वै सत्रमासत' 'देवा वै देवयजनमध्यवसाय तेनेन्द्रमयाजयन्' 'इन्द्रो वा अकामयत' 'अग्निर्वा अकामयत' 'अश्विनौ हि देवानामध्वर्यावास्ताम्' इत्यादिश्रुतिसहस्रप्रामाण्यात् । (देवानां विद्याधिकारोऽस्ति ।) अत एव देवानामपि वर्णाश्रमविभागोऽस्त्येव । अत्र ज्ञापकं वाजपेये श्रूयते । 'स वा एष ब्राह्मणस्य चैव राजन्यस्य च यज्ञ' इति । राजन्य इन्द्रः । ब्राह्मणो बृहस्पतिरित्यर्थवादबललभ्यः । अतः सिद्धाः साध्याः ब्रह्मादयो दिक्पाला अन्ये महर्षयः साधुविधिना नित्यनैमित्तिकैः दुरितक्षयं कुर्वाणाः विमलान्तः—करणाः शिवभागवताः सुखिनः जन्ममरणशून्याः बाधितानुवृत्तदेहबन्धाः तदनन्तरं त्वदैकात्म्यं निरतिशयामरत्वं कैवल्यं मुक्तिं प्राप्नुवन्तीति ॥ ११ ॥

गौरीप्रदानसमये कथितेऽचलेन
गोत्रं तवेश किमिति क्षणजातचिन्तम् ।
[1]धन्यैः पितामहपुरन्दरलोकपालै-
र्दृष्टं निरुत्तरमुखं [2]भवतो हसद्भिः ॥ १२ ॥

गौरीति । गौरीप्रदानसमये गौर्याः पार्वत्याः प्रदानसमये कन्यादानसमये । कथिते निगदिते सति । अचलेन हिमवता । गोत्रं अन्ववायः । तव भवतः । ईश ! सदाशिव ! किमिति, किंशब्दः प्रश्ने । क्षणजातचिन्तं क्षणं क्षणमात्रं जाता उत्पन्ना चिन्ता मनोवैकल्यं वैलक्ष्यं यस्य तत् क्षणजातचिन्तम् । मुखविशेषणमेतत् । धन्यैः कृतार्थैः । प्रत्यक्षेण सदाशिवदर्शनाद्धन्यत्वम् । पितामहपुरन्दरलोकपालैः, पितामहो ब्रह्मा, पुरन्दर इन्द्रः लोकपाला अग्न्यादयः तैः । दृष्टं लक्षितम् । निरुत्तर—मुखं, निरुत्तरं निर्गतप्रतिवचनं । निरुत्तरं च तत् मुखं च निरुत्तरमुखम् । भवतः तव । हसद्भिः स्मितहसितवदनैरित्यर्थः ।

---

[1] ज अन्यैः । [2] मु.पु. हसतोऽभवद्भिः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे ईश ! अचलेन गौरीप्रदानसमये तव गोत्रं किमिति कथिते सति क्षणजातचिन्तं भवतो निरुत्तरमुखं हसाद्भिः धन्यैः पितामहपुरन्दरलोकपालैर्दृष्टम् ।

अयं भावः—गोत्रनामपूर्वकं कन्यादानं कर्तव्यम् ।
'सङ्कीर्त्य नामगोत्रे च कन्यां दद्याद्यथार्हणम्' ॥

इति स्मृतेः । कन्यादानसमये हिमवता स्वगोत्रनामनी उच्चार्य वरनामगोत्रसङ्कीर्तनवेलायां वरस्वरूपं विस्मृत्य नामगोत्रे पृष्टः श्वशुरमालोक्य श्वशुरबुद्धिपर्यालोचनया वरो लज्जितं मुखं बभारेति ॥ १२ ॥

झङ्कारबम्भरविराजिजलाकुलेषु
कैलासमेरुगिरि[2]मन्दरनिर्झरेषु ।
ते प्राप्नुवन्ति सुरसिद्धवधू[3]रतानि
ये नीलकण्ठ तव पादयुगं नमन्ति ॥ १३ ॥

झङ्कारेति । झङ्कारबंभरविराजिजलाकुलेषु, झङ्कारयुक्ता बम्भरा झङ्कारबम्भराः भ्रमराः । झङ्कारिबम्भरेति वा पाठः । झङ्कारा येषां सन्तीति झङ्कारिणः ते च ते बम्भराश्च । तैः विराजि रम्यं दृश्यश्रव्यरूपेण । जलं उदकं तेन आकुलानि (बधिरीकृतश्रोत्राणि) तेषु । कैलासमेरुगिरिमन्दरनिर्झरेषु, कैलासश्च मेरुगिरिश्च मन्दरश्च तेषां निर्झरेषु झरेषु । कन्दरनिर्झरेष्विति वा पाठः । 'दरी तु कन्दरो वा स्त्री' इत्यमरः । निर्झरेष्विति समीपसप्तमी । गङ्गायां घोष इतिवत् । ते भक्ताः । प्राप्नुवन्ति । सुरसिद्धवधूरतानि, सुरवधूरतानि सिद्धवधूरतानि । मेरुकन्दरेषु सुरवधूरतानि कैलासकन्दरेषु सिद्धवधूरतानि इति विवेकः । ये जनाः । नीलकण्ठ ! शितिकण्ठ ! तव भवतः । पादयुगं चरणयुगम् । नमन्ति नमस्कुर्वन्ति ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे नीलकण्ठ ! ये तव पादयुगं नमन्ति ते झङ्कारबम्भरविराजिजलाकुलेषु कैलासमेरुगिरिमन्दरनिर्झरेषु सुरसिद्धवधूरतानि प्राप्नुवन्ति ।

---

[1] च. पुस्तके अयं १५ श्लोकः । [2] ज. गह्वर ।
[3] ज. व्रजानि ।

अयं भावः—एकान्तभवच्चरणाम्बुजानतिमतां मेरौ कैलासे मन्दरकुहरे वा अत्यन्तैकान्तस्थले पञ्चेन्द्रियनिर्वृतिरूपं फलं भवतीति । मिलिन्दझङ्कारैः श्रोत्रनिर्वृतिः । निर्झरसम्पर्कात् त्वगिन्द्रियनिर्वृतिः । अत्यन्तरम्यकुहरत्वाच्चक्षुरिन्द्रियनिर्वृतिः । झङ्कारबम्भरपदेन भ्रमराविनाभूतकमलप्रतीतेः घ्राणेन्द्रियनिर्वृतिः । एकादशेन्द्रियनिर्वृतिश्च सुरसिद्धवधूरतानि इत्यनेन प्रतीयत इत्यलमतिविस्तरेण ॥ १३ ॥

अभ्यन्तरपूजारतस्य रहस्यफलोपभोगः कथितः । बाह्यपूजारतस्य बाह्यफलोपभोगः कथ्यते—**अन्येऽरविन्देति** ।

[1] अन्येऽरविन्दमकरन्दहृतालिबृन्द-
मन्दारकुन्ददलदामभिरिन्दुमौले ।
पूजां विधाय भवतो विलसन्ति देव
देवेन्द्रमन्दिरवरैस्सह सुन्दरीभिः ॥ १४ ॥

अन्ये केचन बाह्यपूजारताः । अरविन्दमकरन्दहृतालिबृन्दमन्दारकुन्ददलदामभिः, अरविन्दानि पद्मानि । मकरन्देन पुष्परसेन, हृताः कृष्टाः अलयो भ्रमराः तेषां बृन्दं समूहः येषां तानि हृतालिबृन्दानि । मन्दाराणि कुन्दानि । अत्र मकरन्दहृतालिबृन्दानीति विशेषणं अरविन्दपदेनान्वेति मकरन्दहृतालिबृन्दानां अरविन्दानां मन्दाराणां कुन्दानां तेषां दलानि तेषां दामानि मालिकाः तैः । इन्दुमौले ! चन्द्रशेखर ! पूजां विधाय कृत्वा । भवतः तव । विलसन्ति । देव ! देवनशील ! देवेन्द्रमन्दिरवरैः, देवेन्द्रेण शचीपतिना निर्मितानि मन्दिरवराणि गृहश्रेष्ठानि तैः । यद्वा देवेन्द्रमन्दिरेभ्यः सकाशात् वरैः श्रेष्ठैः । यद्वा देवेन्द्रमन्दिरवरैस्सह तुल्यैरित्यर्थः । सुन्दरीभिः अप्सरोभिः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे इन्दुमौले ! देव ! अन्ये अरविन्दमकरन्दहृतालिबृन्दमन्दारकुन्ददलदामभिः भवतः पूजां विधाय देवेन्द्रमन्दिरवरैः सह सुन्दरीभिः विलसन्ति ।

[1] च. पुस्तके अयं १३ श्लोकः ।

अयं भावः—देवेन्द्रोऽपि भवत्पूजातिशयसमासादितवैभव इति ॥ १४ ॥

अनादरेणापि कृतायाः अल्पीयस्याः शिवपूजायाः फलमाह—**गर्जत्प्रचण्डेति**

गर्जत्प्रचण्डघनघर्घरमेघसङ्घ-
सङ्घट्टघोषघनघोररवेण कोऽन्यः ।
श्वेतं नयन्तमतिघोरकरालकालं
भस्मावशेषमकरोद्धर हुंकृतेन ॥ १५ ॥

गर्जत्प्रचण्डघनघर्घरमेघसङ्घसङ्घट्टघोषघनघोररवेण, गर्जन्तः स्तनितानि कुर्वन्तः प्रचण्डाः अतिभयङ्कराः घनाः निबिडाः घर्घराः घरघरेतिशब्दाः येषा ते मेघाः गर्जन्तश्च ते मेघाश्चेति विशेषणसमासः । तेषां सङ्घाः समूहाः सङ्घट्टः परस्पर-घर्षणम् । तेन घोषः अशनिध्वनिः तद्वद्धनः सान्द्रः घोरो भयङ्करः स चासौ रवः ध्वनिः अट्टहास इत्यर्थः । तेन । कोऽन्यः । क इत्यत्र काकुः । अन्यो भवदन्यः । श्वेतं श्वेताख्यं भक्तम् । नयन्तं प्रापयन्तम् । अतिघोरकरालकालं, अतिघोरः अत्यन्तभीकरः करालः कादरसाविशिष्ट ? स चासौ कालो यम. तम् । भस्मावशेषं भस्माकारेणावशिष्यत इति भस्मावशेषः तम् । अकरोत् चकार । हे हर ! हुंकृतेन हुंकारेण ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे हर ! त्वत्तः कोऽन्यो देव गर्जत्प्रचण्डघन-घर्घरमेघसङ्घसङ्घट्टघोषघनघोररवेण श्वेतं नयन्तं, अतिघोरकरालकालं हुंकृतेन भस्मावशेषमकरोत् ॥ १५ ॥

मायया विरचितस्यापि शिवचिह्नधारणस्य फलमाह—**ये जीवनायेति** ।

ये जीवनाय [2]शिव भस्मजटास्थिमाला
मायाविनो दधति तेऽपि भवन्ति शम्भो ।
कर्णाटलाटभटहेमकिरीटकोटि-
सङ्घट्टघृष्टचरणा भुवि भूमिपालाः ॥ १६ ॥

ये जना जीवनाय स्वोदरपूरणाय । हे शिव ! भस्मजटास्थिमालाः । मायाविनः मायिकाः । परप्रतारणशीला इत्यर्थः । दधति धारयन्ति ।

[1] च. पुस्तके अयं १४ श्लोकः । [2] ख. भव ।

तेऽपि तादृशा अपि । भवन्ति । हे शम्भो ! कर्णाटलाटभटहेमकिरीटकोटिसङ्घट्टघृष्टचरणाः कर्णाटो देशविशेषः । लाटो देशविशेषः । उपलक्षणमेतत् काम्भोजादीनाम् । तेषु भटाः क्षुद्रराजानः । तेषां हेमकिरीटानि तेषां कोटयः अग्राणि तैः सङ्घट्टः सङ्घट्टनम् तेन घृष्टौ बर्बरीभूतौ चरणौ येषां ते । भुवि भूलोके । भूमिपाला राजानः

अत्रेत्थं पदयोजना—हे भव ! शम्भो ! ये जनाः जीवनाय मायाविनः भस्मजटास्थिमाला दधति तेऽपि भुवि कर्णाटलाटभटहेमकिरीटकोटिसङ्घट्टघृष्टचरणाः भूमिपाला भवन्ति ।

अयं भावः—जीवनार्थमेव ये च मायाविनो भूत्वा शिवचिह्नधारणात् [शिवचिह्नानि धारयन्ते] तेषामैहिकफल एवात्यन्तप्रीतिरिति तच्चिह्नधारणं तेषामैहिकमेव भूलोकाधिपत्वं फलं प्रयच्छतीति ॥ १६ ॥

परिहासेनापि कृतायाः शिवपूजायाः फलमाह—**क्रीडाप्रपञ्चेति** ।

क्रीडाप्रपञ्चनिरताः शिशवो भवन्त-*
[1]मभ्यर्चयन्ति भुवि येऽपि जलैस्तृणाद्यैः ।
देवादिदेव दिवि दिव्यविमानगानां
तेऽपि प्रियत्वमुपयान्ति सुराङ्गनानाम् ॥ १७ ॥

क्रीडाप्रपञ्चनिरताः क्रीडाया विनोदरचनायाः प्रपञ्चः बाहुल्यं तत्र निरताः । पित्रादिभिः वृद्धैः यत्कर्मानुष्ठीयते तदनुकरणशीला इत्यर्थः । विहितकर्मणोऽनुकरणं नाट्यमित्युपहासः । शिशवो बालाः । भवन्तं त्वाम् । अभ्यर्चयन्ति पूजयन्ति । भुवि भूतले । येऽपि बाला जलैः अपवित्रैः तृणाद्यैः । हे देवादिदेव ! देवानां ब्रह्मादीनामादिदेव ! ब्रह्मादीनां जनक ! दिवि स्वर्गे लोके । दिव्यविमानगानां दिव्यविमानानि गच्छन्तीति दिव्यविमानगाः तासाम् तेऽपि बालाः । प्रियत्वं प्राणेश्वरत्वम् । उपयान्ति गच्छन्ति । सुराङ्गनानां अप्सरसाम् ।

---

* भ. मातृकायां इतःपरं अलत्यविंशश्लोकस्यान्तिमं पादत्रयमुपलभ्यते । १५ श्लोको नोपलभ्यते ।

[1] ग, घ, ङ, च, छ, ज, ञ, माराधयन्ति ।

[2] घ, ङ, च, छ, ज, पुष्पजलै ।

ट. पुष्पफलै ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे देवादिदेव ! येऽपि शिशवः क्रीडाप्रपञ्चनिरतास्सन्तः जलैः तृणाद्यैः भुवि भवन्तमभ्यर्चयन्ति तेऽपि दिवि दिव्यविमानगानां प्रियत्वमुपयान्ति ॥ १७ ॥

ये जीवनाथ (१६) इत्यस्मिन् श्लोके शिवपूजा भूलोकसाम्राज्यसौख्यप्रदायिनीत्युक्तम् । क्रीडाप्रपञ्च (१७) इति श्लोके स्वर्गसौख्यदायिनीत्युक्तम् । इदानीं पाताललोकसौख्यदायिनी शिवपूजेत्युच्यते—**पाताललोके**ति ।

[1] पाताललोकफणिदानव[2]कामिनीभिः
 आलिङ्गिता मकरकेतुशरातुराभिः ।
ते शेरते ध्वजपटाकुलमन्दिरेषु
 येषां त्वमेव शिव [3]पुण्यवतां प्रसन्नः ॥ १८ ॥

पाताललोकः अधोभुवनम् । फणिनश्च दानवाश्च फणिदानवाः तेषां कामिन्यः ताभिः । आलिङ्गिताः । मकरकेतुशरातुराभिः मन्मथबाणताडिताभिः । ते भक्ताः । शेरते स्वपन्ति । ध्वजपटाकुलमन्दिरेषु सौधेषु । वारकान्तागृहेष्वित्यर्थः । 'ध्वजिनो गणिकागृहा' इत्यभिधानात् । येषां त्वमेव शिव ! पुण्यवतां सुकृतवतां । भवत्पूजारतानामित्यर्थः । प्रसन्नः संप्रीतः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शिव ! येषां पुण्यवतां त्वं प्रसन्नः त एव ध्वजपटाकुलमन्दिरेषु मकरकेतुशरातुराभिः पाताललोकफणिदानवकामिनीभिः आलिङ्गिताः सन्तः शेरते ।

अयं भावः—स्वर्गमर्त्य[पाताल]सौख्यानुभवो भवत्पूजायत्त एवेति ॥ १८ ॥

[4] स्वर्गे विचित्रसुरपादपमञ्जरीभिः
 मन्दाकिनीकनकपङ्कजयोजिताभिः ।
इन्द्राप्सरोभिरमरैरसुरैरुपेतः
 पूजां विधाय भवतः प्रणतो महेश ॥ १९ ॥

स्वर्गेत्यादि । स्वर्गे सुरलोके । विचित्रसुरपादपमञ्जरीभिः विचित्राः नानाविधवर्णाः सुरपादपमञ्जर्यः ताभिः । मन्दाकिनीकनकपङ्कजयोजिताभिः,

---

[1] ञ. पुस्तके अयं विंशःश्लोकः । [2] क. ञ. सुन्दरीभिः ।
[3] क. पुण्यकथाप्रसन्नः । [4] ञ. पुस्तके अयं एकविंशः श्लोकः ।

मन्दाकिन्या आकाशवाहिन्याः कनकपङ्कजैः योजिताभिः । इन्द्राप्सरोभिः इन्द्रसहिताभिः [अप्सरोभिः] । अमरैः अग्न्यादिलोकपालैः । असुरैः दानवैः । उपेतः समीपं प्राप्तः । सेवित इत्यर्थः । पूजां सपर्याम् । विधाय कृत्वा । भवतः तव । प्रणतः प्रकर्षेण मनोवाक्कायैर्नतः । महेश! महांश्चासौ ईशश्च महेशः तस्य सम्बुद्धिः हे महेश! अत्र महच्छब्दः पूज्यवाची । महच्छब्दव्यावर्त्यस्येश्वरस्याभावात् । अतश्च 'सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः' इति समासः । 'न तु विशेषणं विशेष्येण' इति ध्येयम् ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे महेश ! भवतः पूजां विधाय यस्तु प्रणतः स स्वर्गे मन्दाकिनीकनकपङ्कजयोजिताभिः विचित्रसुरपादपमञ्जरीभिः उपलक्षितः इन्द्राप्सरोभिः अमरैरसुरैश्चोपेतः ।

अयं भावः—हे परमेश्वर ! यो भक्तः भूलोके शुद्धोदकेन बिल्वपत्रादिना वा भवन्तं सम्पूज्य सम्यक् प्रणतः स भवान्तरे स्वर्गं प्राप्नोति । तत्पूजाविधौ इन्द्रादयो लोकपाला अप्सरोगणाश्च असुराश्च कल्पवृक्षकुसुमानि कनकपङ्कजानि च आनीय तत्पूजावसरं प्रतीक्ष्य द्वारि निवसन्तीति ।

अत्रेदं तत्त्वम्—शिवपूजायाः फलं जन्मान्तरसहस्रेऽपि शिवभक्तिः, शिवपूजारतिः, इन्द्रादिलोकपालोपजीव्यत्वमिति, शिवपूजाव्यतिरिक्तमुपायान्तरं सम्पदां नास्तीति ॥ १९ ॥

सम्पदां शिवपूजाव्यतिरिक्तमुपायान्तरं नास्तीत्युक्तम् । तदेवाह—**ध्यायन्ती**ति ।

ध्यायन्ति योगनिरता मुनयो भवन्तं
आराधयन्ति विविधेषु वनेषु देवाः ।
सिद्धाः समस्तकुलशैल[1]महोदरेषु
विद्याधरा मलयमन्दरकन्दरेषु ॥ २० ॥

ध्यायन्ति ध्यानं कुर्वन्ति । योगनिरताः अष्टाङ्गयोगनिरताः । मुनयो मननशीलाः भवन्तं त्वाम् । यद्वा भवन्तं सर्वदा वर्तमानं सन्तमित्यर्थः । आराधयन्ति पूजयन्ति । विविधेषु वनेषु नन्दनादिषु । देवाः सुराः ।

---

[1] क. गुहान्तरेषु ।

सिद्धाः कपिलादयः । समस्तकुलशैलमहोदरेषु समस्तानां कुलशैलानां महोदरेषु गह्वरेषु । विद्याधराः देवयोनिविशेषाः । मलयमन्दरकन्दरेषु, मलयो मलयाचलः, मन्दरो मन्दराद्रिः तयोः कन्दराणि तेषु ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे सदाशिव ! भवन्तं मुनयो योगनिरता ध्यायन्ति । विविधेषु वनेषु देवा आराधयन्ति । सिद्धाः समस्तकुलशैलमहोदरेषु आराधयन्ति । विद्याधरा मलयमन्दरकन्दरेष्वाराधयन्ति ।

अयं भावः—योगीश्वराः सर्वदा वर्तमानं भवन्तं ध्यात्वा स्वरूपावस्थानं प्राप्नुवन्ति । स्वरूपावस्थानप्राप्तिकामानां स्वरूपावस्थानमेव फलम् । देवसिद्धविद्याधराणां भवत्समाराधनमेव देवत्वादिप्रापकमिति भुक्तिमुक्तिफलदायकं भवत्समाराधनमेवेति ॥ २० ॥

पाताललोकेऽपि भवानेवाराध्य इत्याह—हे देवेति ।

हे देव हेमपुररम्यरसातलेषु
नागाङ्गनाभिरसुरेन्द्रनितम्बिनीभिः ।
नित्यं नितम्बभरमन्दरगामिनीभिः
आराध्यसे च हर मन्मथविह्वलाभिः ॥ २१ ॥

हे देव ! भो स्वामिन् ! हेमपुररम्यरसातलेषु हेमपुरं हिरण्यपुरं केशिदानवनगरं तेन रम्याणि रसातलानि तेषु । नागाङ्गनाभिः नागकान्ताभिः । असुरेन्द्रनितम्बिनीभिः, असुरेन्द्राणां बलिचक्रवर्तिप्रभृतीनां नितम्बिनीभिः वरारोहाभिः । नित्यं चिरकालम् । नितम्बभरमन्दरगामिनीभिः, नितम्बभरेण श्रोणिभारेण मन्दरं यथा भवति तथा गामिनीभिः गमनशीलाभिः । आराध्यसे च सेव्यसे । चकारः समुच्चयार्थः । हर ! सदाशिव ! मन्मथविह्वलाभिः काममोहिताभिः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे देव ! हेमपुररम्यरसातलेषु नितम्बभरमन्दरगामिनीभिः मन्मथविह्वलाभिः सतीभिः हे हर ! नागाङ्गनाभिः असुरेन्द्रनितम्बिनीभिश्च नित्यं आराध्यसे प्रार्थ्यसे ।

अयं भावः—पाताललोकेऽपि प्राप्ते नागकन्यका असुरकन्यकाश्च स्वाभिलषितपतिसिद्ध्यर्थं भवन्तमाराधयन्ति । आराध्य भवन्तं पतिं लभन्ते ॥ २१ ॥

दिव्यौषधीरसरसायनधातुवाद[1]-
योगा वशीकरणगारुड[2] शून्यवादाः ।
पातालखड्गुघुटिकाञ्जनमन्त्रवादाः
सिध्यन्ति तस्य शिव यस्य भवान् प्रसन्नः ॥ २२ ॥

दिव्यौषधीति । दिव्यौषधीरसरसायनसाधुवादयोगाः दिव्याः दिव्यविमानाः ओषध्यः · · · कीर्तिताः । रसः पारदः रसायनं जरामरणनिवारकं औषधम् । धातुवादाः । तेषां योगाः युज्यन्त इति योगाः । औषधद्वितयत्रितयचतुष्टयमेलनं योगः । वशीकरणगारुडशून्यवादाः, वशीकरणवादः गारुडवादः शून्यवादः · · · · · · (निधित) इत्यर्थः । पातालखड्गघुटिकाञ्जनमन्त्रवादाः, पातालप्रापकयक्षिणीमन्त्रवादः खड्गदायकयक्षिणीमन्त्रवादः घुटिकाप्रापकयक्षिणीमन्त्रवादः । घुटिका नाम अग्निस्तम्भजलस्तम्भखड्गस्तम्भशुक्रस्तम्भादिकारिणी । अञ्जनमन्त्रवादः अञ्जनप्रदायिमन्त्रवादः । अञ्जनं नाम भूगतनिधिप्रदर्शकम् । मन्त्राः नित्यनाथीयप्रोक्ताः । तेषां वादाः । अत्र वादशब्देन घुटिकाञ्जनपातालप्रवेशादृश्यकरणीवादवश्यपयस्तम्भादयः (शनैश्च दृष्टाः) तेऽपि भवदनुग्रहे सति सिध्यन्तीति भावः । सिध्यन्ति तस्य शिव! यस्य भवान् प्रसन्नः । तस्य सिध्यन्ति यस्य भवान् प्रसन्न इत्येकान्वयः । यद्वा यस्य भवान् प्रसन्नः तस्य सिध्यन्तीति वा? ॥ २२ ॥

[3]ज्ञानं त्रिकालविषयं गगनेचरत्वं
ऐश्वर्यमष्टगुणितं श्रवणं च दूरात् ।
उत्क्रान्तिमुक्तिपरकायपुरप्रवेशाः
शम्भो भवन्ति [4]भविनां भवतः प्रसादात् ॥ २३ ॥

ज्ञानमित्यादि । ज्ञानं तत्त्वज्ञानम् । त्रिकालविषयं भूतभविष्यद्वर्तमानगोचरम् । भूतभविष्यतोः कालयोर्वर्तमानतया प्रतिभानम् । गगनेचरत्वं खेचरत्वम् । ऐश्वर्यं महिमा । अष्टगुणितं अष्टसंख्यासंख्येयम् । श्रवणं च दूरात् दूरश्रवणं इत्यर्थः । उत्क्रान्तिमुक्तिपरकायपुरप्रवेशाः,

---

[1] मु पु. क, ख, घ, ङ, च, छ, ज; दाः ।

[2] मु पु. क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, ञ, ट; खन्य ।

[3] ञ. पुस्तके अयं त्रयोविंशः श्लोकः । [4] घ. ङ, छ; भविनो ।

उत्क्रान्तिः स्वेच्छामरणम्, मुक्तिः स्वेच्छया शृङ्खलादिबन्धविमुक्तिः कवाटादि-बन्धविमुक्तिश्च परकायप्रवेशश्च। शम्भो! भवन्ति भविनां संसारिणाम्। भवतः प्रसादात् हे शम्भो भवतः प्रसादादित्यन्वयः॥ २३॥

[1]त्वां दीप्यमानमकुटो[2]त्कटचारुहार-
केयूरकुण्डलधरा गिरिगह्वरेषु।
गन्धर्वलोकललना ललितैर्वचोभिः
उच्चैः कृताञ्जलिपुटा भगवन् स्तुवन्ति॥ २४॥

त्वामिति। त्वां भवन्तम्। दीप्यमानमकुटोत्कटचारुहारकेयूरकुण्डलधराः दीप्यमानानि उज्वलानि मकुटानि, [उत्कटानि] स्थूलानि चारूणि, हाराश्च केयूराणि [च] कुण्डलानि च तथोक्तानि तेषां धराः पचाद्यच्। गिरिगह्वरेषु पर्वतगुहासु। गन्धर्वलोकललनाः गन्धर्वकान्ताः। ललितैः श्रेष्ठैः। वचोभिः वाक्यैः। उच्चैः मुक्तकण्ठम्। कृताञ्जलिपुटाः कृतः अञ्जलिपुटो नमस्कारमुद्रा याभिस्ताः। हे भगवन्! षड्गुणैश्वर्यसम्पन्न! स्तुवन्ति।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे भगवन्! त्वां दीप्यमानमकुटोत्कटचारुहारकेयूर-कुण्डलधराः गन्धर्वलोकललनाः गिरिगह्वरेषु कृताञ्जलिपुटाः सत्यः ललितैर्वचोभिः स्तुवन्ति॥ २४॥

उक्तं शिवेति शिव येन दिवा च रात्रौ
उत्कण्ठया हर हरेति वृथापि येन।
सत्यं ब्रवीमि सुरनाथ न पक्षपातात्
मूढोऽपि घोरनरका[3]त्स बिभेति कस्मात्॥ २५॥

उक्तमिति। उक्तं कथितम्। शिवेति शिवशिवेत्यर्थः। हे शिव। येन जनेन। दिवा च रात्रौ च। चकारो वाशब्दार्थः। दिवा वा रात्रौ वा एकदा वा सर्वदा वा इत्यपि वाशब्दार्थः। उत्कण्ठया औत्सुक्येन। सन्तोषातिशयेनेत्यर्थः। हरहरेति वृथापि निरर्थकमपीत्यर्थः। येन जनेन। सत्यं यथार्थं ब्रवीमि। हे सुरनाथ! देवाधिप! न पक्षपातात् ल्यब्लोपे पञ्चमी। पक्षपात-मवलम्ब्येत्यर्थः। मूढोऽपि जडोऽपि। घोरनरकात्। सः मूढः। बिभेति भयं प्राप्नोति। कस्मात् किमाक्षेपे।

---

[1] ज. पुस्तके अयं द्वाविंशः श्लोकः। [2] क. च; ज्ज्वलताल।

[3] ङ. च।

अत्रेत्थं पदयोजना—येन जनेन उत्कण्ठया वृथापि शिवशिवेति दिवा च रात्रौ वा उक्तम्, अपि च येन जनेन हर हरेति वृथा दिवा रात्रौ वा उत्कण्ठया उक्तं हे सुरनाथ! सत्यं ब्रवीमि पक्षपातात् न ब्रवीमि। स मूढो जनः कस्मात् घोरनरकाद्बिभेति। न कस्मादित्यर्थः।

अयं भावः—शिव शिवेति हरहरेति वीप्सितं पदद्वयं। अद्भुतदर्शने निरर्थकं निपातमाहुः। 'शिला कम्पं धत्ते शिव शिव वियुङ्क्ते कठिनताम्' इत्यादौ शिवशिवेति पदद्वितयं आश्चर्यद्योतकं न तु शिवसम्बुद्धिवाचकम्। अतो निरर्थकम्। अत उक्तं वृथापीति।

अत्रेदं तत्त्वम्—शिव शिवेति वचनस्य अद्भुतार्थवर्णद्वयं उच्चरितं सत् फलं ददाति। सम्बोधनपरत्वे सम्बोध्यः शिवः फलं ददाति। तदभावे शिवशिवेति वर्णद्वयमेव फलं ददातीति कवेरभिप्रायः। अतश्च सत्यं ब्रवीमि न पक्षपातादिति सङ्गच्छते ॥ २५ ॥

चर्यावबोधरहि[1]तो भव भक्ति[2]मात्रा
नीतस्त्वया शिवपुरं यदहो किरातः।
यातः स्मरन् कपटकापुरुषोऽमरत्वं
यद्येव मुक्तिरसमा भवतः प्रसादात् ॥ २६ ॥

चर्यावबोधरहित इति। चर्यावबोधरहितः चर्या गुरूपदेशमार्गेण शिवपूजाचरणम्। तस्या अवबोधो विज्ञानं तद्रहितः। हे भव! भक्तिमात्रा भक्तिशब्दो विश्वासवचनः। मात्रा लेशः। विद्यते [इति शेषः] नीतः। त्वया शिवपुरं कैलासम्। यत् यस्मात्कारणात्। अहो इति सम्बुद्धिः। किरातः कण्णप्पाख्यः। यातः प्राप्तः। स्मरन् भवन्तमुद्दिश्य तपः कृत्वेति यावत्। कपटकापुरुषः कपटेन कापट्येन कापुरुषः कुत्सितपुरुषः। भवदपकारिक[नक]स्वामिप्रभृतिः। अमरत्वं देवत्वम्। यदि असंशयोक्तौ। एवेत्यवधारणे। मुक्तिः मोक्षः। असमा असदृशी। भवतः प्रसादात् त्वदनुग्रहात्।

---

[1] घ, ङ, छ, ञ; तः शिव। ज. तस्तव।

[2] मु.पु. क, ख, घ, ङ, च, ञ; मात्रात्।

[3] ञ. 'पुस्तके जातिस्मरत्वमथवा परमारमत्वं ये त्वां विमुक्तिरथवा भवतः प्रसादात्' इति दृश्यते।

अत्रेत्थं पदयोजना—अहो भव! किरातः चर्याविबोधरहितः यत् यस्मात्कारणात् त्वया शिवपुरं नीतः तत्र कारणं भक्तिमात्रा विद्यते। कपटकापुरुषः कनकस्वामी भवन्तं स्मरन् अमरत्वं यातः यदि भवतः प्रसादात् असमा मुक्तिरेव।

अयं भावः—किरातस्य त्वयि भक्तिर्विद्यत एव। तस्य कैलासप्राप्तिर्युक्तैव। कनकस्वामिनस्तु त्वय्यभक्तिः। तस्याप्यमरत्वप्राप्तिर्निश्चीयते। मुक्तिहेतुः भक्तिर्वा अभक्तिर्वा न भवति अपि तु भवत्प्रसाद एवेति। अतश्च कनकस्वामिनः तपसा प्रसन्नः अमरत्वं दत्तवानिति भवत्प्रसाद एव मुक्तिप्रद इत्यविवादम्॥ २६॥

तस्यै कदन्नमतिभीकरमप्रमेयं
मूढेन शङ्कर मया यदकारि पापम्।
सत्यं पशुष्विति मदं च ममाशु [1]भिन्धि
छिन्धि प्रसह्य [2]भवसम्भवपा[3]शजालम्॥ २७॥

तस्यै कदन्नमिति। तस्यै प्रेयस्यै भुजिष्यायै। कुदन्नं तद्भुक्तान्नमित्यर्थः। तस्याः स्वानुरागं प्रकटीकर्तुं तया सार्धं भुक्तमित्यर्थः। तदेव कदन्नं भक्षणद्वारा पापहेतुः। तदपि कदन्नमेव पापमिति कार्यकारणयोरभेदोपचारादुक्तम्। अतिभीकरं स्वजातितिरस्कारहेतुत्वात् जुगुप्सितमित्यर्थः। अप्रमेयं प्रमातुमयोग्यं अप्रमेयं प्रामाणिकानां न श्रावयितव्यम्। प्रमाणविरुद्धमिति यावत्। लोके हि प्रामाणिकानां पुरतो ज्ञानतोऽज्ञानतो वा प्रमाददशायां [कृतं] तत् पापं प्रायश्चित्तार्हं निवेदनीयम्। वेश्यया सह भोजनं प्रामादिकमपि न [निवेदनीयं] भवति यतो न सभ्यं तत्। अत उक्तमप्रमेयमिति। मूढेन मोहाविष्टेन। शं सुखं मोक्षरूपं करोतीति शङ्करः। तस्य सम्बुद्धिः हे शङ्कर! मया मल्हणेन। यदिति। अकारि कृतम्। पापं दुरितम्। सत्यं सदुक्तम्। पशुषु। पश बन्धन इत्यस्माद्धातोः पशुशब्दो निष्पन्नः। पशवः बद्धाः अविद्यापाशबद्धा तेषु। इति कृत्वा। मदं चानुरागं च। चकारः उक्तसमुच्चयार्थः। [भिन्धि]भिदिर् विदारणे। मदात् अस्मात् त्याजय। अहंममाभिमानं नाशयेति यावत्। छिन्धि छेदय। प्रसह्य बलात्कारेण। भवसम्भवपाशजालं भवः संसारः [तत्र], सम्भवा उत्पन्नाः। पाशा अविद्याविक्षेपाः, तेषां जालं समूहम्।

---

[1] मु.पु. छिन्धि। [2] घ, छ; कृपया भव।
[3] च. पात।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शङ्कर ! अतिभीकरमप्रमेयं यदिदं तस्यै कदन्नं मूढेन मया अकारि । तत्पापं पशुषु सत्यमिति कृत्वा मम मदं आशु भिन्धि । भवसम्भवपाशजालं प्रसह्य छिन्धि ॥ २७ ॥

त्वत्पादपूजनरता मुनयो वनेषु
तिष्ठन्ति मूलफलकन्दजलाशिनो ये ।
ते यान्ति मुक्तिपदमीश्वर तावदास्तां
धन्यास्तु ते तव मुखान्यवलोकयन्ति ॥ २८ ॥

त्वत्पादपूजनरतेति । त्वत्पादपूजनरताः भवच्चरणाम्बुजाराधनपराः । मुनयो योगीश्वराः । वनेषु तपोवनेषु । तिष्ठन्ति त्यक्तगमना भवन्ति । मूलफलकन्दजलाशिनः मूलानि, फलानि चूतादीनि, कन्दाः सूरणादयः, जलानि उदकानि, अश्नन्तीति मूलफलकन्दजलाशिनः । ये मुनयः । ते योगीश्वराः यान्ति । मुक्तिपदं कैवल्यमुक्तिम् । ईश्वर ! तावदास्तां तिष्ठतु । अनादरे लोट् । धन्यास्तु कृतार्थाः । तुशब्दो व्यावृत्त्यर्थः । ते तव भवतः । मुखानि वक्त्राणि । अवलोकयन्ति पश्यन्ति ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे ईश्वर ! मुनयो मूलफलकन्दजलाशिनः त्वत्पादपूजनरताः वनेषु तिष्ठन्ति । ते मुक्तिपदं यान्त्येव । तत्तावदास्ताम् । किं तु ते धन्यास्तव मुखान्यवलोकयन्ति । यावत्कालं तव मुखान्यवलोकयन्ति तावत्कालं धन्या इति निश्चीयत इत्यर्थः ।

अयं भावः—यद्यपि सामीप्यमुक्तेः सायुज्यमुक्तिरेव गरीयसी । तथापि जीवन्मुक्तौ सेव्यसेवकभावे विद्यमाने सर्वदा त्वन्मुखावलोकनकौतूहलाविच्छेदात् सायुज्यमुक्तेः सामीप्यमुक्तिः समीचीनेव प्रतिभाति । अत उक्तं धन्यास्तु इति २८ ॥

स्फीतप्रथिम्नि जघने घनपाटलिम्नि
बिम्बाधरे कुचयुगे द्युतिपिञ्जरिम्णि ।
स्त्रीणां महेश विलसन्ति कुतो नरास्ते
यैर्नार्चितोऽसि न नतोऽसि न संस्तुतोऽसि ॥ २९ ॥

स्फीतप्रथिम्नीति। स्फीतप्रथिम्नि स्फीतः प्रथितः प्रथिमा पृथुत्वं यस्य तस्मिन्। जघने श्रोणिबिम्बे। घनपाटलिम्नि घनः पाटलिमा श्वेतरक्तवर्णो यस्य तस्मिन्। बिम्बाधरे बिम्बाकारोऽधरो बिम्बाधरः। मध्यमपदलोपी समासः, तस्मिन्। कुचयुगे कुचयोर्युगं तस्मिन्। द्युतिपिञ्जरिम्नि द्युत्या कान्त्या पिञ्जरिमा वर्णः यस्य तस्मिन्। पिञ्जरद्युतिनि कुचयुगे इत्यर्थः। पीतरक्तः पिञ्जरवर्णः। स्त्रीणां। हे महेश! सदाशिव! विलसन्ति रमन्ते। कुतः कुतो हेतोः। अत्र काकुः। नरा मनुष्याः। यैः मानवैः नार्चितोऽसि मनसा न पूजितोऽसि। न नतोऽसि कायेन न पूजितोऽसि। न संस्तुतोऽसि वाचा न पूजितोऽसि।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे महेश! ते नराः स्त्रीणां स्फीतप्रथिम्नि जघने घनपाटलिम्नि बिम्बाधरे द्युतिपिञ्जरिम्नि कुचयुगे कुतो विलसन्ति। यैरर्चितो नासि। यैस्संस्तुतो नासि। यैर्नतो नासि। अत्र असीति पदत्रितयं त्वमित्यर्थेऽव्ययम् ॥ २९ ॥

प्रोद्दामकाममदिरामदलोलनेत्राः
 रत्नावलीझणझणारवरम्यगात्राः।
ते यक्षलोकवनितास्सुचिरं रमन्ते
 ये त्वां स्तुवन्ति सततं मकरध्वजारे ॥ ३० ॥

प्रोद्दामेति। प्रोद्दामकाममदिरामदलोलनेत्राः, प्रोद्दामश्चासौ कामश्च प्रोद्दामकामः कामोद्रेकः तेन मदिरामदः मद्यजनितमदः तेन लोलिते घूर्णिते नेत्रे यासां ताः। रत्नावलीझणझणारवरम्यगात्राः, रत्नानामावल्यो येषां ते कङ्कणनूपुराद्य तेषां झणझणारवैः रम्याणि कमनीयानि गात्राणि शरीराणि यासां ताः। अत्र 'अङ्गगात्रकण्ठेभ्यो वेष्यते' इति वचनात् ङीषभावः। ते भक्ताः। यक्षलोकवनिताः। यक्षाङ्गनाः। द्वितीया विभक्तिः। सुचिरं चिरकालं रमन्ते क्रीडन्ति। ये भक्ताः। त्वां भवन्तम्। स्तुवन्ति स्तोत्रं कुर्वन्ति। सततं ततेन तन्त्रिणा वीणादिवाद्येन सहितं यथा भवति तथा। क्रियाविशेषणमेतत्। मकरध्वजारे! मन्मथरिपो!

अत्रेत्थं पदयोजना—हे मकरध्वजारे! ये भक्ताः सततं त्वां स्तुवन्ति ते भक्ताः प्रोद्दामकाममदिरामदलोलनेत्राः, रत्नावलीझणझणारवरम्यगात्राः यक्षलोकाङ्गनाः सुचिरं रमन्ते।

अयं भावः वीणावादनसमाराधितः परमेश्वरः वीणादिवादनविलसितं यक्षकन्यासम्भोगसुखं प्रयच्छतीति ॥ ३० ॥

एतद्विभागपरिकल्पनकल्पितेषु
सम्यग्भवन्ति विविधेषु शिवव्रतेषु ।
ते चारुतुङ्गघनकुङ्कुमपिञ्जरेषु
स्त्रीणां महेश विलसन्ति कुचान्तरेषु ॥ ३१ ॥

एतद्विभागपरिकल्पनेति। एतद्विभागपरिकल्पनकल्पितेषु, एतदिति विभागः एतद्विभागः इदन्तया विभागः। विभागस्य परिकल्पनं सङ्कल्पनं तेन कल्पितेषु निश्चितेषु। सम्यक् दृढं यथा भवति तथा। भवन्तिं। शिवव्रतेषु दृढचित्तास्तिष्ठन्तीत्यर्थः। ते भक्ताः। चारुतुङ्गघनकुङ्कुमपिञ्जरेषु, चारुषु रम्येषु तुङ्गेषु उन्नतेषु घनेषु निबिडेषु कुङ्कुमपिञ्जरेषु पीतरक्तेषु। स्त्रीणां वरवर्णिनीनाम्। महेश! सदाशिव! विलसन्ति रमन्ते। कुचान्तरेषु कुचमध्येषु।

अत्रेत्थं पदयोजना— हे महेश! ये भक्ताः, एतद्विभागपरिकल्पनकल्पितेषु विविधेषु शिवव्रतेषु सम्यग्भवन्ति। ते स्त्रीणां चारुतुङ्गघनकुङ्कुमपिञ्जरेषु कुचान्तरेषु विलसन्ति।

एतदुक्तं भवति—ये शिवभक्ता गुरूपदेशमार्गेण गृहीतं शिवव्रतं शिलात्मकमनिर्वाणं न त्यजन्ति त एव शिवभक्ताः। तेषां मुक्तिरेव परमं फलम्। कविनोक्तं आनुषङ्गिकं फलमित्यवगन्तव्यम् ॥ ३१ ॥

इदानीं मल्हणकविः 'कान्ताकच' (श्लो. १) इत्यारभ्य 'एतद्विभागपरिकल्पन' (श्लो. ३१) इत्यन्तश्लोककदम्बकेन स्वस्य कामुकतया स्वाभिलाषानुरूपं शिवपूजायाः फलमुक्त्वा इदानीं विरक्तस्सन् मूढेत्यादिश्लोकचतुष्टयेन शिवपूजैकनियतं मुक्तिरूपं फलं याचते—

मूढो विवेक[1]विकलोऽसकृदूर्ध्वबाहुः
खिन्नः शृणुष्व[2] यदहं हर ते ब्रवीमि।
मा तन्त्रकर्मणि नियोजय देवदेव
संसारचक्रगहनं न पुनर्विशामि ॥ ३२ ॥

---

[1] मु पु. विकलः सकृ। [2] क, ख-; तदहं।

मूढ इति । मूढः जडः मोहावृतः । अत एव विवेकविकलः कर्तव्याकर्तव्ययोः विकलः । इदं कर्तव्यं, इदमकर्तव्यमिति विवेकाभावात् पशुप्रायोऽहमित्यर्थः । असकृत् बहुवारम् । ऊर्ध्वबाहुः उद्यम्य बाहू । महोपद्रवसूचक इति खिन्नः निर्विण्णः । शृणुष्व शृणु । अवधारयेत्यर्थः । अत्रात्मनेपदं चिन्त्यम् । यत् यद्वचनम् । अहं हे हर ! ते तुभ्यम् । ब्रवीमि । मा, माशब्दः प्रतिषेधवचनः । 'अमानोनाः प्रतिषेधवचनाः' इति । तन्त्रकर्मणि कर्मतन्त्रसंसारे इत्यर्थः । 'राजदन्तादिषु परं' इति परनिपातः । नियोजय विनियोजय । देवदेव ! संसारचक्रगहनं संसारस्य चक्रं चक्रभ्रमणं तदेव गहनं अरण्यम् । न पुनर्विशामि । भूयो नाङ्गी—करोमीत्यर्थः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे हर ! अयं मूढः विवेकविकलः खिन्नः ऊर्ध्वबाहुः सन् यद्ब्रवीमि तच्छृणुष्व । हे देवदेव ! तन्त्रकर्मणि मा नियोजय । संसारचक्रगहनं पुनर्न विशामि ॥ ३२ ॥

मायाप्रपञ्चरचनाचतुरा समस्त-
वस्तुप्रभेदभिदुरा शिव सर्वकर्त्री ।
संसारपाशविषयच्छिदुरा नराणां
मोहान्धकारभिदुरा च तवैव शक्तिः ॥ ३३ ॥

मायाप्रपञ्चेति । मायाप्रपञ्चरचनाचतुरा, मायात्मकस्य प्रपञ्चस्य रचनायां निर्माणे चतुरा समर्था । समस्तवस्तुप्रभेदभिदुरा, समस्तवस्तुप्रभेदस्य परस्परभिन्नस्य प्रपञ्चस्य भेत्त्री । हे शिव ! सर्वकर्त्री सर्वस्य प्रपञ्चस्य कर्त्री पालयित्री संसारपाशविषयच्छिदुरा, संसारपाशा बन्धकाः त एव विषयाः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः तेषां छिदुरा भेदिका । नराणां मनुष्याणाम् । मोहान्धकारभिदुरा, मोह एवान्धकारः तस्य भिदुरा भेदिका । 'कर्मकर्तरि कुरच्' इत्यत्र, कर्मणि, कर्तरि च, कर्मकर्तरि चापि, [इति] कैयटेन व्याख्यातम् । तवैव शक्तिः विमर्शाख्या । सा च सर्वकर्त्री । सृष्टिस्थितिलयकारिणी अविद्याविनाशिनी मुक्तिप्रदायिनीचेत्यर्थः विमर्शाख्यायाः शक्तेः उपरम एव मुक्तिः । उपरमावस्थापन्ना उपरमकर्त्रीत्युच्यते । यथा जनिकर्ता जायमानः इति ज्ञेयम् ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शिव ! नराणां मायाप्रपञ्चरचनाचतुरा तवैव शक्तिः । समस्तवस्तुप्रभेदभिदुरा तवैव शक्तिः । सर्वकर्त्री तवैव शक्तिः । संसारपाशविषयच्छिदुरा तवैव शक्तिः मोहान्धकारभिदुरा च तवैव शक्तिः ॥ ३३ ॥

[1]कृत्वा समस्तमशुभं [2]भव पापराशिं
ईश प्रकाशमनिशं स्वबलादिना मे ।
तेजो[3]निदानम[4]मलं भगवन् प्रयच्छ
सर्वज्ञतायुतमशेषकरं शिवत्वम् ॥ ३४ ॥

कृत्वेति । समस्तं सकलम् । अशुभं अशुभरूपनरकहेतुम् । हे भव ! पापराशिं पापसमूहम् । हे ईश ! सदाशिव ! प्रकाशं कामकारकृतम् । अनिशमनवरतम् । स्वबलादिना स्वं धनं धनमदेनेत्यर्थः । बलेन बलमदेनेत्यर्थः । आदिशब्देन कामक्रोधादयो गृह्यन्ते । मे मम । तेजोनिदानम् ! तेजसामाधारभूतम् । 'तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति' इति श्रुतेः । अमलं निर्मलम् । 'निष्कळं निर्मलं ब्रह्म' इति श्रुतेः । हे भगवन् ! प्रयच्छ देहि । सर्वज्ञतायुतं, सर्वज्ञता सर्वज्ञत्वं तया युतं मिलितम् । सर्वज्ञात्मकमित्यर्थः । अशेषकरं, शेषं करोतीति शेषकरं न शेषकरं अशेषकरं आप्तकाममिति यावत् । शिवत्वं शिवस्य भावः शिवत्वम् । शिवैक्यमित्यर्थः ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे शिव ! हे भव ! स्वबलादिना समस्तमशुभं प्रकाशं पापराशिमनिशं कृत्वा स्थितस्य मे हे भगवन् ! तेजोनिदानममलं सर्वज्ञतायुतमशेषकरं शिवत्वं प्रयच्छ ॥ ३४ ॥

[5]अन्धस्य मे हृतविवेकमहाधनस्य
चोरैः प्रभो बलिभिरिन्द्रियनामधेयैः ।
[6]मोहा[7]न्धकूपकुहरे विनिपातितस्य
देवेश देहि कृपणस्य करावलम्बम् ॥ ३५ ॥

---

[1] मु पु. हत्वा । ग. पुस्तकेऽयं ३५ श्लोकः । [2] ख तव ।
[3] मु पु. क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज ; निधान । [4] घ, ङ ; तुलं ।
[5] ग. पुस्तकेऽयं ३४ श्लोकः । [6] क. माया । ज. संसारकूप ।
[7] घ, ङ, छ ; न्धकार ।

अन्धस्य उत्पाटितनयनस्य । हृतविवेकमहाधनस्य हृतं विवेक एव महाधनं यस्य तस्य । चोरैः तस्करैः । प्रभो स्वामिन् ! बलिभिः बलाढ्यैः । इन्द्रियनामधेयैः इन्द्रियनामकैरिति यावत् । मोहान्धकूपकुहरे, मोह एवान्धकूपः । कूपः तत्रापि क्षुद्रकूपः । तत्रापि कुहरे गर्ते । विनिपातितस्य क्षेपितस्य । हे देवेश ! देहि प्रयच्छ । कृपणस्य दीनस्य । निर्विण्णस्येत्यर्थः । करावलम्बं, करस्य अवलम्बः आधारः तम् ।

अत्रेत्थं पदयोजना—हे देवेश ! बलिभिः इन्द्रियनामधेयैः चोरैः हृतविवेकमहाधनस्य मोहान्धकूपकुहरे विनिपातितस्य कृपणस्य मे करावलम्बं देहि ।

एतदुक्तं भवति—लोके पश्यतोहराः पथिकस्य धनं हृत्वा चक्षुषी उत्पाट्य तं बद्ध्वा जीर्णकूपे पातयन्ति । तद्वदिन्द्रियचोराः विवेकधनं हृत्वा मामन्धीकृत्य मोहकूपे पातितवन्त इति ॥ ३५ ॥

[1] ये वा सुरापगुरुतल्पगहेमचोर-
ब्रह्मघ्नगोघ्नपरदारगपातकाश्च ।
ते नीलकण्ठ ! परमेश्वर ! पादलग्ना
निर्धूतपापशिखिनिर्मलशुद्धदेहाः ॥ ३६ ॥

ये वा सुरापेति । ये वा जनाः सुरापगुरुतल्पगहेमचोरब्रह्मघ्नगोघ्नपरदारगपातकाश्च सुरापाश्च सुरापानिनः गुरुतल्पगाः गुरुतल्पगामिनः हेमचोराः सुवर्णस्तेयिनः ब्रह्मघ्नाः ब्रह्महत्यां कृतवन्त इत्यर्थः । गोघ्नाः गोहत्यां कृतवन्त इत्यर्थः । परदारगाः परदारगामिनः पातकाः पातकवन्तः । अर्शआदित्वादच्प्रत्ययः । ते जनाः । हे नीलकण्ठ ! हे कालकूटहर ! हे परमेश्वर ! पादलग्नाः [तव] पादाम्बुजप्रणतिनः । [त्वां] शरणं गतास्सन्तः । निर्धूतपापशिखिनिर्मलशुद्धदेहाः, निर्धूतं पापं येषां ते निर्धूतपापाः शिखिवत् अग्निवत् निर्मलाः शुद्धाः देहा आत्मानो येषां ते । [भवन्ति] । यथान्वयमेतत् ॥ ३६ ॥

[1] ग. पुस्तकेऽयं श्लोको नास्ति ।

स्तोत्रं मया कृतमिदं भवतो [1]गणेश !
वृत्तैर्वसन्ततिलकैः शिव मल्हणेन ।
आयातमत्र भगवन् कथिते दुरुक्ते
भक्तिः प्रमाणमिति [2]सर्वमिदं क्षमस्व ॥ ३७* ॥

मल्हणस्तोत्रं सम्पूर्णम् † ।

स्तोत्रमिति । स्तोत्रं स्तुतिः । मया कृतं विरचितम् । इदं सप्तत्रिंशच्छ्लोकात्मकम् । भवतः भवन्तमुद्दिश्येत्यर्थः । गणेश ! प्रमथनाथ ! वृत्तैः छन्दोनिबद्धैः जातिविशेषैः । वसन्ततिलकैः वसन्ततिलकनामधेयैः । आकारान्तो वसन्ततिलकशब्दः कविप्रयोगात्साधुः । यद्वा वसन्ततिलका संज्ञा येषां तानि वृत्तानि तैः । अर्शआदित्वादच्प्रत्ययः । वसन्ततिलकालक्षणं 'उक्ता वसन्ततिलका तभजाजगौग' इति । हे शिव ! मङ्गलप्रद ! मल्हणेन मल्हणनामधेयेन । आयातं प्राप्तम् । अत्र कथिते अस्मिन् स्तोत्रे । दुरुक्ते दुरुक्तीः । भक्तिरेव प्रमाणं स्वीकर्तव्यम् । इति कृत्वा सर्वमिदं भक्तवचनं क्षमस्व ।

---

[1] च. महेश । [2] घ. विधं ।

* च पुस्तके इत उत्तरं अधस्तनं श्लोकद्वयमधिकतया उपलभ्यते ।

जातिस्मरत्वं पृथिवीपतित्वं सौभाग्यलावण्यमतीव रूपम् ।
शिवेऽतिभक्तिश्चिरमायुविद्ये ददातु मे शङ्कर जन्मजन्मनि ॥

वन्दे शिवं विभुमनन्तगुणं महेशं
वन्देऽम्बिकातनुमनोहरवामदेहम् ।
वन्देऽब्जनाभशिवनेत्रकपादरम्यं
वन्दे विषोज्ज्वलगलं सदयं ससङ्गः ॥

† छ. पुस्तके इदं श्लोकत्रयमधिकतयोपलभ्यते—

अनामयो महिम्नश्च मल्हणो बिल्हणस्तथा ।
हलायुधश्च पञ्चैते यः पठेन्मोक्षसाधनम् ॥

जातिस्मरत्वं पृथिवीपतित्वं
सौभाग्यलावण्यमतीव रूपम् ।
शिवे च भक्तिं परमां च विद्यां
ददातु मे जन्मनि जन्मनीश ॥

मल्हणेन कृतं स्तोत्रं सम्पूर्णत्वमियाय तत् ।
गौरीशपादकमलभ्रमरायितचेतसा ॥

अत्रेत्थं पदयोजना—हे गणेश! शिव! मल्हणेन मया वसन्ततिलकेन भवतः स्तोत्रं कृतम्। हे भगवन्! अत्र कथिते आयातं इदं सर्वं दुरुक्तं भक्तिरेव प्रमाणमिति क्षमस्व।

भक्तभाषितं बालभाषणमिव न्यूनातिरिक्तावहं न भवति। अपि तु भक्तवत्सलस्य प्रेमास्पदमेवेति भक्तवत्सलेन त्वया मद्वचनं बालभाषितमिव स्वीकर्तव्यमिति भावः।

अकरोदाकरो वाचां मल्हणस्तुतिपञ्चिकाम्।
लक्ष्मीधरकटाक्षेण देचायामात्यशेखरः॥

मर्यादानतिलङ्घ्यतामुपगतो गम्भीरशौर्याश्रितो
भूमीभृत्प्रकराञ्चितोऽद्भुतमहासत्त्वो न दीनोऽपि च।
नित्यं बाडबवृत्तिमेव विदधन्नानारसाधीश्वरो
वीरेशाकृतिदेचराजसचिवाम्भोधिः समुज्जृम्भते॥

नादिंडुगोपनृपते यूरेदेचप्रधानता।
क्वचिदर्थः क्वचिन्मैत्री क्वचिद्धर्मः क्वचिद्यशः॥

मल्हणस्तवव्याख्या सम्पूर्णा।

मङ्गलमस्तु।

MUNIMOḺI

Edited by

VIDVĀN V. S. KRISHNAN.

This is a short treatise in thirty verses on the Yōga system of philosophy. It gives a short account of the nature and value of Asṭāṅgayōgas by practising which one will be able to get eight Siddhīs as well as the eternal salvation. The experience of a *mukta* (the man who obtains eternal salvation) is also stated herein.

It is understood that this treatise may be the work mentioned as MUNIMOḺI in the following verse of Auvaiyār:—

" தேவா குறளுந் திருநான மறைமுடிவு
மூவர் தமிழு முனிமொழியும்— "

From the first stanza of this work it is understood that the disciple of Agastyamuni might have taken notes of his preachings and composed them as a treatise. Since this work consists of thirty verses, it is also called Munimoḻi-muppatu.

This work is based on a palm-leaf manuscript preserved in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, described under No. 1415 of Triennial atalogue of the Tamil anuscripts.

முனிமொழி.

இந்நூல், யோகநெறியைப் பற்றியும் அட்டமா சித்திகளைப் பற்றியுங் கூறி, இவற்றின் மூலம் முயன்றால் கடவுளை யடையலாம் என்றும் கூறுகின்றது. ஆறாதாரங்கள், மூன்று மண்டலங்கள் ஆகியவை பற்றியும் விரிவாக இதனுள் சொல்லப்பெற்றுள்ளன. இங்ஙனம் கூறியவண்ணம் முயற்சி செய்தால் சிவமே நம்முள் இருப்பாரென்று கூறப்பட்டுள்ளது. அதனால் ஏற்படும் பலன்கள் இவையெனப் பின்வரும் பாடல் விரிவாக எடுத்தியம்புகின்றது :—

" வரவில்லை போக்கு மில்லை வாழ்வில்லை முடிவு மில்லை
இரவில்லை பகலு மில்லை யாவையுந் தானாய நிற்கும்
கரவில்லை மகிழ்ச்சி யில்லை கண்டபின் காணு மின்பம்
தரவல்ல பொருளே யாகுந் தற்பர முணருங் காலே." [பா: 18.]

இப்பாடலில் கூறப்பட்டுள்ள பொருள் ஆய்ந்துணர்ந்து இன்புறத்தக்கது.

இது, " தேவா குறளுந் திருநான் மறைமுடிவு
மூவர் தமிழு முனிமொழியும் " —

என்ற ஔவையார் பாடலிற் குறிக்கப் பெற்றுள்ள " முனிமொழி " என்ற நூலேயாகும் எனத் தோன்றுகின்றது. அகத்திய முனிவரிடம் உபதேசம் பெற்ற ஒருவரால் இந்நூல் எழுதப்பெற்றிருக்கவேண்டுமென்பதனை,

" ....சொல்லயான் தொடங்கு கின்றேன்
கோதிலா வமுதந் தந்த குறுமுனி யருளைக் கொண்டே "

என்ற இந்நூலின் முதற்செய்யுளால் உணரலாம். இந்நூலில் முப்பது பாடல்களுள்ளன. முனிமொழி முப்பது என்றும் இந்நூல் வழங்கப்பெறும்.

இஃது, இந்நூல் நிலையத்துள்ள மூவருடக் காட்லாக் 1415-ஆம் எண்ணின் கீழ் வருணிக்கப்பெற்றுள்ள பனையோலைச்சுவடியினின்றும் பெயர்த்தெழுதி அச்சிடப்பெற்று வெளியிடப்படுகின்றது.

வி. எஸ். கிருஷ்ணன்.

முனிமொழி.

1. ஆதார வதனால் வந்த அனுபோகத் திரவை முன்னே
ரோதிய பொருளான மாநத ருளளிரு ளகறற வேணடிச்
சோதிசோ விளக்க தாக்ச சொலலயான் தொடஙகு கினறேன்
கோதிலா வமுதந் தந்த குறுமுனி யருளைக் கொண்டே.

2. கொணடனன் சென்னி மேலே குறுமுனி யிரணடு பாதங
கண்டனன் பொருளை யுள்ளே காயமே கோவி லாக
விணடனன மானு டந்த மெய்யறி வறிநது வேறு
உண்டென வில்லை யென்று முணர்வது தததுவந் தானே.

3. தத்துவந் தொணணூற ருறு தகவில்லா வாயுப பத்து
மெததென நாடி பதது மெய்யுளளே வாரு தாரஞ்
சுத்தமாங் கரண நான்கு தோனறுமண டலஙகள மூன்று
இத்தனை யறிய வல்லா ரிறைவரா யிருப்பா தா(னே)[மே].

4. இருகதி ராக நின்று இயங்கிய பிராணந தன்னை
வருவது போககு மனறி மனததினால் மறிதது வைத்து
ஒருகதி ராகப புராகதி லுணமையாம் பொருள தாகும்
ஒருகதிர மூல நாடி யூடுபோய் மூழ்கி நினறே.

5. மூலததே கருததை வைத்து மூண்டெழு கனலைத தூண்ட
மேலைததூண வழியே சென்று விணணிலா மணட பததே
பாலைத்தா னுகாநது கொணடு பழுதிலா வறிவி னாலே
காலைததா னுகர வலலார் காலனை வெல்லு வாரே.

6. காட்டிய மூலா தாரக் கனல்தனை யெழுப்பிக் காலால்
மூட்டிய மேருத தண்டின முழுதினை யதனமேற செல்ல
ஓட்டிய மேலை வாசல ஒளிபெற நாடி யூடே
நீட்டியே குறைக்க வலலார நீள்தவம் புரிவார தாமே.

7. தாஙகிய மூலா தாரந தன்னில்மூ வளைய மாகி
ஓங்கிமேல நோக்கி நினற வொண்சுட ரதனை யுன்னி
யாங்கதின் தன்னைப பறறி யறிவெனு மறிவி னாலே
தூங்கியே யிருக்க வலலார சுகததையார சொலலு வாரே.

8. சொல்லனறிப பொருளு மன்றிச் சூழ்நததோர சொரூப மன்றி
யலலனறிப பகலு மனறி யகணடபூ ரணமு மாகி
நலலின்பச் சிவம தாகி நாடிய பொருளி னூடே
செலகினற சிநதை யுளளார் சித்தராய வாழ்வர் தாமே.

9. வானுள்ளாம் பொருளு முளளா மறையுள்ளாம் பொருளு
[முளளாந்
தானுமே பொருளா யுள்ள தறபரந் தன்னை நோக்கி
போனநாள புகுநத நாளும் பொய்யெலா மெய்யே யாகும்
நானுள்ளே கணடு கொணடேன நாதனு ரறிவி னாலே.

10. அறிவினு லறிவைப் பற்றி யமைந்ததோர் சிந்தை தன்னைத்
தெளிவுற மூலத துள்ளாந் தம்பதின் மேலே வைத்துக்
குறியாகப் பார்தது மூன்று கோணத்தின் மேலே நின்ற
நெறியாகத் தூண்டி யேறில் நின்மல னருள தாமே.

11. ஆம்பொருள தானு மெ(ா)னறே யறிவிலாப் பொருளு மொன்றே
போம்பொருள தானு மொனறே புலன்களாம் பொருளு
[மொன்றே
பாம்பதின் வாயி லேறிப் பார்க்கின்ற பொருளு மொன்றே
நாம்பல கானுஞ் சொன்னோம் நல்லறி வாளர்க் கன்றே.

12. நன்னிலஞ் சதிர நாலு நாவிரு நாளிற் சோமன்
வன்னியு மூன்று கோணம் வாயுவு மாறு கோணம்
மினனிய வெளியே வட்ட மெய்யென்ப திதுவே யாகும்
தன்னுள்ளே பிறநது பினனுந் தனனுள்ளே யொடுங்குந் தானே.

13. தா(னு)[ணு]வா யெழுந்த மேருத் தன்னுள்ளே பிறந்த சோதி
ஆ(னி)[ணி]யாய் நின்று மேலே அக்கினி வடிவு தோன்றுஞ்
சேணியம் பிறந்த திங்கள் செழுஙகதி ருருவிக கொன்றை
வேணியான் றனே யாகு மெய்யினு லுணர்நது கொள்ளே.

14. உப்பிலே நாழி தன்னில் (யு) உதகத்தை நாழி கூட்டித்
தப்பிலா நாழி யான தன்மையா மாறு போல
மெயப்பொருள சிவம தாகும் விசாரமே சததி யாகும்
இப்பொருள் கூடி யொனறு யிரண்டென வில்லை யாமே.

15. இல்லையா முண்டு மாகும் யாவரு மறியாப் போதஞ்
சொல்லவே யெட்டா தாகுந தூரவே போக்கு மில்லை
நல்லவர் சிந்தை யுள்ளே நாடினுல வெளிய தாகும்
வல்லவர் கண்டு கொள்ளீா மாயையின் கண்ணை விட்டே.

16. கண்ணுள்ளே யொளிய தாகுங் கருத்துள்ளே யறிவ தாகு
முன்னிலோங் காரத் துட்பொருள் (தாய்த்)தானய் நிற்கும்
எண்ணிலாப் பிறவி யூடே யிருக்கும தறிய மாட்டீர்
வெண்ணெயைப் பிடித்து நெய்கரு வீணிலே வுழலு (வா)[வீ]ரே.

17. உந்தியின் கீழே யவவு முவ்வுமா யொளிசி றந்து
விந்து(ம)[வ]ாய் நாத மாகி விளங்கிய சோதி தன்னைச்
சிந்தையி லுறவே நோக்கிச் செயலழிந் திருப்பீ ராகில்
வந்ததோா சிவமுள் ளாகும் வடிவில்லா வடிவைக கொணடே.

18. வரவில்லை போக்கு மில்லை வாழ்வில்லை முடிவு மில்லை
இரவில்லை பகலு மில்லை யாவையுந் தானய் நிற்கும்
கரவில்லை மகிழ்ச்சி யில்லை கண்டபின் கானு வின்பம்
தரவல்ல பொருளே யாகுந் தறபர முணருங் காலே.

19. தற்பரந் தானே தென்னிற் சதாசிவந் தானாய் நிற்கும்
நிற்கின்ற சிவமே தென்னில் நின்மல வடிவாய் நிறகுங்
* கற்கின்ற வறிவி னாலே காணலாங் காட்டொ ணாதே.

20. காணபது தன்னைத் தானே காட்டுமெய்ப் பொருளுந தானே
ஆணபெணணு யலியு மாகி யனைததுள பொருளுந தானே
சேணபயி லொ(ழி)[ளி]ய தாகித் தெளிவது முளளத துள்ளே
யூ(ன்)[ண] பயில் சோதி யானே யுணருவா நெஞசி னுளளே.

21. நெஞ்சிலே நினைவு தோன்றும் நினைவிலே யறிவு தோன்றும்
மிஞ்சினு லறிவு தானே மெய்பபொருள தானாய் நிற்கும்
பஞ்சிலே படும்பொறிப போலப் பரததுளே துரி(ச)[ய] மாகும்
அஞசிலே யதீத மானால் அதனுளே யாதி யாமே.

22. ஆதியு மநாதி யாகும அறிவெனு மறிவு மாகும்
சோதியாஞ சோதி யாகுந் தோனறிய வெளியு மாகும்
நாதியாம் நாத மாகும் நாட்டமுங் காண லாகும்
மேதினி விளங்க வாழவோா மேனியுஞ் சொனன மாமே.

23. சொனனநன் மூலா தாரஞ் சுருளையின் மேரு பற்றி
வனனியை யெழுப்பிக காலால் மனமவைத்தோ ராண்டு நோக்கில்
பொனனன்ன வடிவ தாகும புகழ்ந்திடு மணுவு மாகும்
அன்னத்தி னெய்ய முகும அட்டமா சித்தி யாகும்.

24. சித்திர நாடி யூடே தெளிவுறு மனீர மோடிக்
குத்திர மாய்கை நீககி வனனியைக் கொள்ளு மாகில்
நததிர முனிவர் தேவர் நாடியுந தேடிக காணச
சிததிரக் கூத்தாய் நினற திருவடி காண லாமே.

25. கண்டெழுத் தொனறு தன்னைக் கனலெழுத் தஞ்சு பத்தை
மொண்டெழுத் தெடுத்துக் கொண்டு முயங்கியே மயங்கு வீராய்
கண்டெழுத் திரணடு தனனைக குறிப்புறத தந்த போது
செண்டெழுத் துணர்நது தோன்றுந் திருவடிச சேர லாமே.

26. மெழுகுறு வுருவுக் குள்ளே வெற்றுருத் தோன்று மாப்போல்
அழிவதோா வடிவி னுள்ளே அழிவிலா வடிவு தோன்றும்
கழிவதோர் கால மில்லை[க்] கண்டதே கண்டி ருநதால்
முழுதுமா முலகுக் கெல்லா மூலமா மேனி யாமே.

27. மூலமா மேனி யாகும் முடிவதோர் முடிவு மில்லை(க்)
காலமுங கழிந்து போகுங காயமுஞ் சிததி யாகுங்
கோலமும் நினைநத வண்ணங் கொண்டதோர் வடிவு மாகுஞ்
சீலமும் நோன்பு மில்லை செனனமுந தீருந் தானே.

28. தீர்ந்திடுஞ் செனன மேழுஞ் செயயிரு வினையு மில்லை(க்)
காய்ந்திரும் புணட நீரைக் காணெனச் சுவரு நிற்கு
மாய்ந்தநீர் ம(ண)[ன]முங் காலும வனனியு மொன்றி நேரே
ஆய்ந்துகொண டிருப்பீ ராகி லாரிய னடியி னைக்கே.

* இப பாடல் மூன்று வரியாகவே மூலப் பிரதியிலுள்ளது.

29. இக்குட னிரசம் போன்றும எள்ளுட னெண்(ணெ)[ணெ]ய்
போனறும்

மிககபூ மணமும் போனறும் விளக்குட னொளியும போன்றும
தொகக்குடன் பரிசம் போனறுந துடிபபொடு சததம் போனறும
அக்கினிக் கண்(டவீ)[ணனீ]ச னருளி(ணை)[னை]ப் பெறுவர் தாமே.

30. அருளுயி ரடைவே தெனனி லாவிநெய் திரியு மற்றுற
றெருளுறு வொளிய டைநத செய்தியே போல தாகும்
மருளுறு மலஙக ளறருன் மனனுயிா பாததி லெய்தும்
பொருளுற வைதத டிக்கீழ போறறுமா தரவி னுலே.

ஓம் :

முனிமொழி முற்றும்.

KARUNĀKARA MĀLAI.

Edited by

PULĀVAR M. PASUPATHI.

The present work, known by the name Karuṇākaramālai, consists of 30 verses in Kaṭṭaḷai-K-Kalitturai in the form of Stotrās. From the last verse we understand that its author is one, Muttu-p-pulavar, who lived in Kumbhakoṇam. He appears to have been a great poet well-read in all the Ithihāsās and Purāṇās. The verses are in praise of Karuṇāmbikā, the presiding diety of Avināśi in Coimbatore district. The verses are in simple style. Some of the mistakes found in the manuscript have been corrected as far as possible. Those who repeat this cluster of verses daily will get the blessings of the Goddess and achieve their besires.

It is based on a single palm-leaf manuscript of this library, dearing R. No. 4273, which is full of mistakes and alsc very much injured.

கருணாகர மாலை

இந்நூல், கருணாகர மாலை என்னும் பெயர்த்தாய், முப்பது கட்டளைக் கலித்துறைகளால் பாடப் பெற்ற ஒரு தோத்திரப் பிரபந்தமாகும். இறுதிக் கட்டளைக் கலித்துறையால், இந்நூல் ஆசிரியர் முத்துப்புலவர் என்று அறியக்கிடக்கின்றது. இவர் குடந்தை என்று சொல்லப்படுகின்ற கும்பகோண நகரில் வாழ்ந்தவராவர். கவிதை பாடும் நாவன்மை பெற்றவர் என்பதும் அறியக் கிடக்கின்றது. இதிகாச புராணங்களைப் பயின்று தேர்ச்சி பெற்றவராவர். அவிநாசி என்னும் தலத்தி லமர்ந்துள்ள கருணாம்பிகை என்ற அம்பாள்மீது பாடப்பெற்ற தோத்திரப் பாடல் கொண்டதாகும். பாடல்கள் எளிய இனிய தன்மையில் பாடப்பட்டிருக்கின்றன. செய்யுளிலக்கணம் சில இடத்தில் வழீஇ இருப்பினும் முடிந்தவகையில் திருத்தி செப்பம் செய்து அச்சிடப்பட்டுள்ளது. அம்மையைத் தோத்திரம் செய்வோருக்கு இந்நூல் அருள்தன்மையை வளர்த்து, உறுதுணை பயக்கும். ஆக இத் துணைச் சிறப்பு வாய்ந்த இச்சிறு நூல், இந்நூல் நிலைய மூவருடக் காட்லாக்கு, 4273-ஆம் எண்ணுள்ள ஓலைச்சுவடியிலிருந்து பிரதி செய்து அச்சிடப் படுகிறது. ஓலைப்பிரதியில் எழுத்துப் பிழைகள் மலிந்தும் ஏடுகள் சிதைந்தும் உள்ளன.

சென்னை,
15—11—1955.

புலவர் மு. பசுபதி.

கருணாகர மாலை.

அவையடக்கம்.

அகத்தி யுரித்தவா புக்கொளி யீசா அண்ணலா ரிடத்தில்
சத்தி பெருங்கரு ணாகர மாலையைத் தானு ரைக்க
முத்தமி ழோர்கள் இகழார் தன்பா லன்மொழி யிதெனச்
சித்த மகிழ்ந்துகைக் கொள்வார் நமபுன்சொ லத்திறப் படுமே

நூல்.

படியே யளந்த திருமாற் கிளைய பராபரியே
முடிவே முழுமுத லாகிய நாரி முழுமதியின்
வடிவே மறலி உயிர்கொண்டு போக வருமபொழுது
அடியேனை யஞ்சலென றுளவாய் பெருங்கரு ணாலயமே. (1)

முன்னை வினையைக் களைந்துனைப் போற்றி முத்திவழி
தன்னை யறிந்த பெரியோரைச் சாரவும் சற்குணமும
பின்னையும் வேண்டிய பாக்கிய மீநதெனைப பெற்றெடுத்த
அன்னையுன் பாத மறவேன பெருங்கரு ணாலயமே. (2)

பாதனை சூடுந்தென காசியில் மேவிய பரமர் பங்கில
போதர வாகிய பூங்கொடி யேநமன போகவிட்ட
தூதர்கள் சூழ வளைந்தே கயிறு சுழற்றையிலே
ஆதர வாரெனக் கமமா பெருங்கரு ணாலயமே. (3)

பாயும் பரியும் கரியுமஞ் சிவிகையும பாக்கியமுந்
  தேயும் கல்வியு மக்களுஞ் சுற்றமுடன
தாயும மதியும வயதுநூ றுகவும தநதெனக்கு
ஆயுந் தமிழுங் கொடுப்பாய் பெருங்கரு ணாலயமே. (4)

முத்த ரிடத்திலுஞ் சிவஞானி பக்கலும் மோகமற்ற
சித்த ரிடத்திலும நிறகும் பிரானசிவ மேவிளங்கும்
நித்தர் நிமலர் திருவவி நாசி நிறைந்துநினற
அத்த ரிடத்தினில் வாழும் பெருங்கரு ணாலயமே. (5)

மேதினி நீகடல் நீமலை நீயந்த விணணகம்நீ
ஓதிய வேதமும் நீகனல் நீஒளி நீவெளிநீ
சாதியும நீசற சமையமும் நீதற் பராபரிநீ
ஆதியு மந்தமும் நீயே பெருங்கரு ணாலயமே. (6)

மண்ணினி லாசைபெண் ணாசைபொன் னாசைவலை யிற்சிக்கி
யெண்ணவொண் ணாத கவலைய தாகி யேங்கிமனம்
புண்ணது வாகி மெலிவேனை யாண்டருள புக்கொளியூர்
அண்ணல்பங் காய்நின்ற தாயே பெருங்கரு ணாலயமே. (7)

---

* இப்பாட்டு இரண்டாவது அடியினால சிதைந்துள்ளது காணக.

தவமா கியதை மனததிலெண் ணுத்தரு கன்னியான
பவமா கியதை விருப்பம தாகியே பற்றிநின்று
சிவமா னதையும் விட்டே கலவியைத் தேடுகின்ற
அவமா யைநீககி யெனையாள் பெருங்கரு ணையமே. (8)

நெஞ்சில் கபடரை யாபாத வீனர்நிர் மூடர் பொல்லாப்
பஞ்சப் பறையரைப் போலே நிலைகெட்டபாவியினபால்
செஞ்சொற றமிழை யவர்க்காதி லோதித் திரியநன்றேய்
அஞ்சக் கரததி பாபதி பெருங்கரு ணையமே. (9)

தண்டமி ழோர்புகழ் புக்கொளி யீசர் தமக்கினிய
கண்டினு மென்மொழிக கணிகை யேகரு ணைநிதியே
கொண்டல் நிறதத திருமா லயனுடன் கூரறிய
அண்டர் பணிப்பத் தாயே பெருஙகரு ணையமே. ('0)

கலையிற் குறுமுனி நீயென்றுங் கீரத்தியில் கர்ணனென்றுஞ்
சிலையிற் பலத்த விசையனும்நீ செம்பொன் மேருவென்றும்
நிலைகெட்ட புல்லா தமக்கே இதஞ்சொல்லி நித்தநடந்
தலையப் படாதெனக் கம்மா பெருங்கரு ணையமே, (11)

சடைச்சிவ னார்திரு புக்கொளி யூர்வளர் சங்கரனு
ரிடத்தினில் வாழு மிளஙகொடி யேஎமன போகவிட்ட
படைக்கலங கொண்டு எனைத்தேடி வந்துயிர பற்றையிலே
அடைக்கல முந்தனுக் கம்மா பெருங்கரு ணையமே. (12)

படிப்பார் தமக்கரைக் காசுங்கொ டார்கொஞசும் பாவையாமேல்
பிடிப்பாய் பொருள்கொடுத் தேமுதல் தோற்பா பின்னே யாருக் கென்றல்
வெடிப்பாய் மனங்கன் றிப்பறறி யிழுத்து வெகுண்டுகுத்தி
அடிப்பார் தமக்குக கொடுப்பார் பெருங்கரு ணையமே. (13)

மைக்கார் குழல்மட மானா கலவி மயக்கததிலே
சிக்கா மலுந்தன் திருவருள் வேணுந் தெரிந்ததமிழ்
மிக்காகப் பாடவும் நீவாக்குத தந்துவென மீதிலுள்ள
அக்கியா னம்நீக்கி யெனையாள் பெருங்கரு ணையமே. (14)

மந்திரி முக்கணணி மாயா சொரூபி மலையரையன்
தந்தருள புத்திரி சாமவே தாந்தி சகலகலைச்
சுந்தரி மாதஙகி நிதத கல்யாணி சுடர்க்கொழுந்தே
அந்தரி யேமகம மாயி பெருஙகரு ணையமே. (15)

கலையா ரணன்சிர மைந்தினி லொன்றைக் கரத்திலணிந்
தலையா ழியிற்றுயில் மாயனகண் பாதத தணிந்தபிரான்
நிலையான புக்கொளி யீசர்தன் பஙகில நிமலியெனக்
கலையாத செலவந தருவாய் பெருங்கரு ணையமே. (16)

கொன்னை யெருககு மறுகொடு தும்பையுங் கூவிளையும்
வணணமலர்ப் பிசசி மநதாரை புனனை மருமலரின்
வெண்ணிலா வககுடன கஙகையும பூளையும வேணிவைத்த
அண்ணை லிடததினில வாழும பெருங்கரு ணையமே. (17)

தனமே படைததிரப் போக்கொன நீயாத தறுகணர்பால
தினமே நடநது அவாக்கிதம பேசித திரிந்தலைந்தே
இனிமே லொருவரை யேறுமல பாககிய மீநதருளவாய்
அனமே தெனபுககொளி யூரவாழ் பெருஙகரு ணையமே. (18)

உம்பாக கரிய கறைகண்ட நீறணி உததளத்தார்
சிம்புள் வடிவாந் தென்புக கொளியூரில செனிகக வந்த
சம்பு மனைவி திரளாத கன்னி தயவுடனே
அமபுவி யீன்றவள் நீயே பெருங்கரு ணையமே. (19)

நீயேயென் தாய்தந்தை நீயேயென் குலதெய்வம் நீணிலததில
தாயே யுனையனறி வேறு முணடோசரு வேஸ்பரியே
நாயேன புகழுந்துனைக கேட்ட வரமது நலகிடுவாய்
ஆயே தெனபுககொளி யூர்வாழ் பெருஙகரு ணையமே. (20)

நம்பு மொருதெயவ முன்னையல் லாதெனனை ரட்சிக்கவும
உனபோ லெனககு உறுதியுணடோ வுரகப் பணியோ
டென்பொடு பூணடவா புககொளி யூரர்க் கிசைநதமினனே
அம்போ ருகத்திருப் போற்றும் பெருங்கரு ணையமே. (21)

மைப்போ லிருண்ட கடாவினி லேறி வலிவுடனே
கைப்பாண சூலமும பாசமுங கொணடு கடுகிவநதே
தப்பாமல் வீசிப் பிடிததிடும் போது சரீரெனவந
தபபோது நீயெனைக் காப்பாய் பெருங்கரு ணையமே. (22)

கரியா சன்றனக்கும சமலா சன்றனக்கும் கருபபுள்ளின்
பரியா சனறனக்கும செம்பங்கைய மாலுககும் பாலின வெள்ளைக்
கரியா சன்றனககு தெனபுககொளியூரினிற காட்சிதந்த
அரியா சனத்தியும் நீயே பெருஙகரு ணையமே. (23)

மாட்டாருஞ் செஞ்சடை மாதஙகி நீமகம் மாயியும் நீ
கட்டாணி முதது மரகதம் நீ கலைக் கியாணியும நீ
எட்டாத ஞானப் பரப்பிரம்ம நீயெனை யாள்பவள் நீ
அட்டாஙக யோகததி நீயே பெருஙகரு ணையமே. (24)

இருளே பொதிந்த மனததினில் தோன்றி யிடரகற்றி
மருளான காயம் மயக்க மறுதது வடித்ததமிழ்
பொருளே தெரிந்து பலகாலு முளநாடி போறறி செய்து
அருளே யெனக்குத தருவாய பெருஙகரு ணையமே. (25)

மாறன் வெதுப்புடன் கூனையுந் தீர்த்து வடிததமிழ்
நீறுங் கொடுதத நிலையிட்ட தேசிகன நீலமயி
லேறு சமர்ததன் அசுர சம்மாரன எழிலகடம்பன்
ஆறு முகததவன தாயே பெருஙகரு ணாலயமே. (26)

கரநான எடுததுப் பணியாத குற்றங் கசிந்துனைததோத
திரநான் செய்யாத குறறமெல்லாம பொறுததே ரட்சிப்பாய்
சிரநா லுடைய பிரம்மாவைச சபிததென புக்கொளியூர்
அரனு ரிடததினில் வாழும் பெருஙகரு ணாலயமே. (27)

பச்சை நிறததி பவளச் செவ்வாய்சசி பராபரததி
கச்சுப் பொதிந்த தனததி காமாட்சி புனங்காக்கு கின்ற
கொச்சைக் குறத்திதன் மாமிகல யாணி குமரியுமை
அச்சுதன தங்கையும நீயே பெருஙகரு ணாலயமே. (28)

நீயருள வாககின படியே நின்மீதில நினைந்து சொன்னேன்
நாயடி யேனமுப்பத தொனறுங கலித்துறை நனறெனவென்
நேய முடனசொல லெழுததசை சீாகுற்றம நீபொறுப்பாய்
ஆய்கின்ற வேத புராணி பெருங்கரு ணாலயமே. (29)

தருவாங் குடந்தையிற் சாரங்க சுவாமி தனனடியேன்
முருகோ னருள்பெறற முத்துப் புலவன் மொழிந்த தமிழ
அருளசோ பெருங்கரு ணாகரமாலை அயயாறுகவி
இருபோது மோதி இருப்பார் தமககு இடரில்லையே. (30)

முற்றிற்று.

SRĪ PRASANNA VEṄKATĒŚVARA VILĀSAMU.

Edited by

VIDVĀN V. R. ACĀRYA, B.O.L.

Sri Prasanna Veṅkatēśvara Vilāsamu is a piece of Yakṣagānam, written by Daḷavāyi Thimma Bhūpāla. Yakṣagānam is something like a mono acting drama full of music and dance. The story relates to the marriage of Lord Prasanna Veṅkatēśvara of Rāyadurg with a local dancing girl Kalāvatī. At the first instance Kalāvathī falls in love with lord Prasanna Veṅkatēśvara, when he comes out in a ceremonial procession through the streets of Rāyadurg beautifully decorated. She aspires for her marriage with the Lord and after strenous efforts succeeds in fulfilling her object, in spite of her mother's objection, to whom she vividly describes the great qualities of the Lord and convinces her. The play concludes with the union of Kalāvatī with Lord Veṅkaṭēśvara.

The Rasa of this Yakṣagāna is Śṛṅgāra and its development in the different stages is done in an unique manner. The expressions, idioms sentiment and feelings are worth noting.

The introductory portion of this piece reveals the author as Thimma Bhūpāla of Dalavāyi dynasty, son of Veṅkaṭa Dharādhipati and Laṭcammā and grandson of Kōnēti Nṛpati of Rāyadurg. It is further said that he is a devoted desciple of Sri Vīrarāghava Guru, son of Veṅkaṭavarada Dēśika and grandson of Kamalā Kumāra Koti Kanyādānam Tirumala Tātācārya of Ēṭūru.

[1]The above said Peda Kōnēti Nṛpati (Nāyak) First, king of Penukonda. (1635 A.D.) then of Kuṇḍurti (1652 A.D.) and of Rāyadurga (1661 A.D.) was a Balija by caste, having the surname Vānarāsi. His father Kastūri Nāyak and grand father beṅcama Nāyak had enjoyed high favour with the fallen kings of Vijayanagar who were ruling at

---

[1] *See the Gazateer of Bellary District and Mackenzie Local Tracts, Volumes 154, 390, 295, 270 and 299.*

Candragiri. Kōnēṭi Nāyak himself had married the daughter of (apparently the fruit of left handed marriage) Āravīti Vīra Veṅkatapati Rāyalu of Vijayanagar family. This social advaneement brought him many enemies who put him to shame.

Pasurams of the Tamil Divya Nalayira Prabandam and others.—The same Anubhūti, this author had also longed for. As a result of this, innate devotion towards Sri Prasanna Veṅkatēśvara might have sprung out in the form of the present work. Here the author clearly expresses his heartfelt eagerness for attaining Mōkṣa, and his desire to embrace the Almighty eternally expressing through the medium of Kalāvatī, who is none other than his own self. Secondly, in order to make others share this fruit of Eternal Bliss, the author presents his experiences in a simple popular poetical form which could be enjoyed, understood, appreciated, and adopted by any layman. This piece, though serving as a source of enjoyment in the common sense, inculcates the Prapanna Yōga or Bhakti cult in the ordinary man, which finally leads to Mōkṣa. This work is dedicated to Śrī Prasanna Veṅkatēśvara of Rāyadurga himself.

This learned and saintly king lived in the latter part of the 17th century and in the early part of the 18th century. He did not rule the country to the end of his life, but after assigning the throne to his brother, Veṅkaṭapati Nāyak (in about 1723 A.D.) had a devotional life.

Noting this, for the sake of peace and quiet in the country and for satisfying his wife and daughter, Vīra Veṅkaṭapati Rāyalu, eventually bestowed Kōnēṭi Rāju with the Governership of Penugonda together with some distinguished honours and offered him the title of "Dalavāyi". From this time onwards the family was called as "Dalavāyi Dynasty".

Kōnēṭi Nāyak was succeeded by his son Venkaṭapati Nāyak and was followed by his younger son Peḍḍa Timmappa (the present author). Thimma Bhūpāla was not only an able ruler but also a learned scholar, and a poet having command over the three languages Sanskrit, Telugu, and Kannaḍa (as evident from this work). Further, he was mentioned as a person of philosophical temperament more devoted to Lord Śrī Prasanna Veṅkatēśvara. He was a Vaiṣṇavaiṭe and his innate Bhakti towards Viṣṇu would have induced him to write this Yakṣagāna on the resident shrine of Rāyadurga. As the main feature, all the Vaiṣṇavaite Saints and Bhaktās felt the Nāyikā-Nāyaka Anubhūti with Lord Viṣṇu. (1732 A.D.).

The following Genealogical table could be drawn for information from the sources available in this work, Mackenzie Local Records, and the Gazateer of Bellary District in relation of this Dalvāyi dynasty to the Vijayanagar kings :—

IV ĀRAVIDU DYNASTY.

Bukka

Rāma Rāya

Śrī Raṅga Rāya

Aḷiya Rāma Rāya (1542-64).   Tirumala Rāya (1570-71) (S.S. 1490-'93).   Veṅkaṭādri.

(Sons of Tirumala Rāya:) Śri Raṅga (1572-1585) (S.S. 1494-1510).   Rāma Rāya.   Veṇkaṭa II (1586-1614) (S.S. 1510-32).

(Sons of Rāma Rāya:) Peda Tirumala.   Śrī Raṅga.

(Sons of Peda Tirumala:) Peda Veṅkaṭa III (1630-1642) (S.S. 1554-1565) (m) (Bhogāṅganā).   Cina Veṅkaṭa.

Uddlāṁbā (married) Peda Kōneṭi Nāyak.   (Son of Kasturi Nāyak and grandson of Vānarāsi Ceṅcama Nāyak).

Veṅkaṭappa Nāyak (1670-1700) (married) Laṭcamma.

Peda Timmappa Nāyak (1700-1723) (Author of the present work) (died on 1732).   Veṅkaṭapati Nāyak (1723-1746).

Veṅkaṭapaṭi Nāyak (1732-46).

Kōnēṭi Nāyak (1746-1753).   Rājagōpāla Nāyak (1754-1756).   Timmappa Nāyak (1757-1777).

Veṅkaṭapati Nāyak (1777-1787).

Timmappa Nāyak (1788-99).

Rājagopāla Nāyak (1799-1300 A,D.).

In 1800 A.D. the kingdom came under the British rule.

This work is a species of indigenous or Dēśī drama. This kind of composition is classified as Madhurakavitā in the field of Telugu literature. These are invariably written in popular style as the purpose of this class of literature is mainly to entertain the commonfolk and illiterate masses of the country, who are capable of appreciating more the sentiment than the literary expression. As such it is more valuable from the psychological point of view. The musical aspect dealt with here is also noteworthy in response to the pleasure that it provides to the commonfolk. At the same time the scientific knowledge, the author possesses in the art, is much appreciable.

This work has been edited from a single palm-leaf manuscript in the library bearing No. R. 888. This is a complete work though injured. The size of the manuscript is $16\frac{1}{4}'' \times 1\frac{1}{8}''$ containing 18 folios of 5 lines each. The mode of writing is fair, but contains mistakes. This was presented by the Mahārājā of Pithapuram in 1928.

Considering the above, the Telugu scholars would not fail to investigate into this forgotten but important branch of literature in Madhurakavitā to which belongs Yakṣagāna which enjoyed its golden age during the time of the Tanjore Nāyak kings and Marāṭṭa Rulers, rich with Telugu expressions, idioms, common sayings, countrywide usages, giving full expressions to the different aspects of the Telugu sectarian beauties of life, abundance of which is available as a hidden treasure unexplored in the massive shelves of this Library.

శ్రీ ప్రసన్న వెంకటేశ్వర విలాసము.

(యక్షగానము)

శ్రీ ప్రసన్న వెంకటేశ్వరవిలాసమను నీ కృతి ఆర్. నెం 888లో వర్ణితమైన తాళపత్ర ప్రతినుండి యుద్ధృతమై ప్రకటింపబడుచున్నది. ప్రత్యంతరము లేమిని మాతృకయందలి గ్రంథపాతముల నొప్పరికింపవలసి వచ్చినది. ఇది రాయదుర్గపురమున వెలసిన శ్రీ ప్రసన్న వేంకటేశ్వరస్వామి కంకితముగా తత్కల్యాణోత్సవ వివరణాత్మకమైన యక్షగానము.

శ్రీ ప్రసన్న వేంకటేశ్వరుఁడు వివిధాలంకార శోభితుఁడై, సపరివారముగ నొకనాడు రాయదుర్గ పురవీధుల నూరేగుచుండ 'కళావతి'యను వేశ్యాకన్యక యొకర్తు దేవదేవుని యసమాన సౌందర్యాకృతిని గాంచి మోహించి, భక్తవత్సలుని యనంత కల్యాణగుణములను వలచి, తన్మయురాలై తదేకధ్యానమున నా కృపాకటాక్షుఁగైకొట్టి, శాశ్వతానందమయజీవయౌ విషయమిందలి యితివృత్తము. ఈ లఘుకృతి శృంగార (భక్తి) రసభరితము. కథాభాగము చిన్నదేయైనను యక్షగాన పద్ధతినిఁ గడుచక్కఁగా నాయా సన్నివేశముల నభివర్ణించి "జంపె, జాతిజంపె, కుఱుచజంపె, త్రిపుట, ద్విపద, షట్పద, ఏలపదములు," మొదలగు వివిధ దేశీఛందోరీతులతోను, "తోడి, కల్యాణి, శంకరాభరణము, కాంభోజి, బిలహరి, కేదారగౌళ, కన్నడ, పంతువరాళి, భైరవి, సావేరి" మున్నగు కర్ణాటరాగపూరితములగు పదములు, పాటలతోను, రచియించిన సిద్ధహస్తుఁడీ కృతికర్త. ఇతఁడు గానవిద్యా ప్రవీణుఁడు, నృత్యశాస్త్రి పారంగతుఁడు, సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాటకభాషాకోవిదుఁడను విషయము లీకృతిలో నాయా పట్టుల సువిదితములు. మఱియు ఆ నాటి రాయదుర్గపురవర్ణనము, రాజకీయ పరిస్థితులు, సాంఘికాచారములు దేవోత్సవ వైభవరీతులు, ప్రజల యభిరుచులు, కథానుగతములై సూక్ష్మముగా నిందుక్తము లైనవి.

ఈ యక్షగానకృతికిఁ గర్త, కర్ణాటకటకరక్షాదక్షుఁడై దళవాయి వంశ ప్రభువర్యుఁడగు తిమ్మభూపాలుఁడు (క్రీ. శ. 1700—1732). ఇతని తండ్రి వెంకటధరాధిపతి. తల్లి లచ్చమాంబ, తాత కోనేటి నృపతి. కమలాకుమార బిరుదాంకితుఁడగు విటూరి పురవాస కోటికన్యాదాన తిరుమల తాతాచార్య పౌత్ర, వేంకటవరద దేశికాచార్య పుత్ర, శ్రీ వీరరాఘవ గురువర్యున కీతఁడు శిష్యుఁడు. ఈ వివరములు గ్రంథప్రస్తావనా భాగమునందుపలబ్ధములు.

* దళవాయి వంశమునకు మూలపురుషుఁడుగాఁ దెలియనగువాఁడు బలిజకుల సంజాతుఁడైన వానరాశి చెంచమ నాయకుఁడు. ఇతని కుమారుఁడు కస్తూరి నాయకుఁడు. వీరిరువురు చంద్రగిరిని పాలించిన విజయనగర ప్రభువులకు విశ్వాసపాత్రులై,

---

* 1 మెకంజీ లోకల్ రికార్డు సంపుటములు 154, 278, 279, 280, 2 బళ్లారి జిల్లా గెజటు,

తగు మన్ననలు పడసి, వారి కొలువున నుండెడివారు. కస్తూరి నాయకుని పుత్రుఁడు పెదకోనేటి నాయకుఁడు. (క్రీ.శ. 1635—1670). ఇతఁడు పరాక్రమశాలి. మేధాసంపన్నుఁడు. రూపలావణ్య శోభితుఁడు. సద్గుణోపేతుఁడు. నీతి విచక్షణుడు. ఇతని ప్రతిభకు మెచ్చి విజయనగర రాజ్యాధిపతియైన అరవిటి వీరవెంకటపతిరాయలు తనకు భోగాంగనయందుఁ బుట్టిన పుత్రిక "ఉద్దాంబ" నొసంగి వివాహమొనరించెను. ఇట్టి సంబంధ మధిక్షేపణీయమై కోనేటి నాయకునికి కొంత యప్రతిష్ఠను జేకూర్చినది. దీనిని గమనించి వీరవేంకటరాయలు తన యల్లునికిఁగలిగిన యవహేళనను బాపి శాంతి నెలకొల్పుటకై నేర్పుతో "రాజదళ్వాయి" తనమును జేకూర్చి, పట్టపుకత్తి, దళ్వాయి సింహాసనం బొసంగి, శ్రీ మన్మహారాజరాజశ్రీ, యను పక్కాణముమర్చి, యాజ్ఞాదండమిచ్చి, ప్రతిజ్ఞాపరశురామ, సత్యభాషా హరిశ్చంద్ర యను హెచ్చరికతోఁ గూడిన దోర్యుగళదేవ, హత్తుమువ్వరగండ, సామంతబారా, మండలీకరగండ, అనేక మన్యరాజ్యస్థాపనాచార్య యను బిరుదులు కైనేసి, "ముత్యాలతురాయి, పంచవన్నెలనిశాని, ఉదాసీపాకడ, ఛత్రచామరాందోళికాది లాంఛనము లలవడఁజేసి, గౌరవించి కోనేటిరాయలను పెనుగొండ రాజ్యాధిపతిగా నియమించెను." నాటి నుండి వీరు దళవాయి వంశస్థులని పేర్కొనఁబడి పెనుగొండ (1635 క్రీ. శ.), కుందుర్తి (క్రీ. శ. 1652), రాయదుర్గముల (క్రీ. శ. 1661) నేలి కీర్తి గడించిరి. ఈ కోనేటి నాయకునికి దౌహిత్రుడై వెంకటపతి నాయకుని (క్రీ శ. 1670-1700) పుత్రరత్నమైన పెదతిమ్మనాయకుఁడే ప్రస్తుత కృతికర్తయై వెలయుచున్నాడు.

ఇతఁడు శ్రీవెంకటేశ్వరుని భక్తావతంసుడు. ఆధ్యాత్మికమనఃప్రవృత్తి గలవాఁడు. కొలదికాలమే రాజ్యమేలి విరాగియై, రాజ్యభారమును దన సోదరుఁడు వెంకటప్ప నాయకుని కప్పగించి యోగైక జీవితముతో క్రి శ. 1732 పరీధావి సంవత్సరమున కీర్తిశేషుఁడయ్యెను. కాన నీ కవిరాజు 17 వ శతాబ్ద్యంతిమమున, 18 వ శతాబ్ద్యాదిని వెలసినవాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

భావమాధుర్యమునకు, అర్థగాంభీర్యమునకు వర్ణనాచమత్కృతికి సంస్కృతసూక్తిబంధమునకు, వాలవాలమైన ఈ కృతి జాను తెన్గునుడి పెక్కువకుఁ జక్కటియై, తిమ్మభూపాలుని కవితాపాటవమును సరసత్వమును వెల్లడిచేయుచున్నది. మీదు మిక్కిలి వైష్ణవభక్తి సంప్రదాయవిశిష్టమైన నాయికానాయకానుభూతికి సంబంధించిన రచనావిశేషమని దీనిం బేర్కొనవచ్చును. కవి, యాత్మీయ భగవత్సాన్నిధ్య సంభూతానందానుభూతినే, కళావతీ పాత్రోపకరణ నిమిత్తముగ, నిందభివ్యక్త మొనరించుచున్నాఁడు. దీనినే క్రింది కతిపయోదాహరణములలో గ్రహింపవచ్చును :—

"భక్తిముక్తుల నొసఁగఁజాలిన భక్తవత్సలు విడిచి తా, నను
రక్తి నితరులఁ జెందఁదలఁతురె రాజవదనా !
మనుజమాత్రుల చెలిమి వారలధనము కలిమి యదెంతఁ జూచిన
వనిత బుద్ధులు తెలుపవలదిఁక చనుము వేవేగ.
... "అమృతమిచ్చినఁ ద్రోసి తక్రము నిమ్మపిమ్మని గోరుట"........
"ఏమి నేతు నీ విరహము నెందుదాఁతును

ఈ మానవాకృతి నెందుకు బూనితి
వేణువగుచు నుద్భవించిన శ్రీ లక్ష్మీ
ప్రాణేశు మధురాధరమున వసియింతునే
....
లళితమంజీరములయి సంభవించిన
నళినవాభుని పాదములను సుఖింతునే."

ఇట్టి మధురకవితాశాఖా వైవిధ్యమును నిరూపించుచున్న యక్షగానములు, కురవంజులు, ఆటభాగవతములు ఈ భాండాగారమున నజ్ఞాతవాస మొనర్చుచున్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున నొక విశిష్టస్థానము గడించుకొని, తెనుఁగుందనమున కాలవాలములైన దేశిరచనలుద్ధృతములై వెలుఁగుసుఖమును జూడవలసిన ప్రయావశ్యకత యెంతేనియుఁ గలదు.

—వీ. రా. ఆచార్య.

దళవాయిరాజుల వంశవృక్షము.

(మెకంజీ లోకల్ రికార్డులు ఆధారముగా)

వానరాశి చెంతమ నాయకుఁడు

కస్తూరి నాయకుఁడు.

పెదకోనేటి నాయకుఁడు (1635—1670).
(ఉద్లాంబ ఆరవీటి వెంకటపతిరాయల కుమార్తె)

వెంకటప్ప నాయకుఁడు (1670—1700).
(లచ్చమ్మ)

పెదతిమ్మప్ప నాయకుఁడు (1700—1723).
(కృతికర్త తిమ్మభూపాలుఁడు).
క్రీ.శ. 1732 లో గతించెను).

వెంకటపతి నాయకుఁడు (1723—1746)

కోనేటి నాయకుఁడు (1746—1753).

రాజగోపాల నాయకుఁడు (1754—1756).

తిమ్మప్ప నాయకుఁడు (1756—1777).

వెంకటపతి (1777—1787).

తిమ్మప్ప (1787—1799).

రాజగోపాల నాయకుఁడు (1799—1800).

N.B. క్రీ.శ. 1800 లో నీ రాజ్యము కుంఫిణీవారికి వశమైనది.

శ్రీ ప్రసన్న వేంకటేశ్వర విలాసము

(సంపాదకుఁడు - వీ.రా. ఆచార్య)

శ్రీ యువతీమనోహరు నశేష జగత్పరిపోషణక్రియో
పాయధురీణు కల్మషవిభంజను నారదకుంభజాత్రిగా
ధేయసురాధినాయక విధిప్రముఖార్చిత పాదపద్ము శ్రీ
రాయగిరి ప్రసన్న బుధరక్షకు వేంకటనాథుఁ గొల్చెదన్ ;

వ॥ అని మతిస్నేమని వర్ణింపుచున్నాఁడు—

నాట్య-జంపె.

సరసకీర్తివిశాల సమదాసుర విఫాల
శరధి కన్యాలోల జనకన్య [పనుతలీల]
నిరతధర్మావాల నిగమవర్ణితశీల
శరవిఖండితతాల సత్యమయలీలా ! ప॥ శరణు॥

శరణు మునిమందార శరణు నిరు [ర?] తోదార
శరణు దివ్యశరీర ! శరణు భవదూర !
శరణు వార్ధిగభీర ! శరణు జగదాధార !
శరణు శ్రీ వేంకటేశ్వర మేరుధీర ప॥ శరణు॥

శ్రీధరామరపక్ష సింధుదుర్మద శిక్ష !
రాధామనోధ్యక్ష రావణవిపక్ష !
గాధేయ మఖరక్ష కవిజనావనదక్ష
సాధిత హిరణ్యాక్ష సారసదళాక్షా ! ॥౨॥

మకరకుండలభూష మహనీయతరవేష
శకటదానవశోష శమితదుర్దోషా !
సకలనిర్జరపోష సౌమ్యమంజులభాష
ప్రకటీకృతాశేష ప్రణతజనతోషా ! ॥శరణు॥

పరమపురుష ముకుంద భవ్య సద్గుణబృంద
తరణివంశజ నందతనయ గోవింద
నిరుపమోజ్జ్వల కుందనిభరదన ముచుకుంద
వరద లసదరవింద భవనుతానంద ! ॥శరణు॥

విమలచంపకనాస విశ్రుతమహోల్లాస
సమరరిపుసంత్రాససాధనాభ్యాస
కుసుమబాణవిలాస గోపికాకృతరాస
రమణీయదరహాస రాయాద్రివాస ॥శరణా॥

జాతిజంపెరేకులు నాట్యపద్ధతికి ఆట తాళం॥ కేదారగౌళ.

ఆరోగ్యభాగ్య దీర్ఘాయువులొసంగు అ
శ్రీరమణ — — —ల భజింతుణ్
వరపుత్ర పౌత్రముఖ వాగ్విలాసములిచ్చు
శరధిజా గిరి జాబ్జజాంగనలఁ దలఁతుణ్
చెలఁగి యాకృతి ధరణి వెలయించుటకుమదిని

నలవంద . . . .

వ॥ అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబుచేసి కవీశ్వరుండీకృతి కధీశ్వరుండైన ప్రసన్న వేంకటేశ్వరునకు షష్ఠ్యంతములు రచియించెనటు లెట్టులనినా—

త్రిపుటరేకులు॥ శంకరాభరణం॥ నాట్యపద్ధతికి గౌళపంతు-ఆది.

కమలదళనేత్రునకు ఖండితకల్మషవ్రజునకు మదాసుర
దమనునకును ప్రసన్నవేంకట రమణునకునూ ॥౧॥

విమలచారిత్రునకుఁ బటుతర విక్రమక్రమ చక్రవారిత
విమతునకును ప్రసన్న వేంకటరమణునకునూ ॥౨॥

రాయగిరిమందిరున కాశ్రితరక్షణాపేక్షునకు వేల్పుల
రాయనికినిఁ బ్రసన్న వేంకటరమణునకునూ ॥3॥

వ॥ అంకితంబుగా నాపొనరింపఁబూనిన ప్రసన్న వేంకటేశ్వర విలాసంబను యక్ష
గానంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన—

జంపె-కల్యాణి.

గణుతింప సకలశృంగారరసబంధురము
రణరిపు భయంకరము రాయాద్రిపురము
అసమానరత్న సౌధానీక భాసురము
రసకుసుమ సారసము రాయాద్రిపురము
విమలధర్మాకరము విద్వన్మనోహరము
రమ చెలఁగు మందిరము రాయాద్రిపురము

ద్విపద - కేదారగౌళ.

ఆ పట్టణమ్మున కధిపతియైన
భూపాలవర్యుఁ డద్భుత పరాక్రముఁడు
నిత్యప్రసన్నుండు నీతిపారగుఁడు
సత్యసదాచార చతురవర్తనుఁడు
కర్ణాటకటకదీక్షాదక్షుఁ డుగ్ర
వర్ణరక్షణుఁ డింద్రవైభవోన్నతుఁడు
ముదము మీఱిన హత్తు మువ్వరగండఁ
డెదురెన్నరాని మాన్నెబ్బరగండఁ
డురుకీర్తి ధారేయుఁ డుగ్ర విరోధి
నరపాలబృంద పన్నగ ఖగేంద్రుండు
సరసగాంభీర్యుండు సమరనిశ్శంక
బిరుదాంకుఁ డఖిల దిగ్విజయశీలుండు
లలిమించు కర్ణాటరాయదళ్వాయి
కులశేఖరుఁడు మేటి కోనేటినృపతి
కర్థాంగియైన విద్దాంబికాగర్భ
వార్ధిచంద్రుండన వసుధ నల్వెసల
గణుతింపఁదగిన వేంకటధరాధిపుని
పణతియా లచ్చమాంబా నందనుండు
కరుణావిధేయుండు కమలాకుమార
బిరుదాంకుఁడై ధాత్రిఁ బెంపువహించి
కోటి కన్యాదాన కుశలత నలరి
మేటూరిపురమున నింపొంద వెలసి
నట్టి తిర్మల తాతయాచార్య ముద్దు
పట్టియౌ వేంకటవరద దేశికుని
తనయుఁ డేకాంతవర్తనుఁడన నలరి
ఘనుఁడైన వీరరాఘవ గురుకృపను
స్థిరతరైశ్వర్యమ్ము శ్రీహరిభక్తి
పరమవిజ్ఞానంబు ప్రకటింపఁగాంచి
ధరణిఁ జెల్వొందు శ్రీదళవాయి తిమ్మ
నతనాథుకర్థి పన్నగశైలధాము
నెలమి సద్భక్తిచే నెపుడు సేవింప
నలరి వేంకటనాథుఁ డతని భక్తికిని

నలమేలుమంగతో నానందలీల
వెలయ రాయాద్రిలో విహరింపఁదలఁచి
యరుదైన దేవాలయంబున నిలిచి
వరుసతో నరథోత్సవములతోఁ బొలిచి
గరిమఁ బ్రసన్న వేంకటనాథుఁ డనఁగ
నిరవందభక్తుల నేలుచుండు

వ॥ ఇట్లుండెడు దేవదేవుండొక దినమున శృంగారంబవధరించెనట యెటువలెనా—

జంపె-భైరవి-నాట్యపద్ధతికి-ఆది-రేవగుప్తి.

రమణీయమణి కిరీటము మౌళిఁగీలించి
కొమరొందగా మకరకుండలములుంచి
సురుచిరంబైన కస్తూరితిలకము వెట్టి
గరిమచేఁజికిలి బంగరు చట్టిగట్టి (జుట్టి)
ప్రకటవైఖరి మంచి పరిమళమ్ములు పూసి
అకలంకమగు రత్నహారములు వేసి
కరములను వజ్రముల కడియములు ధరియించి
కరమర్ధి ముద్దు టుంగరము సవరించి
మకరతాంచిత హేమ మంజీరములు దాల్చి
సకలేశ్వరుఁడు విలాసము వెలయఁబొల్చి

కం॥ కనకాంబరధరుఁ డతి వే
డ్కను గరుడని మీఁదనెక్కి కనికరమున స
జ్జన వరులఁ గటాక్షింపఁగ
మనమునఁ దలపోసి భక్త మండలి గొలువన్.

ఆదితాళము—పున్నాగ.

తిరువీధి వేంచేసెనపుడు సిరిని వెంటఁ దోడు కా
యిరవొందఁ బ్రసన్న వేంకటేశ్వరుండు వేడుకా.

పల్ల॥ భేరీలు బిరుదు కాహళులు భోరుకొనుచు మ్రోయఁగ
సారెసారెకు భక్తులుచేరి వినుతి సేయఁగ
సురటీలు గొడుగులు దిశల నరుదుమీఱ మెఱయఁగ
సరసగతుల బిరుసు బాణ సవరణాలు నెరయఁగ
నలిననేత్ర లింపుదొలఁక నాట్యములు సల్పఁగ
చెలువుమిగుల నేత్ర హస్తకులు పరాకు తెల్పఁగ

వ॥ ఇవ్విధంబున శ్రీహరి తిరువీధుల వేంచేసి వచ్చునపుడు పురజనులు తమలోఁ
దా మేమనుచున్నారు—

ముఖారి—ఆదితాళము.

మెలతలారా చూడరమ్మా !
మెలతలారా చూడారేమిటి రాయాద్రియందు
వెలసినట్టి ప్రసన్న వేంకటేశ్వరు లీల
పరగా కలియుగమున ప్రత్యక్షదైవమనా
తిరుపతి నలరిన దేవుని వేడ్కతో నా
కలికి రూపము బూనగలిగీ సంతోషమున
చెలఁగి భక్తులలోనా మెలఁగువాని సొంపున
వృజినాములణఁగించి వేంకటాఖ్య వహించి
ప్రజలనెల్లా రక్షించి ప్రకటించు సామినెంచి

ముఖారి—ఆటతాళం.

పల్లవి ॥ నోడువాబన్నిరే సర్వజానా నోడువాబన్నిరే
నోడువాబన్ని కొండాడువ భక్తరు బేడిద వరవనైె కూడిపదేవన ॥
శ్రుతిగళతందు పర్వతకెళగెనిందు
కుతలచోరన, ముందు కొంద నృసింహన॥ ॥ నోడువాబన్నిరె ॥
ధరెయనుబేడి భూవరరశిక్షణమాడి
ధరణి జయనుమాడి, బెరద తాలాంకన॥ ॥ నోడువాబన్నిరె ॥
నలిదు మానది బందు కలికి యాగువెనెందు
కళరెయొళ్ల రాయదుర్గద వేంకటేశన॥

వ॥ ఆ సమయంబున విద్వత్కవిభటజనంబులేమని వినుతింపుచున్నారు—

శ్లో॥ శ్రీరామాహృదయాబ్జ భృంగకమలం శృంగార భావోజ్జ్వలం
కారుణ్యామృత పూరితేక్షణయుగం కల్యాణ సంధాయకం
వీరం రాయగిరీశ్వరం భవహరం దేవేంద్ర సంసేవితం
క్షీరాంభోధి శయాన మిందువదనం శ్రీవేంకటేశం భజే॥

సీ॥ శ్రీరమాంచితవక్ష శేషాచలాధ్యక్ష
కరిరాజరక్ష భాసుర కటాక్ష
పరిపాలితాజాండ బంధురాండజకాండ
పటుతర కోదండ బాహుదండ
మహితకాంచనచేల మర్దితాసురజాల
సకలసన్మునిపాల సత్యశీల
మకరకుండలభూష శకటదానవశోష
మహనీయతరవేష మంజుభాష

కలితనవ రత్న మంజీర కలుషదూర
సవ్య గుణహార భక్తమానస విహార
సరస దరహాస శేషాద్రి పురనివాస
విబుధలోకేశ మమ్ముఁ బ్రోవు వేంకటేశ !

వ॥ అని వినుతింప నలరి తిరువీథుల వచ్చుచున్న సమయంబున

ద్విపద—కళ్యాణిరాగము.

అప్పుడు కళావతి యన నొక కన్య
నిపుణ జనౌఘ వర్ణిత రూపధన్య
నిరుపమ మృదువాణి నీలాభ్రవేణి
సరసిజారుణపాణి సైకతశ్రోణి
ఘనగుణసదన రాకాచంద్రవదన
జననుతనవకుంద సంకాశరదన
గురుతర భద్రేభ కుంభవక్షోజ
నిరత సల్లక్షణ నేత్ర నీరేజ
కలహంసయాన చక్కనిలతకూన
సొలపు తేనియసోన సొబగైనచాన
కళలుగుల్కు మిటారి కంతుకటారి
కలికి వయ్యారి బాగగు సొంతకారి
పణఁతి ముద్దులగుమ్మ బంగారుబొమ్మ
గణుతింపఁదగు కొమ్మ కమ్మ పూరెమ్మ
చెలులలో మేల్బంతి చిత్తజుదంతి
వలపులదొంతి జవ్వని పూలబంతి
జిగిగు బంగరువన్నె చేల యమర్చి
తిలకింపఁ గస్తూరి తిలకంబుదీర్చి
కరముల రత్న కంకణముల నుంచి
మురువైన మంజీరములను గీలించి
కలికి వాల్గన్నులఁ గాటుకఁ బెట్టి
పొలుపొంద విరులు కొప్పునఁ జాలఁజుట్టి
యలసయానముల మోహన విలాసముల
మొలకనవ్వుల ముద్దు మురిపెంపువగల
వలపుల సొలపుల వన్నె చిన్నెలను
గులుకుల బెళుకులఁ గుశల వాక్యముల

వలరు విల్తుని మోహనాస్త్ర భావముల
మెలఁగువ తొలుకారు మెఱుపు చందమున
జెలువంది లక్ష్మీశు సేవింతుననుచుఁ
దలపోసి కనక సౌధంబుపై నిలిచి
పలుమాఱు నతనిఁ దప్పక చూచిచూచి
వలపుమీఱఁగఁ బారవశ్యంబు దాల్చి
తెలివంది క్రమ్మఱ దృష్టించిచూచి
నలజయంత వసంతనలకూబరాది
చెలువులమించిన చెలువంబుతోడ
నలిన లోచనుఁడు గన్పట్టె మోహించి
పరమ సంతోష సంభ్రమముల సొక్కి
మరులొంది తరుణి నెమ్మది నిట్టులనియె

భైరవి రాగము—జంపె.

భళిరె యితఁ డిటువంటి చెలువుండు కానిచో
నిలగోపవనితలేల మరులుచెందెదరు
ఇతని గనఁగాని మోహంమెద నింతయును లేని
యతివలుండరురె యియ్యవని లోపలను
వదన నితఁడే రమణుఁడగునట్లు గాఁ దపము
ముద మొదవ మును జన్మమునఁ జేయనైతి

వ॥ అని తలంచుచున్న సమయంబున

సీ॥ సిరిమించు కలువ భక్తరు మేనఁగీలించి
తలిరు పేట్కి పడదల ఘటించి
నెమ్మిచేఁ దమ్మి కేడెమ్ము మూఁపున వంచి
తిరిరి సంపంగి కైదువు ధరించి
రాణించు చెఱకు సింగాణి కేల నమర్చి
నలువందఁ గుందబాణంబులేర్చి
చెలువొందఁ గుల్కు రాఁజిలుకవాపురమెక్కి
వగదొల్కు జాజి పావడలు పూని
లీల మీఱంగఁ బైపైదువాళిచేసి
కంతుఁడను రౌతు బాలనంతంత డాసి
చలముమటి బేర్చి యలరుతూఁపులనుగూర్చి
గురుతరోద్ధతి నెదనాటుకొనఁగనేసె॥

వ॥ అప్పుడయ్యువురబోఁడి చెఱుకు విలుగల దొర కురియించు కలికుటరవిరి శరముల చుఱుకున కోర్వఁజాలక సొక్కి యంతంత నెక్కుడు విరహభరమ్మునఁ దనలోఁ దానేమనుచున్నది

ఆటతాళము — కాంబోది.

పల్ల॥ ఏమి సేతు నీ విరహము నెందు దాతును
ఈ మానవాకృతి నెందుకు బూనితి
వేణువగుచు నుద్భవించిన శ్రీ లక్ష్మీ
ప్రాణేశు మధురాధరమున వసియింతునే
పదకముగనే ధర నుదయించి యుండిన
ముదమున హరి వక్షమునఁ జెందియుందునే
అలరు కంకణములై యావిర్భవించినఁ
జెలఁగి దేవుని హస్తముల నొందియుందునే
కనకాంబరాకృతి గాంచియుండిన ప్రేమ
వనజాక్షు కటియందుఁ దనరుచుందునే
లలిత మంజీరములయి సంభవించిన
నలిననాభుని పాదములను సుఖింతునే॥

సీ॥ గరిమతో సీతఁడీ తిరువీధి వేంచేసె
నెందుకే నిట వచ్చితి తనిఁ జూడ
నందరాని ఫలమ్ము లాసించుగతి మోహ
మీరీతిఁ దనమదికేలఁగలిగె
నింక నేమి సేయుదు నితఁడెట్లు చేకొను
నెవరితోఁ దెలుపుదు నెవరు విన్న
మర్త్య కామినుల కెంత మాధవుండిది యెంత
యతని సంగతి కోరుటరుదు గాదె
యనుచు హాస్యమ్ము జేసెద రకట జనులు
నే విధంబునఁ గోర్కె లీడేరు దనకు
నిన్నిఁటికి మూలమితఁడె పో యెంచి చూడ
నని తలంచుచునుండె నయ్యవసరమున॥

ఆటతాళం — ముఖారిరాగం.

పల్లవి॥ మెరువడి మీఱగాను తుమ్మెదలు మ్రోయగా ॥కా॥
కెరలి సారెకు జంట కోకిలలు గూయ
తరుణికి నగ్గలమైన విరహమాయె
గరిమతో నిముసమే బ్రహ్మకల్పమాయె

పాలుపొందగా మందమలయానిలుఁడు డాయ
కళలఁ జెల్వొంది మింట వెన్నెలఱుగాయ
మదముమీఱఁ గీరములు కొదలుసేయ
మదనుఁడింతిమీఁదఁ బుష్పాంబకములేయ

వ॥ ఇట్లు విరహభరంబున నుండెడి కన్నియంజూచి ప్రాణసఖియైన మంజువాణి యేమనుచున్నది.

ద్విపద — పంతువరాళి.

ఓ మానినీమణీ యో నీలవేణి
యో మదగజయాన యోలతకూన
యో కంజనిభపాణి యో పుష్పబోణి
యో కీరసల్లాప యో భవ్యరూప
చెలఁగి నేఁడిది యేమి చిత్రమో కాని
తిలకించి నీవున్న తెఱఁగు భావింప
విరహుల యెదనొచ్చి వెడలిన మరుని
కఱకు శస్త్రముల రీతిఁ గన్నులింపొందెఁ
గనులాంతరాళ భృంగాకృతిగాంచి
కొమరైన . . . .
. . . .
[చెలగిన] క్రియ మేన స్వేదాంబువలరె
కలికి ముక్తామణుల్ కప్పువహించె
. . . .
పరిమళమ్ములను జేపట్టవు మంచి
విరుల నంటవు గానవిద్యలు వినవు
చెలువ నీ విపుడున్న . . .
. . . . . . యిందువదన
యెవ్వని నీమది నిచ్చగించితివె
జలజాక్షి నీ ప్రాణసఖియనుగానె
కల తెఱంగెల్ల నిక్కము దెల్పుమనిన
పనిబూని . . . . .
. . . . . వెలది యిట్లనియె.

సీ॥ ఘన దివ్యరత్న కాంచన కిరీటము వాని
ముసిముసి నగవుల మోము వానిఁ
దెలి తమ్మి ఱేకుల గెలుచు కన్నులవాని
తళుకొత్తు . . . .
. . . .
సంపెంగమించు నాసంబువాని
శ్రీ వత్స లక్షణ శ్రీఁ జెలంగినవానిఁ
గోమరొందు మణి కుండలములవాని
స్వర్ణ చేలమువానిఁ బ్రసన్న మూర్తి
. . . . . .
[పంచ] నంతనె కందర్పుఁ డేచఁ దొడఁగె
నేమి నేయుదు నిందుకే నిందువదన.

ధ్రువతాళం—బిలహరి.

తరుణి రో మరుఁడరిమురి సరవిరి శరముల . .
. . . . . నెరపుచు మించెఁ
నిముసము యుగమై తోఁచును దమి నిలువదు సఖిరావే
క్రమమున నీ వటుజని శ్రీ వేంకట . . .
. . . . . . కొదఁజేసెఁ
ముదమునఁ గదియుచు శుకపికములు బొదలుచు వడిఁగూసెఁ.

ఆదితాళం.

. . . . నేనేమిట రాయాద్రి
ధాముఁడెపుడు నన్ను దయఁజూచునమ్మా
చెలువుఁడింతులఁజూచి వలఁచుటే తగుగాక
పొలఁతి మేల్పడు టెంత చులుకనోయమ్మా
మరుకేళి కెపుడరామర లేక చెలువందు
తరుణులు పతులెంత ధన్యలోయమ్మా.

ఆదితాళం.

తాళజాలానే మోహముననే తాళఁజాలనే
తాళజాలనె ముద్దుబాలరో ప్రేమసీ
వేళా మారాయాద్రి వేంకటేశ్వరుఁ డేవ.

పదము॥ అలివేణి నీకంటె అప్తు లెవ్వరు పూర్ణి
దోలఁకఁగఁ జని వానిఁ బిలుచుకరావె కొమ్మానే ॥తాళజాలనే॥

పరగఁ దామరపాకుపై బిందువు
కరణి చంచలమందె గదవె నా డెందమునే ॥తాళజాలనే॥

తరగని వలపాయె విరహ ముగ్గమాయె
గరిమతో వేంకటేశ్వరుఁ డిందు రాఁడాయెనే ॥తాళజాలనే॥

రూపకము — కేదారగౌళ.

పల్లవి॥ నెలతవానిఁ దలఁప వలపు నిలుపఁజాలనే ఓ।
కలికి వేంకటేశుఁ డిపుడు కరుణ జూడఁడేలనే॥

॥పదము॥ ఇంతివంతు మీతి విరహమెంత డాసెనే ఆ
దంతివరదు . . . .
ఇందుముఖీ కడేఁది తమకమెందు తాతునే ॥ నె ॥
డెందమిందిరేశుఁ జెందినందు కేమిసేతునే
మనసిజుని బలము నిటుల మట్టు మీరెనే
వనజనయన వేంకటేశు . . . .
చెలువ వానిఁదలఁప వలపు నిలుపఁజాలనే.

అటతాళం—పున్నాగ.

ముదముమీఱఁగ వాని మోము మోమునఁజేర్చి
యదిమి కౌఁగిట నుంచు టదియెన్నడబలా
విరహ మగ్గలమాయె వెలఁదిరో రాయాద్రి
పురము వెంకటసామి కరుణించఁడేమో
గుదిగొన్న ప్రేమ చెక్కులు నొక్కి ప్రాణేశు
నెదనుంచఁ గలుగుట యెన్నడె అతాంగీ!
మదనుని కేళి నెమ్మది వేంకటేశుతోఁ
గదియ నేవేళకుఁ గలుగునే తరుణీ.

మట్టితాళం—కన్నడగౌళ.

తరుణిరో రావె తడయక నీవె కరుణతోఁజూవె కానుకలీవె
వలపెదలోనా నిలువదె చానా
తలపున నేనా చెలువుని మానా
నమ్మితి చాలా నగవది మేలా

తుష్మెద లీలా దేవుని బాలా

కుఱుచ జంపె—నాద నామక్రియ

కంఠ సరులిచ్చెదను రావే బాలా
కంతు జనకునిఁ దోడితేవే!
చెలులలోపల జాణవీవే వేడ్కఁ
జెలువరాయనిఁ దోడితేవే!
మణినూపురము లిత్తుబోవే వేగ
మధుసూదనుని దోడితేవే!
కలికి యీ కానుకలు నీవె ముద్దు
చిలుకు రాయాద్రీశుఁ దేవె
కంకణము లిచ్చెదనుకోవే చెలియ
వేంకటేశుని దోడితేవె.

ఏకతాళం—శుకులు.

కీరములని సాకిన ఫల మిటు చే
చేరుట గంటివె సారసపాణి
కలహంసములని కరుణతో పెంచిన
ఫల మిటువలె గనుపట్టె లతాంగీ!
తనవారని నమ్మినవారేచఁగ
వనిత పికాదుల వఱదను లేలా.

ఉ॥ కన్నులఁగట్టినట్లెదుటఁ గన్పడినట్లెదఁ జేర్చినట్లు బల్
తిన్నని పల్కులన్ బిలిచి తియ్యని విల్కాడ్రకేళి లీలపై
యున్నతెఱంగె తోచి మది నొండొకటేమియుఁ దోఁచ దిప్పుడో
సన్నుతగాత్రి నీ పతినిఁ జయ్యనఁ దోడ్కొనిరమ్ము పొమ్మికన్॥

వ॥ అని పలుకుచు భ్రమర శుకపిక కలహంస నికరకలకలంబు కలుకుచు కుసుమ పల్లవరాగ చందన కర్పూర మలయానిలచంద్రికా సంస్పర్శనంబున కులుకుచు . . . . . శ్రీహరి దివ్యాంబర ధారణంబున కస్తూయనందుచు సఖీజనసరస సల్లాప వల్లకీనాద విశేషముల నిరాకరింపుచు నత్యంత చింతాక్రాంత మానసయైయున్న యింతిం గనుంగొని గారవించి తదుచిత శైత్యోపచారమ్ములు గావించి విరహస్తంభన క్రియలు దలంచి భ్రమరములకుఁ జంపకకుసుమంబులు కొప్పునం దుఱిమి శుకంబులకు వైడూర్య స్థాపిత కంకణమ్ము లలంకరించి పికమ్ములకు రామక్రియయును మలయానిలమ్మునకు శంకరాభరణమ్మును కలహంసములకు మేఘరంజియును సమకట్టి గానంబొనర్చి చంద్రునకు భుజంగప్రయాత వృత్తంబు పఠియించి ధైర్యంబుననుండుమని పలికి తద్వృత్తాంతంబంతయుఁ దన్మాతయగు చకోరాక్షికిఁ దెలిపిన విని యులికి దిగ్గనలేచి తన పుత్రిక యున్నచోటికిఁ జనుదెంచి యేమనుచున్నది.

(జంపె—ఎరకల కాంభోది నాట్యానకు ఆదితాళము)

తగునె యోయమ్మ పుత్తళిబొమ్మ నేఁడు నీ
వగలెల్లనే మంజువాణిచే వింటిఁగా
ఏనాఁటి బోధించె నిటువంటి దుర్బుద్ధి
శ్రీనాథు నిన్నిపుడు చేర్చు టేలాగు
నరభామినుల దైత్యహరుఁడేల వరియించు
తరుణి చెందని కోర్కెఁ దలఁచ నేమిటికి
మేరగాదిది చూచి మెత్తురే! నీ సాటి
నారీమణులు విన్న నవ్వుదురు గాక
అతని యింతులు రూపవతు లెందరో కలరు
నతివ నిన్నేమిటికి నతఁడు చేపట్టుఁగా

వ॥ అనిన విని మాతకుఁ గళావతి యేమనుచున్నది.

కాంభోది—నాట్యానకు—ఆది పంతువరాళి.

కౌరవులచే నలసి ద్రుపదజ కావవే యన నక్షయంబని
చీరలొసఁగిన దేవునకు నను జెందు టెంత
ఘోర నక్రముచేతఁ జిక్కిన కుంజరము మొఱయిడినఁ గృపచేఁ
జేరి ప్రోచిన దేవునకు నను జేరు టెంత
అలరి మున్నుకుచేలుఁడిచ్చిన యటుకులకు హర్షించి సఖుఁడని
చెలఁగి మనిచిన దేవునకు నను జెందు టెంతా.

వ॥ అనిన విని చకోరాక్షి యేమనుచున్నది.

కం॥ ఇటువంటి భక్తవత్సలుఁ
డెటువలె నిను బ్రోవనొల్లఁ డిది నిశ్చయమై
ఘటియించు నిచట నీవీ
యట మటములు పలుకవలవదంభోజముఖీ!

వ॥ మఱియు నేమనుచున్నది.

పంచఘాతం-పంతువరాళి.

చెలి విటుల మరులొందఁ జేయవలెగాక తా
వలచి మేల్పడుట మన కులధర్మమగునా!
బాల! నీకెన్నటికిఁ బ్రాయంబు వచ్చునని
మేలెంచి చాల నమ్మిన ఫలము గలిగెఁగా

ఆలరనందని ప్రసూనఫల మాసఁ జేయుగతి
జలజాక్షుఁ గోరు టాశ్చర్యమ్ముగాదా
తెలియ నీకిబుద్ధి తెలియదైనను సాటి
చెలుల చందములైనఁ దలఁచికొనరాదా.
పొలఁతి యిఁకనైన నాబుద్ధి మదిలోనుంచి
వలనొప్ప సుఖివగుచు వర్తించు మెలమిన్

వ॥ అనినవిని మాతతోఁ గళావతి యేమనుచున్నది.

త్రిపుట-సౌరాష్ట్ర-నాట్యపద్ధతికి-ఆది-పంతువరాళి.

అమ్మనీవిట్లన్న నేటికి ? నమ్మితమబ్బినఁ ద్రోసితక్రమము
నిమ్మహినిగోరుట మదిలో నెవ్వరైనన్
భక్తియుక్తుల నొసఁగఁజాలిన భక్తవత్సలుఁ గడచి తా నను
రక్తి నితరులఁ జెందఁదలఁతురె రాజవదనా
మనుజమాత్రుల చెలిమి వారల ధనముకలిమి యదెంతఁజూచిన
వనితబుద్ధులు దెలుపవలదిఁక చనుము వేవేగన్.

వ॥ అని పలికిన తనయవాక్యమ్ములకు మనంబున నలరి ప్రౌఢయగుటంజేసి యచ్చెలి హృదయమ్ము మగుడి పనలవిగాదని తలంచి నిజస్థానమ్మునకుంజనిసుఖమ్మున నున్నయపుడు మంజువాణి కళావతి యొసఁగిన దివ్యరత్నమొకటి కానుకగాఁ జేకొని యాదేవదేవుండు తిరువీథుల వేంచేసి దేవాలయంబు ప్రవేశించియున్న సమయంబున దేవుని సాన్నిధ్యమునకు వచ్చి సాష్టాంగ దండప్రణామమ్ము గావించి కానుకసమర్పించి కరకమలములు మొగిచి యేమని విన్నపము సేయుచున్నది.

ఏకతాళము-రామక్రియ.

పల్లవి॥ చెలువుమీఱఁ దిరువీథుల నలినాక్ష మీ రేతేర మా
కెలఁది నినుజూచి భ్రమసె వేంకటేశ
వేంకటేశా వేంకటేశా ఓ వేంకటేశా ప్రసన్న వేంకటేశా
బాలవిరహమునఁ దాళఁజాలదు ప్రేమ నీ
వేళ రక్షింపుము వేంకటేశా
ఇంతి నీసేవకుఁదగినది యంతేకాని యనదకాదు
వింత నేయఁదలఁడు శ్రీ వేంకటేశా.

ఆదితాళం-ముఖారిరాగము.

కలికి ముద్దులగుమ్మ కమ్మనిపూరెమ్మ
తళుకుఁబైఁడి బొమ్మరా చాలావలచెరా నినుబిలిచెరా
తరుణిమిక్కిలి గోలా దయచూడు మీవేళా
కొమ్మమారునిదంతి కొమరుఁ బ్రాయఁపుటింతి
నెమ్మితో మోహమ్ము నీపైఁ గ్రమ్మెరా నెరనమ్మెరా
చక్కనివారిలో మేటిసరసఁపుఁ బల్కులబోఁటి
నిక్కము నినుఁజూచి తమిచేఁ జిక్కెరా మదిసొక్కెరా

ఆదిముఖారి-అటతాళం-కాంభోజి.

తళుకుఁ జెక్కులాది ముద్దుదొలకూ వయ్యారములది
కలహంసనడపు లాఘునమైనది
కులుకుగుబ్బచన్నులాది సొలపుదేరుపాటలాది
నెలనుగేరు నెమ్మోముది నిజముగలదిరా
బెళుకునడుముది పైఁడికళలు గెల్చునెమ్మేనిది
మొ............ రాయ్యాద్రి వేంకటేశ్వరా

విలపదము-కాంభోజి.

వలచి నిన్నేవేళ మదిని దలఁచి మరుబారిసొలసి
చెలువమిగుల మరులుచెందెరా ఓ వేంకటేశా
కలికి వగలాచే లాలించరా
నెలతా మేలు చెందెనానీ చులుకనేయ మేలుగాదు
వలపుదెలిసి కౌఁగిలించరా ! ఓ వేంకటేశ
పొలతిమీఁద నెనరుపుంచరా
కన్నెప్రాయము నీకుగా జన్నెపట్టియున్నదిరా
క్రొన్ననావిల్కాని కేళిని ఓ వేంకటేశా
వన్నెలాడి గారవించరా

వ॥ అని యనేకప్రకారమ్ముల విన్నవించిన మణిజువాణింజూచి నెనరు మనంబున నునిచి కళావతీప్రేమాతిశయంబు తెలియుటకై యితరజనంబుల కెఱుకపడనీయక మనుతభాషణమ్ముల సమ్మహోనుభావుండేమనుచున్నాఁడు.

జంపెరేకులు-భైరవి-నాట్యపద్ధతికి-ఆది-సావేరిరాగము

మగువ మీతరళాక్షి మమ్మేలఁగాంక్షించె
తగునె యీప్రక్రియ సన్నుతనగరెభూజనులు
వారి నడతలు దెలిసివనజాక్షి మావంటి
వారురాఁదగునె తగువారలేకాక
పనిలేనిపనికిగా బహుభాషలేమిటికి
వనిత నీవింటికిని జనుము మోదమునన్

వ॥ అని పలికిన యాదేవదేవుని భావంబుదెలిసి మంజువాణి మఱియు నేమను చున్నది.

తోడి-అటతాళము

జాలమేలరా మాపలి తాళజాలదేలరా
గోలా కూరునిబిరి గోలామేలురా
లాలించి చేకోరా రాయాగిరీశ్వరా
తలిరుబోణి నిన్నే వలచునే వేళా
వలరాజుశరముల నలయించిచాలా
వెలమినమ్మినదానిఁ దెలియకలీలా
చులుకనఁజేసి యెంచుట నీకుమేలా
సుదతితానై వలచుటవింతగాదా
ఇది నిజమనుచు నీ మదినానలేదా
సదయ నామనవి దీర్చనదేమివాదా
పదర నేఁటికి నింతిపై దయరాదా
ఏకసౌఖ్యములుజూపి యెరవయ్యేరా
చికిలివగల నిట్లాడఁజేసేది మేరా
మకరాంకుకేళి నెమ్మదిసొంపుమీరా
సకి నేలుకోరా ప్రసన్నవేంకటేశ్వరా

రేవగుప్తి-అటతాళము

పల్లవి॥ రారా ప్రముక్కేరా ఊరకేయింతగారాపుమేరా
చేరి సొబగుమీర చెలువనాదరించర
సారశృంగార ప్రసన్నవేంకటేశ్వరా
మదనునిద్రాకా వెన్నెలకాఁక మదిహోర్వలేక
నిదురకంటికిరాక నెనరున నీరాక
యెదురుచూచిన రాక యుచేవంత పరాకా

చెలిమదిలోనా కోరునీడు చెలిమినియ్యరా
వలచినసఖితోన వాదేల నింకనైనఁ
బోలఁతిమోవియానఁ దలపఁవింతేన
తరుణిఁజేకోరా రాయాద్రిమందిర సొంపుమీర
గరిమతోఁ దమిదీరఁగదిసి కౌఁగిలియ్యార
సరసవిహార ప్రసన్న వేంకటేశ్వరా ! రారా॥

అష్టకము

మకరకేతనుఁడమ్ము వేయఁగ మందపవనుఁడుడాయఁగా
శుకములురవళిరొదలు నేయగ సొక్కి కోయిలకూయఁగా
ప్రకటముగ వెన్నెలలుగాయగ బలిసితేఁటులు ప్రోయఁగా
సకియ విరహముచేత భాలసె బ్రసన్న వేంకటనాయకా
నిక్కమిది నీపాదమానర నిన్నెనమ్మినదానరా
మ్రొక్కి వేడెద చలమువ్మానర మోవిపానకమానరా
దక్కగొనిమదిఁ బ్రేమపూనర తరుణిసుగుణనిధానరా
చక్కనయ్య పరాకిదేల ప్రసన్న వేంకటనాయకా
ముదముమీఁఱగ గారవించర ముదితమేలెద నెంచరా
కదిసి చెక్కిట నఖములుంచర కౌఁగిటనుగీలించరా
అదన నామనవాలకింపర యతివరతిఁదేలింపరా
సదయ రాయగిరీశ రార ప్రసన్న వేంకటనాయకా

కం॥ అనిపలుకు మంజువాణిం
గనుగొని వారాంగనలకు గలుగునె వలపుల్
నెనరు నిజంబను పెల్లను
నైనసిధనంబునకు నై భ్రమించుటగాదే.

చం॥ వినుమిలవారకామినుల వింతలచెంతని యెంతుఁదథ్యమిం
పెనయఁగబల్కుచో వినసహింపక కోపమువచ్చనీకు మీ
వనితకు వారితల్లికి నవశ్యము మేమది తెల్పనేల ! పొ
మ్మన మతి మారుపల్కక రయమ్మున నచ్చెలివచ్చె నింటికిన్.

వ॥ వచ్చి తద్వృత్తాంతంబంతయుఁ గళావతికిం దెలిపినఁ జిడిముడికొని కొంతతడవునకుఁ జెదరుమనంబును గుదురుకొల్పి తనలోఁ దానేమనుచున్నది.

సీ॥ చెలితోను మఱియిట్లుపలికె నే నూరక
యుండెదనన(దమినోర్వరాదు
వేరొక్క సతిని నీసారెపంపిన నత(
డెప్పుడిట్లాడిన నేమినేతు(
బోసఁగ నేనే పిల్వఁబోదునో పోయిన(
బిగిరిబానని ననుగొదువఁగాదె
పూని నే నేపిల్వ రానంచు నత(డేల
పలుకుబోయిది వట్టి భ్రాంతిగాని

భక్తవత్సలు(డాశ్రితావనధురీణు(
డార్తమందారు(డఖిలగుణాశ్రయుండు
కరుణగలవేల్పు రాయదుర్గప్రసన్న
వేంకటేశ్వరు(డనుచు భావించియంత.

జంపె-నాదనామక్రియ

చెలువొంద(బన్నీటు జలకమ్ముగావించి
పొలుపొంద(జలువదువ్వలువ(గీలించి
సొగసుగా నుదుట(గస్తూరితిలకముదిర్చి
పొగడద(గు వాలుగొప్పున విరులుగూర్చి
సిరిమించు నెమ్మేన(బరిమళమ్ములుపూసి
యరుదైన ముత్యముల హారములు వేసి
మొనసి నవరత్నమయ భూషణములు ఘటించి
కనుల ననజిగిమించి కాటుకధరించి
హరికరుణచే మనుచు ననుచు మదిలో నెంచి
కరమర్థి ముద్దుటుంగరము సవరించి

వ॥ ఇట్లు శృంగారకలితయై యాదేవుని సాన్నిధ్యంబునకువచ్చి నమస్కరించి కళావతి సకలకళాప్రవీణయగుచు నితరుల నెఱుంగనీయరాదని తలంచి గీతవాద్య సహితంబగు నాట్యంబు సలిపెడు నెపంబున శ్రీహరిని బిలుచుటకు నిట్లనియె.

గద్య-చూర్ణిక

స్వామిన్ శ్రీమదనవరత సేవాసమాగత సురవరకిరీటశిఖరాం
చిత మాణిక్యకిరణ నీరాజితపాదపద్మా! పద్మరాగభాసుర
చామీకర మదనతూణీరలీలా హసిష్ణుజంఘాయుగళా!
కళత్రప్రభామండిత రత్నముకురబింబ ప్రద్యోతమాన జాను(?)!

జాంబూనదరంభా సంభ్రమిత బింబోరుభాగ ! భాగలఘుతర
సునాశీరశరాసన సమేతగగన విలాసభాసమానమరకతకురు
వింద మహానీలాదిరత్నకలిత మేఖలాకలాపకటీతటీ ప్రదేశ !
దేశకాలానుచరణ జగన్నిర్మాణచతుర ! చతురాననజన్మనిలయ నాభీకమ
ల కమలబంధు ప్రభావిరాజమాన కౌస్తుభాలంకృతోరస్థ స్వరమానితం
బినీ విభ్రమాపాంగ తరంగిత శతకైరవేందీవరదామాభిరామ సుత్రామ
వేదండ శుండాదండ పాండిత్యసముద్దండ చతుర్భుజకాండ !
కాండజసౌందర్య సముల్లసితకంధరా ! కంధరాంతర ముక్తాకలాప
విద్యుత్స్వరోష ? దంతదంష్ట్రామహాః ప్రసరవైచిత్రీ సదనరదన రద
నాంశుక ! శుకహస్త విన్యస్త శరప్రశస్త చంపకకుసుమ నిరాకరుణపటు
తర నాసికానాళ ! నాళీకభవ భవారవింద ప్రముఖ పరిపాలన కరుణా
రిసధురీణ వికసితారవిందనయన ! నయనశ్రుతీశ్వర సహస్రఫణాగ్ర జా
గ్రన్మణి ప్రభాలంకృత సుమహోత్తమాంగ ! మాంగళ్యకరణ ! చరిణార్చన
దూరీకృత శరణాగత జనాంతరాయ ! రాయదుర్గ ప్రసన్న వేంకటేశ్వర
రక్ష మాం లక్ష్మీరమణ నమోనమస్తే.

పంచచామరము॥ రసాతలాధి రాజమౌళిరాజదంఘ్రిసారసా
రసాధరాత్మ జాస్తవానురాగ సత్కృపారసా
రసప్రభూత జాతనిర్ఝర స్తుతాతిధీరసా
ప్రసన్న వేంకటేశ్వర ప్రభాజితప్రభాకరా !
ఘనుస్తుతాంఘ్రి పద్మపద్మవాసినీ వశీకరా
హసన్ముఖాంబుజాత దుర్మదారిబృందభీకరా
సుసాధుమాని హృన్మరాళ శోభితాంబుజాకరా
ప్రసన్న వేంకటేశ్వర ప్రభాజిత ప్రభాకరా.

తోడిరాగము-ఆది

నిన్ననంబిదె యన్నమన్నిసో మాని సన్నుతపాదాబ్జనె ప్రసన్న వేంకట
మూర్తి అభయవకేళిద జనవనపోషిసి రావణానుజ నెన్నదసంభాషిసి
దైత్యప్రభువా............షిసి లంకె విభవలాతనిగె కొట్టెవిమల

హృదయనెందు.

శరణనిదయ సురనభేదినీ నారసింహరూప దలివినోదిసి దేవ
గణపుకొండాడలు ప్రమోదినీ సాధు గుణదబాల కనసారద వేణు

పరిపూర్ణనేందు.

మరెవొక్క ద్రౌపదియరక్షసీ ప్రీతి మెరెయ లహియవకటాక్షిసీ
ఖలు దురళకారివనశిక్షిసీ మహి భరణధురీణనాద భక్తవత్సలనేందు
మెరియిట్టుగజవనలాసినీ జగ వరియిదు కరియనునుమ్మాలినీ
స్థిరతరవాద పదవియపాలిసి యెల్ల శరణార్థిజనురానుసలహుల్వదేవనెందు
యుక్తాదిందలి నలిదాడుతా సర్వ శక్తియశహసి బేరెవోడుతా
భక్తిముక్తిదాసరి గెదయనీడుతా అనురక్తియిందలోలిద రాయాద్రి
వాసనేంను.

కల్యాణి రాగము-ఆది తాళము,

పల్లవి॥ తాళలారె మోహదలినా తాళలారె
తాళలారె నోబారోకందర్పన (యిట్టిశివేళ) ?
రాయాద్రి ప్రసన్న వేంకటేశనమన్నిసో
మనవియను ఆలిసోమమతెయిందలాలి సో
నెనరతోరిమొన్నకరెదు నిన్నతక్కెయ పాలిసో
కలియనెలెయభేదిసో నలవింద వినోదిసో
చెలువరాయనె రాయాద్రినిలయపతి యేశుమోదిసి॥
విరహాన తుంబిసో వీళ్యవిత్తునంబిసో
మరెవొక్క (శి)వ శేందుయన్న మధురాధరవాతసో

ఉ॥ స్వామిపరాకు మా చెలియసమ్మతితో మిము జేరి పిల్చినన్
ప్రేమయొకింత లేక మముఁబేర్కొని హాస్యమొనర్పఁ బూని ని
ష్కాముకురీతిఁ బల్కితఁటు కానిఁక నీమది నింతతోఁచినన్
వేమరు వారభామల జనింపఁగఁ జేతురె విశ్వకర్తవై

ఆది తాళము-తోడి రాగము

పల్లవి॥ ఏరా నామనవి చేకోరా.........దివిరా కూర్మి
గారవించర సొంపుమీరా స్వామి రారా శ్రీవేంకటరమణ ప్రొక్కేరా

పదము॥ నిన్నేనమ్మితిమదిలోనా నన్ను కన్నడచేశేవింతేనా ముద్దు........
కన్నేరమ్మని దయతోనా పిల్చి మన్నింపవెంతైనా మాన నీయానా,
పలుమారు నాతోనావాదా ఎంత పిలిచిన నెనరింతలేదా యి
ట్లలయక మును దయరాదా సాటి అలనల చులుకనగాదా
మతిలోని యరమర మానీ ప్రేమ రతిరాజు కేళినింపూనీ మంచి
చతురతచే మోవియానీ కూడి హితవునలాలించు మికనైనఁగానీ

యదుకులకాంభోది-ఏక తాళము

రారా సామీ రారా రారామిగ నూరకే రారాపులేల చేశేవు రార
సమ్మదమ్ముగ నమ్మి నీపాదమ్ము లిమ్ముగాగ నెమ్మనమ్ములోన బమ్మి
నమ్మియున్న దాన ప్రొక్కె॥
మారుబారి కోర్వ రా వేమారు నిన్ను వీర వేడ్క
మీఱ వేడుకొనిన మీఱ మేరగాదు ప్రేమబూని
అదన మదనకదనమున నెదను జేర్చి ముదము మీం
పాదవఱగదిసి మెప్పించెదనన వేర పదర యింటికి

అట తాళం-తోడి రాగము

వలపునిలపఁ జాల రారి యిట్లా చలము సేయ మేరా
ప్రసన్న వేంకటేశ్వరా
నెనరూ నీమదినింత లేదా ఏరా నిన్నే నమ్మిన దానగాదా
ఘనుఁడా యిదేమివాదా గారవించగ రాదా
సారెకు మరుఁడేచు కాక చేత సామీ నాతమి వోర్వలేక
చేరిపిలిచిన రాక మీరేవింత పరాకా
.. రా, మోవి యాని కౌఁగిట సొంపు
మీర రతుల నన్నేలుకోరా, రాయగిరివిహారా!

ఉ॥ కంటికి నిద్ర రాదు తమకంబెద నిల్వదు నాదు జిహ్వకున్
వంటకమింప దన్యసఖివై ......సహించుదెట్టి నా
ల్గంటిని జూచినన్ నెనరుగన్పడ దింతయుఁ బ్రొద్దుపోదు నా
వంటి లతాంగి నేఁచగ కృపాకర నీ మన సెట్టు లొప్పెనో!

వ॥ అని ప్రార్థింపనలరి భక్తప్రసన్నుండగు వేంకటేశ్వరుండు రహస్యంబుగా మందిరంబునకు నరుదెంచెదనని యూరడించిన నయ్యింతి సంతుష్టాంతరంగయై నిజ మందిరంబునకుం జని శ్రీ . . . . . సన్న సమయంబున దేవుండు సకలాభరణ భూషితాంగుండై పరిమళముల నలంది పుష్పహారములు వైచి బం............ బులుగల శృంగారపురుషుని చందంబున కళావతిమందిరంబునకు వచ్చి చూచునపుడు

సీ॥ లీలాగృహంబు చిత్రిత కుడ్యజాలంబు
శాంతకుంభాతతస్తంభచయము
భాసమాన వితానపటలాభిరామంబు
శుకకేకిశారికాశోభితంబు
సమధికమణివిరాజద్ద్వారబంధమ్ము
బహురత్నకోటి విభ్రాజితంబు
ప్రతినవాగరు ధూపవాసనా పటిమంబు
ప్రకటకర్పూర దీపాన్వితంబు
మృదులపర్యంక పరిమళాభ్యుదయకుసుమ
గంధకర్పూర సంప్రత్ప్రకాశితంబు
ఫలరసద్రవ్య తాంబూలవిలసితంబు
మహిఁగళాంతి కేళికామందిరంబు

కం॥ కనుగొని హరుషము పెనగొని
కనకాంబరధరుఁడు తరుణికరము.........
గొని మందిరమ్ములోనికిఁ
జని మారుని కేళికెనయు సమయమునందున్

జంపె

నలినాయతాక్షుఁ డర్మిలిసఖిని లాలించి
పొలతిఁయొసఁగఁగను దాంబూలంబు గీలించి
. . . .
మదిగొన్న ప్రేమఁ జెక్కులు గోటితో మీటి
ముదముమీఱఁగ మోవిమోవి యానించి
. . . .
పలుమాఱు మదన సామ్రాజ్యమునఁ జెలినేలి
వలపుమీఱఁగ సౌఖ్యవార్ధిలోఁ దేల్చి

వ॥ ఇట్లు నిరంతర క్రీడావినోదంబుల....................
అభీష్టంబులైన వరంబులొసంగి మహోత్సవంబుల చెలంగి సమస్తభక్తజనమ్ములపోషించుచు సుఖంబున నుండునంత

. . . .
ప్రకటాద్రి ధీరునికి భక్తమందారునికి
మకరసంహారునికి మంగళం
శకటవిదారికిని సమధికమణిగణా

...., మదహారునికి జయమంగళం.)

కుంజరరక్షకునికి గురుతరపక్షునికి

....

...............మహితేందుఫాలునికి మంగళం

..........వర్ణితమానిత భాషునికి మంగళం

మందరోద్ధారునకు సుందరాకారునకు

మందారధారునికి మంగళం

ద్విపద॥ అని విశ్వవిశ్వంభరారాధ్యుఁ పేర

సనకసాది మునీంద్ర సంరక్షుఁ పేర

వనమాలికాంచిత వక్షుని పేర

.........................షు పేర

హరిపేర శేషాచలాధీశు పేర

సమదారిదానవ సంహారు పేర

కమనీయ రాయదుర్గ విహారి పేర

శంకర ప్రియ.................

....

........బుధ మనోభీష్ట

ముల నొసంగెడు జగన్మోహను పేర

ధర బుక్కరాయ సముద్రము

....

COḶARĀJA SAṄGATYA

BY

LIṄGA

Edited by

C. MADHUSUDANA BHAT, VIDVĀN.

(Continued from page 79, Vol. VIII, No. 2)

ಚೋಳರಾಜಸಾಂಗತ್ಯ

(ದ್ವಿತೀಯಸಂಧಿ)

ಸಂಪಾದಕ: ವಿದ್ವಾನ್ ಸಿ. ಮಧುಸೂದನ ಭಟ್ಟ.

ಕಂದ ॥ ಸೋಮಕುಲೋದ್ಭವಪಾಂಡ್ಯಂ ।
ಸೀಮೆಯೊಳೊಲಿದಿರ್ದ ಪಂಡಿತರ ನುಡಿ[1]ಗಳಿಂದಂ ॥
ತಾಮಸಭುಜಬಲದಿಂದಂ ।
ಭೂಮಿಪನೊಳ್ ಕಾಡಿ ಗೆಲಿದನಾಯತಮೆಂತೋ ॥

ಸಾಂಗತ್ಯ ॥

ದೇವರ ದೇವನೆ ಗಿರಿಜೆಯ ರಮಣ ಕ । ಲಾವಿದರರಸನೆ ಹರನೆ ॥
ಪಾವನಮೂರ್ತಿಯೆ ಪರಮ ನಿಜಸುಖ । ಜೀವ ಶಿವನೆ ಬಲಗೊಂಬೆ ॥ (1)

ತಂಗಾಳಿಯ ತಂಪಿನವೋಲು ಮೋಹನ । ಸಿಂಗರವೆಣ್ಣನಂದದಲಿ ॥
ಲಿಂಗನ ಕೃತಿ ರಂಜಿಸುವುದು ಕೇಳ್ವ ಜ । ನಂಗಳಗತಿಹರುಷದಲಿ ॥ (2)

ಗುರುಕರುಣದೊಳಜ್ಞಾನ ತೊಲಗುವೋಲು । ಧರಣಿಯ ಮುಸುಕಿದ [2]ತಮವು ॥
ತೆರಳುತ ಸೂರ್ಯನುದಯದೊಳು ಜನರಕ್ಷಿ । ಯರಳುತ ಮಿಗೆ ಹರುಷದಲಿ ॥ (3)

ದಿನನಾಯಕನೇಱಿದನುದಯಾದ್ರಿಯ । ತನತನಗುಲಿಯೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ॥
ಇನಕುಲ ಚೋಳನು ಶಿವಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿ । ನೆನೆದನು ರಾಜಕಾರ್ಯವನು ॥ (4)

ರಾಯಸವನು ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ಬರೆಸಿ ಶ್ರೀ । ಷ್ಟಾಯತದವರ ಬೇಗದಲಿ ॥
ರಾಯಶಿಖಾಮಣಿ ಕಳುಹಿದ ನಗುತ ವಿ । ಡಾಯದ ಮಧುರೆಯರಸಗೆ ॥ (5)

ಬಂದು ಕಂಡರು ಶ್ರೀಷ್ಟಾಯತದರು ಗುಣ । ಸಿಂಧುವೆನಿಪ ಪಾಂಡ್ಯನನು ॥
ತಂದು ಕೊಟ್ಟರು ರಾಯನ ರಾಯಸಗಳ । ನಂದುಸುರಿದರು ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ॥ (6)

ಬೇಡ ಕಪ್ಪವ ಕೊಡು ಕೊಡು ಸಂಧಾನವ । ಮಾಡಿಕೊಂಬುದು ಕರ ಲೇಸು ॥
ನಾಡಬಟ್ಟೋಡಿ ಬದುಕು ಸಾಱಿದೆವೆಂ । ದಾಡಿದರಾ ಭಟರುಗಳು ॥ (7)

ಹೇಳಕೆಯಲಿ ಬಂದ ಮಂಡಿಕುದುರೆಗಳ । ಧಾಳಿಯನಿಟ್ಟು ವೈರಿಗಳ ॥
ಭಾಳಲಿಪಿಯನೊರೆಸುವೆನೆಂದು ದೊರೆ ತಾನೆ । [3]ಕಾಳಗಕೆಂದೈತಂದ ॥ (8)

---

1 ನುಡಿಗೇಳದೆ (ಡಿ. ನಂ. 934 ನೇ ಪ್ರತಿಯ ಪಾಠ).

2 ಮುಸುಕಿದ ರಜನಿ (ಡಿ. ನಂ. 934.)

3 ಕಾಳಗಕವನೆತ್ತಿ ನಡೆದ । (ಡಿ. ನಂ. 934.)

ಆನೆಕುದುರೆಗಳ ಕಟ್ಟುವರೆ ಕಲಬುಗಳಿಲ್ಲ । ಸೇನೆಗೆ ಧರಣಿ ನೆಱೆಯದು ॥
ಭಾನು ಕೆಂಧೂಳೊಳು ಹೊಳದ ಸತಿ ಪವ । ಮಾನನಿಗೆಡದೆಱಹಿಲ್ಲ ॥ (9)

ಪ್ರಾಣದೊಳಾಸೆಯುಂಟೆ ಕೊಡು ಕಪ್ಪವ । ವಾಣಿತನವ ಮಾಡಬೇಡ ॥
ಕೇಣವುಂಟಾದರೆ ಕಾಳಗಕೇಳೆಂದು । ಕಾಣಿಸಿ ನುಡಿದರು ಚರರು ॥ (10)

ಆ ಸಮಯದಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಪ್ತರು ಪಾಂಡ್ಯಮ । ಹೀಶಗೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಪೇಳೆ ॥
ಈ ಸೌಭಾಗ್ಯವ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳಲು ಬೇಡ ॥ ಈಶಭಕ್ತನ ಕೂಡೆ ಸೆಣಸಿ ॥ (11)

ತನಗಿಂತ ಬಲ್ಲಿದನೊಳು ಸೆಣಸುವವ(ನು) । ವನಿತೆಯರನು ನಂಬುವನ ॥
ಘನತರಮೂಢನೆಂಬರು ಲೋಕದೊಳಗೆಂದು । ವಿನಯದಿ ಮಂತ್ರಿ ನುಡಿದನು ॥ (12)

ರಾಜತಂತ್ರದ ಹೋರಿಗೆಗೆ ಸಾಮಭೇದದ । ಓಜೆ ಮನಕೆ ಬಂದಂತೆ ॥
ರಾಜಕಾರ್ಯವನೆಣಿಸುವದದು ಬುದ್ಧಿ ಸಂ । ವ್ಯಾಜದಿ ನೆಱೆ ಕೇಡಹುದು ॥ (13)

ಅವನ ಪಂತಿಯುಲಮೃತಾನ್ನವ ಶಿವನುಂಡು । ಅವನು ಹರಸಿ ಹೋಗುವನು ॥
ಭುವನದೊಳೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ ಚೋಳನೃಪಾಲಗೆ । ಅವನೊಳು ಸಲ್ಲದು ಕದನ ॥ (14)

ಸಿರಿವಂತಕೌರವ ಬಲವಂತ ರಾವಣ । ವರಸಿದ್ಧನಾಗಾರ್ಜುನರು ॥
ಧರೆಗೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಹೊನ್ನಿಗಾಗಿ ಕೆಟ್ಟರು ಕೇ । ಳರಸ ಸಲ್ಲದು ಚೋಳನೊಡನೆ ॥ (15)

ಕೇಡು ಸಂಭವಿಸುವ ಕಾಲಕೆ ನೆಱೆಬುದ್ಧಿ । ಕೂಡದು ಎಂಬ ಗಾದೆಯಲಿ ॥
ಜೋಡಿಸಿತಾ ಪಾಂಡ್ಯಗೆ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗ । ಳಾಡಿದ ನೀತಿಯ ಜಱೆದ ॥ (16)

ಆಯುಷ್ಯವೆನಿತು ನಿತ್ಯವು ಈ ಜಗದೊಳು । ಸಾಯರೆ ದಿವಿಜಾಸುರರು ॥
ಕಾಯ ನಿಜವೊ ಕೀರ್ತಿ ನಿಜವೊಯೆನುತ ಪಾಂಡ್ಯ । ರಾಯ ನುಡಿದ ಮಂತ್ರಿಯೊಡನೆ ॥ (17)

ಮುನ್ನ ಉತ್ತರ ಭಾರತಕಥೆಯೊಳಗೋರ್ವ । ಬೆನ್ನಕೊಟ್ಟೋಡಿದನೆಂದು ॥
ಇನ್ನೂ ಬಿಡದು ಅಪಕೀರ್ತಿಯೆನುತ ನೃಪ । ರನ್ನ ನುಡಿದ ಮಂತ್ರಿಯೊಡನೆ ॥ (18)

ಬಣಗು ನೃಪತಿಗಳ್ಗೆ ಮಣಿದು ಬದುಕುವನಲ್ಲ । ಸೆಣಸದೆ ಬಿಡೆ ಚೋಳನೊಡನೆ ॥
ಎಣಿಕೆಯ ಮಾತಯೆನಗೆ ಹೇಳ ಬೇಡೆಂದು । ಅಣಕವ ನುಡಿದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ॥ (19)

ಮೊನೆಯ ಮೇಲಣ ಸುಂಕವ ಕೊಡುವೆನೆಯೆಂದು । ಕನಲಿ ಖಡುಗವನು ಜಡಿದು ॥
ವನಿತೆಯರೋಲಗದೊಳಗುಬ್ಬಿ ನುಡಿದನು । ಘನಗಾಢದ ಮಾತುಗಳನು ॥ (20)

ಸರಿಮಾತನಾಡಲಮ್ಮೆವು ರಾಯ ನಿಮ್ಮೊಳು । ಸರಿಯಾಳುಗಳೊಳು ಕದನ ॥
ಬರೆಸೀಗ ಬಾಸೆಯ ಓಲೆಬಕ್ಕಣೆಗಳ । ತರಿಸುಡುಗೊಱೆಗಳಯೆನಲು ॥ (21)

[1]ರಾಯಸವನು ನೆಱೆಸೀಳಿಸಿ ಪಾಂಡ್ಯನು । ರಾಯಭಾರಿಗಳನು ಜಱೆದು ॥
ಬಾಯ ಹೊಯ್ಯುತ ಕತ್ತ ಹಿಡಿದು ನೂಕಿಸಿದ ತ । [2]ನ್ನಾಯುವ ನೂಕುವಂದದಲಿ ॥ (22)

ಮತ್ತೆ ಆ ಚರರು ರಾಯನ ಬಳಗೈತಂದು । ಒತ್ತಿಲಿ ನಿಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿ ॥
ಕತ್ತ ಹಿಡಿದು ನೂಕಿಸಿದನೆನೆ ಪಾಂಡ್ಯನು । ಹೊತ್ತಿತು ಕೋಪ ಚೋಳನಿಗೆ ॥ (23)

---

[1] ರಾಯಸವನು ಸೀಳಿ ಪಾಂಡ್ಯ ನೃಪನು ಶ್ರೀ । ಷ್ಟಾಯತದವರನು ಜಱಿದು ॥ (ಡಿ. ನಂ. 938.)

[2] ನ್ನಾಯುವ ನೂಕುವಂದದಲಿ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 939.)

ಇನ್ನು ನಮ್ಮಲಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲವೆನುತ ಚೋಳ । ಮನ್ನೆಯರೆಲ್ಲರ ಕರೆಸಿ ॥
ಬೆನ್ನೊಳು ಕರುಳನುಗಿವೆ ಪಾಂಡ್ಯನದೆಂದು । ಸನ್ನೆಭೇರಿಯ ಹೊಯ್ಸಿದನು ॥ (24)

ಸುಟ್ಟುಸೂರೆಯ ಹೊಯ್ರಿ ನಾಡನೆಲ್ಲವನೆಂದು । ನೆಟ್ಟನೆ ರಾಯಬೆಸಗಲು ॥
ಬಿಟ್ಟ ಸೂಟಿಯಲೊದಗಿದರು ಸುಭಟರುಗ । ಳಟ್ಟಣಿಸಿತು ಮಧುರೆಯಲಿ ॥ (25)

ಬೊಬ್ಬೆಯಬ್ಬರ ಮೂಜಗವ ಮುಸುಕಲಾಗ । ಹೆಬ್ಬಲ ಮುನಿದು ನಡೆಯಲು ॥
ಹಬ್ಬಿತು ಧೂಳಾದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲಿ । ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗಲು ದಿವಿಜರು ॥ (26)

ಕಂಡರು ಚೋಳನೃಪನ ಮುಂದಂಡನು । ಪಾಂಡ್ಯನ ಗಡಿಯ ಮನ್ನೆಯರು ॥
ಕೆಂಡಿಕಣಿವೆಗಳ ಕಟ್ಟ ಹೆಮ್ಮಲೆಯೊಳು । ಖಂಡಿಸಿದರು ಪರಬಲವ ॥ (27)

ಕಟ್ಟೆಕಱೆಯ ಮಳೆ ಹಾಱಿ ಜಿಗುಳೆ ಮೇಲೆ । ಬೆಟ್ಟಬಿದಿರುಹಿಂಡಿಲಡಿಗು ॥
ಮೆಟ್ಟಬಾರದ ಜಾಱುಗಲ್ಲುಗಳೆಂದು ಕಂ । ಗೆಟ್ಟುತಿರುಗಿತಾ ಸೇನೆ ॥ (28)

ಸುತ್ತ ಹೆಮ್ಮಲೆ ಬೆಟ್ಟ ಜಱಿ ಹೆದ್ದೊಱೆ ಹಳ್ಳ । ಕತ್ತಲಿಸಿದೆ ಹೋಗಬ್ಯಾಡ ॥
ಚಿತ್ತೈಸರಸಯೆನುತ ಬೇಹಿನವರುಱೆ । ಒತ್ತಿ ಬಿನ್ನಹವ ಮಾಡಿದರು ॥ (29)

ಕರೆಕರೆ ಕಾಮಾಟದವರನೆಂದೆನೆ ಬೇಗ । ದೊರೆಯ ನಿರೂಪದಿ ಮಲೆಯ ॥
ಪರಿದಾಱುಗಾವುದ ಕಡಿತವಿಕ್ಕಲು ಮುಂ । ದುರವಣಿಸಿತು ಕಾಲಾಳು ॥ (30)

ಕಡಿತವಿಕ್ಕಲು ಗಿಡು ಬಯಲಾಗಲು ಗಜ । ನಡೆಯಲದ್ರಿಗಳು ನುಗ್ಗಾಯ್ತು ॥
ಪಡೆಯಡಿಯಿಡೆ ಕೆಂದೂಳು ಮುಸಗಿ ತೋಱೆ । ಪುಡಿ ನೆಗೆದುದು ಜಲವಱಿತು ॥ (31)

ಪರಿದು ಬಂದರು ವಹಿಲದಿ ಮಿಗೆ ಬೇಹಿನ । ಚರರು ಏಳೆಂಟು ತಂಡದಲಿ ॥
ಕೆರಳಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ದಂಡು ಬರುತಿದೆ । ದೊರೆಪಾಂಡ್ಯನೆ ಚಿತ್ತೈಸು ॥ (32)

ಬಂದು ಬಿಟ್ಟರು ಜೇಯ ತಿರುವಾಳನಲ್ಲೂರ । ಮುಂದಣ ತೊಱೆಯ ತಡಿಯಲಿ ॥
ಮುಂದಣ (ಹೆ)ಬ್ಬಲ ಕಡಿತವಿಕ್ಕಲು ಚಿ । ಕ್ಕೇಂದ್ರಮಲೆಯ ಸುತ್ತಬಳಸಿ ॥ (33)

ಮೀರು ಮುಸಗುವಂತಲ್ಲಿಂದ ತೆರಳಿತು । [1]ಗೇರಗುಂಡಿಯ ದುರ್ಗಕಾಗಿ ॥
ಭೂರಿ ಗುಡಿಯು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಗಿರಿಯಂದದಿ । ಸೇರಿ ಹೋಯಿತು ದೊರೆದೊರೆಗೆ ॥ (34)

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕೆರಳಿ ಬಂದನು ಚೋಳ । ಪಳ್ಳ ಪಱೆಯ ಮಲೆಗಾಗಿ ॥
ದಿಳ್ಳೈಸಿತು ಲಂಕಾಪುರಿ(ಯು) ಮೊದಲಾಗಿ । ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯದ ಧ್ವನಿಗೆ ॥ (35)

[2]ಮೆಟ್ಟುಗಲ್ಲಿನ ಪಂದಿಮಲೆಯ ಇಳಿದು ಬೇರು । ಚಿಟ್ಟು ಪಳ್ಳಿಯ ಹೆಮ್ಮೂರ ॥
ಗಟ್ಟವನಿಳಿದು ವಿರಾಜಮಂಗಲದೊಳು । ಬಿಟ್ಟನು ನೃಪ ಪಾಳೆಯವ ॥ (36)

ಪೂಣದುಳಿವ ಹಮಕಿ ಸನ್ನೆಗೆ ಕೋಲುಕ । ವಣೆಯ (ಭರದಿ) ಮಾಡಿಕೊಂಡು ॥
ಕೇಣದ ಪಾಳೆಯ ತೆರಳಿತು ಮುಂದಕೆ । ವಾಣಿಭದ್ರೆಯ ತಡಿಗಾಗಿ ॥ (37)

ತಿರುಗಿತು ಬಲ ತೆಂಕಣ ನೈಋತ್ಯದ । ಗಿರಿಗಳ ನಿವಹವ ತುಳಿದು ॥
ಹಿರಿದು ಮನ್ನಿಸಿ ಹಾರುವರಗ್ರಹಾರವ । ಧರಣೀಶ ಮುಂದಕೆ ನಡೆದ ॥ (38)

---

[1] ಗೇರ ಗುಂಡಿಯ ದುರ್ಗಕಾಗಿ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 934.)

[2] ಮೆಟ್ಟುಗಲ್ಲಿನ ಜಾಱುಗಲ್ಲನಿಳಿದು ಚಿಟು । ಚಿಟ್ಟುಗಲ್ಲಿನ ಬೇರುಮೂರ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 936.)

ಕರದ ಕಂಡೆಯುವನು ತೊಳೆವೆನು ರಾಮೇ । ಶ್ವರದ ತೆಂಕಣ ಕಡೆಗೊಳಗೆ ॥
ಮುರಳ ಜಯಸ್ತಂಭವ ನೆಡಿಸುವೆನೆಂದು । ಬರುತೈದನೆ ಕಲಿಚೋೞ ॥ (39)

ಕೊಂಡೂರಿನ ಕಣಿವೆಯು ಹೊಱವಳಯದಿ । ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ॥
[1] ದಿಂಡುಗಲ್ಲಿನ ಸಂಬಂಧದ ಸೀಮೆಯೊಳ್ । ದಂಡನಿಳಿಸಿದ ಚೋೞೇಂದ್ರ ॥ (40)

ಮುಱೆಯು ಮಾತ್ರೇಕೆನ್ನ ಬಾದಾವಿನಲ್ಲೂರ । ಹೊಱವಳಯದಿ ಧಂಡೆತ್ತಿ ॥
ತುಱುಗಿ ಬಿಡುತಲಿದೆಯೆಂದೊರ್ವನೈತಂದು । ಒಱಲಿದ ಪಾಂಡ್ಯನೃಪತಿಗೆ ॥ (41)

ಚೋೞರವರುಯ್ಯಾಲ ಕೇಳ ಪಾಂಡ್ಯನೃ । ಪಾಲ ಹಜಾರದಿಂದಿಳದು ॥
ಕಾಳಗಕತುಂಭಟರಿಗೆ ಬೆಸಸಲಾಗ । ತೂಳತು ಗೆಲ್ಲಲರಿಗಳ ॥ (42)

ನೂರೆತು ಮಂದಿಕುದುರೆಮಾರ್ಬಲ ಮುಱ । ಓಸರಿಸಿತೊಯುಂಬಂತೆ ॥
ನಾಲ್ಕುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದುಗಳನು ಸೆಳ । ದಾ ಕಲಿಭಟರೊದಗಿದರು ॥ (43)

ಒಂದೊಂದು ಬಾಗಿಲೊಳೈವತ್ತು ಸಾವಿರ । ಸಂದಣಿಸಿತು ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ॥
[2] ಒಂದೊಂದು ಲಕ್ಕ ಕಾಲಾಳು ಕೈದುವನಾಂತು । ನಿಂದರೊಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲೊಳು ॥ (44)

ಪಂಥವ ಮನೆಯೊಳಗಾಡಿ ಹುಯ್ಯಲ ಕಂಡು । ಚಿಂತ್ರಿಸ ರಾಯರಗಂಡ ॥
ಸಂತಸದಲಿ ವೀಳ್ಯವನಿತ್ತ ಪಾಂಡ್ಯನ । ನಂತ್ರಭಟರಿಗೆ ಕಾಳಗಕೆ ॥ (45)

ಎರಡು ಬಾಗಿಲುಗಳಲಿ ಚೂಣಿಗಂಟಿಕ್ಕಿತು । ದೊರೆದೊರೆಗಳ ನೇಮದಲಿ ॥
ತುರಗಕ್ಕೆ ತುರಗವು ಕಾಲಾಳ್ಗೆ ಕಾಲಾಳು । ಕರಿಗೆ ಕರಿಯು ಚಾಚಿದರು ॥ (46)

ತಿರುಗಿತು ಹರಿಗೆಯು ಬಲ ಕಾರ್ಮುಗಿಲಂತೆ । ಸರಿಸದೆಳಟ್ಟಿಯು ತೂಗಿ ॥
ಬೆರಸಿ ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರಿಡಲು ತಲೆ । ವರಿಗೆಗಳೆರಡು ಹೋಳಾಗೆ ॥ (47)

ಮುಗಿಲ ತೆರೆಯು ನಡೆಗೋಟೆಯು ಶಂಖದ । ಜಗಜಂಪಿನ ಹೊನ್ನತಗಡ ॥
ಬಿಗಿದ ತಗರ ಕೋಡಿನ ಹರಿಗೆಯು ಭಟ । ರಗಣಿತ ಕಡಿದಾಡಿದರು ॥ (48)

ಕಬ್ಬುಣಕೋಲ ತಿರುಹಿ ಹರಿಗೆಯು ಬಲ । ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟು ತೊಡೆಯೊಳಾಧರಿಸಿ ॥
ನಿಬ್ಬರದಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಪಾಂಡ್ಯನ ಬಲವನು । ಉಬ್ಬಿ ಹೊಯ್ದರು ಕಲಿಭಟರು ॥ (49)

ಹುಲಿಯಂತೆ ಹಣುಗುವರೊಲೆವರು ಕಪಿಯಂತೆ । ಮಲೆವರು ಮದಗಜದಂತೆ ॥
ತೊಲಗದೆಕ್ಕಲನಂತೆ ತಗರಿನಂತೆಱಗುವ । ರಳುಕದೆ ಹರಿಗೆಯು ಭಟರು ॥ (50)

ಖಡುಗವ ಲಾಗಿಸಿ ತುಳುವನೊಬ್ಬನ ಹೊಯ್ಯೆ । ಕಡೆಯಲು ತಲೆಕತ್ತರಿಸಿ ॥
ನಡೆಯಲವನ ಮುಂಡ ಮೂವತ್ತು ಪಜ್ಜೆಯು । ಪಡೆ ಭೋ! ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡೆ ॥ (51)

ಮುರಿದ (ಜನ) ಮೆಟ್ಟಿದ್ದ ಹಜ್ಜೆಯು ಮೆಟ್ಟದೆ । ತುರಗದ ಥಟ್ಟನಾಗಿದೆಚ್ಚ ॥
ಪರಿದು ಹುಯ್ಯಲೊಳುಬ್ಬಿ ಕೂಗಿ ಝಲ್ಲನೆ ಬಿಲ್ಲ । ತಿರುಹುತ್ತ ನೆಗೆದಾಡಿದರು ॥ (52)

ಸುಳಗಾಳಿಗಳಂತೊಲೆದಂಬ ತಪ್ಪಿಪ । ರಳವಿಡೆಗೆದ ತಗರಂತೆ ॥
ಒಳಹೊಕ್ಕೆಸವರು ಬಿಲ್ಲಗಾಱರು [3] ಕೈ । ಚಳಕವನೊಂದೆಸೆ ತೋಱಿ ॥ (53)

---

[1] ದಿಂಡುಗೆರೆಯು ಚೆಂಪಂದಾಡಿಯೊಳುರೆ। ದಂಡನು ಬಿಟ್ಟ ಚೋೞೇಂದ್ರ॥(ಡಿ.ನಂ.938.)

[2] ಒಂದು ಲಕ್ಕವು ಸುಭಟರು ಮೊದಲಿಸುತ । ನಿಂದರು ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಲಿ ॥ (ಡಿ.ನಂ. 938.)

[3] ...ಕಾ । ರ್ಮುಗಿಲಂತಬ ಸುರಿದರು ॥ (ಡಿ. ನಂ. 938.)

ಆತು ಕೆರಳದೆ ಮುಮ್ಮೊನೆಯು ಸರಳ ಕೊಟ್ಟು । ಘಾತಿಗೊಳಿಸಿ ರಿಪುಬಲವ ॥
ಖ್ಯಾತಿಬಲಿಯ ಹೊಕ್ಕಸೆವರು ಮೈಯೆಲ್ಲ । ತೂತಾಗಲೆಬ್ಬಿಡುವರು ॥ (54)

ತಲೆವಿಲ್ಲುಗೊಂಡೆಚ್ಚರು ಬೇಡರ ಪಡೆ । ತುಳುವರ ಬಲವ ಕೆದರಿಸಿ ॥
[1] ಸೆಳೆದಂಬ ಕೂಱುಹಿನವರ ಮೇಲೆಸೆದು ಕೈ । ಚಳಕವನೊಂದೆಸೆ ತೋಱಿ ॥ (55)

ಅಂಬುಸೆವೆಯ ಬಿಲ್ಲ ತೂಣಿಗೆಗಳಲಾ । ತ್ತ್ರಂಬರದಲಿ ತಿವಿದಾಡಿ ॥
ಬೆಂಬಿಡದಲೆ ಬುದುಬುದುಸೆರಕುತ ಮೈ । ತುಂಬಿತು ಬಲುಘಾಯದಲಿ ॥ (56)

ಇಟ್ಟೆಯೊಳಡೆ ತಪ್ಪಲು ಕಬ್ಬಿಣ ಕೋಲೊ । ಳಟ್ಟು ತಪ್ಪಲು ಕುದುರೆಕಾಲ್ಗಳನು ॥
ತೊಟ್ಟನೆ ಖಂಡಿಸಿ ಕೆಡಹಿ ರಾಹುತರನು । [2] ಮೆಟ್ಟಿ ತಲೆಯ ಕೊಯ್ದಿಡುತ ॥ (57)

ಶರಮಯ ನಭದೊಳು ಬಿಲ್ಲಜೇವಡೆಯಾಯ್ತು । ಧುರದೊಳು ದೆಸೆದಿಕ್ಕುಗಳು ॥
ಚರಣಧೂಳೀಮಯವಾಯಿತು ರಣದೊಳು । ಶಿರಮಯವಾಯಿತಂದಿನಲಿ ॥ (58)

ಮತ್ತೊಂದೆಸೆ ಕಡುಗಲಿರಾಹುತರ್ಗೆ । ಕತ್ತಿಕತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿದು ॥
ಮುತ್ತಿಗೆದೆಗೆಸಿತು ಪಾಂಡ್ಯನ ಬಲ ಮುಂ । ದೊತ್ತಿದ ಜೂಣೆಯ ಕಡಿದು ॥ (59)

ಮುಂದಣ ಜೂಣಿ ಮುಱಿಯೆ ಕಂಡು ಚೋಳನ । ಹಿಂದಣೊಡ್ಡಿನ ಮನ್ನೆಯರು ॥
ಒಂದುಲಗ್ಗೆಯಲೇಱಿತೈವತ್ತು ಸಾವಿರ । ಕೆಂದೂಳಿಸೆಯ ನಭದೊಳಗೆ ॥ (60)

ಬಡಪಾಂಡ್ಯಬಲಕೆ(ದು) ಸುಬಲಯೆಂದೆನ್ನುತ್ತ । ಕಡುಗಲಿರಾಯರಾಹುತರು ॥
ಕಡಿದಾರ್ಪಿನಕತ್ತಿಯ ಕಿತ್ತೇಱಿತು । [3] ನಡುವಣ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ॥ (61)

ಬಾಗಿಲಹೊಗಹೊಗಲೇಱಿ ತಿವಿದು ಬಲು । ಡಾಗಿನ ಕುದುರೆಯ ಪಿಡಿದು ॥
ಬೇಗದಿ ಚೋಳನೃಪತಿಗೊಪ್ಪಿಸೆ ಕಂಡು । ಆಗ ಮನ್ನಿಸಿದ ರಾಹುತರ ॥ (62)

[4] ಮತ್ತೆ ಸಂಹರಿಸಿತು ಪಾಂಡ್ಯನ ಪರಿವಾರ । ಒತ್ತಿ ಮೂದಲಿಸಿ ಬೆಂಬಿಡದೆ ॥
ಕಿತ್ತಕಠಾರದಿ ಹೊಕ್ಕು ತಿವಿದರಾಗ । ಮೊತ್ತದ ರಾಯರಾಹುತರ ॥ (63)

ಉಕ್ಕಿನ ಬೋಳೆಯ ಸರಳು ಸಬಳವಿಟ್ಟು । ಕಕ್ಕಡಗಳ ಘಾಯದಲಿ ॥
ಹೊಕ್ಕಿರಿದಾಡಿ ರಾಹುತರು ಮಡಿಯೆ ಕಂಡು । ಸೊಕ್ಕಿನಾನೆಗಳೊದಗಿದವು ॥ (64)

ಕುದುರೆಯ ಕಾಲಪಿಡಿದು ಈಡಾಡುತ್ತ । ಮದಕರಿಗಳ ಹಿಂಡೊದಗೆ ॥
ಬೆದರಿ ಪಾಂಡ್ಯನ ಬಲ ಮುಱಿದು ಬಾಗಿಲನಿಕ್ಕಿ । ಗದಗದಿಸಿತು ಊರೊಳಗೆ ॥ (65)

ಸುರಿದು ಕರುಳು ತನುಬಿರಿದು ಹಱಿದು ತೋಳು । ಹರಿವ ರಕುತಮುಂಡದೊಳಗೆ ॥
[5] ಕೊರಳ ಖಂಡಿಸೆ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಗೋಣಾರೆಯಾಗಿ । ಉರುಳತುಭಯಕಾಲಾಳು ॥ (66)

---

[1] ನಿಲುಕಿ ನೆತ್ತಿಗಳನು ತಿವಿದರೋಡಿಸಿ ಗಜ । ದಳವನು ಕಲಿಸಬಳಗರು ॥ (ಡಿ.ನಂ. 938.)
(56 ನೆ ಪದ್ಯವು ಡಿ.ನಂ. 938 ನೆ ಪತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ.)

[2] ಮೆಟ್ಟಿ ತಲೆಗಳನರಿದರು ॥ (ಡಿ. ನಂ. 938.)

[3] ತಡೆಯದೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 934.)

[4] ಮತ್ತೆ ಬಲಿದು ಹೊಕ್ಕರು ಪಾಂಡ್ಯನ ಬಲ । ತೊತ್ತಳದುಳದೊಡನೊಡನೆ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 938.)

[5] ಕೊರಳ ಖಂಡಿಸಿ ಖಂಡ ಚೆಲ್ಲಿ ಕೊರಳು ಪರಿದು । (ಡಿ.ನಂ. 938)

ವೀರಕಂಕಣದ ರಾಹುತರಿಱಿಯೆನೆಱೆಖಡ್ಗ । ಧಾರ(ದ) ತೀರ್ಥದಿ ಮುಳುಗಿ ॥
ಸೇರಿದರಮರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಬಗಿನ । ವಾರಾಂಗನೆಯರುರದಲ್ಲಿ ॥ (67)
ಹಿರಿಯಾಗಳನು ಸೊಪ್ಪಿನ ಹೊರೆಯಲಿ ನೆಲ । ಸರಿಸದಗಲದಲ್ಲಿ ಹೂಣೆ ॥
ಹರಿದು ಹತ್ತಿತು ಕೋಟೆಯ ತೆನೆಗಳ ಮೇಲೆ । ಭರದಿ ಚೋಳನ ಪರಿವಾರ ॥ (68)

ಹೂಡಿದ ಹುಲಿಮುಖಗಳ ಮುಱಿದಿಟ್ಟರು । ರೋಡಿಸಿ ಬಲುಮೋಟೆನಲಿ ॥
ನೋಡಲೀಯದೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬೇಸಱದಲೆ । ಬೇಡರು ಕವಿದೆಚ್ಚಾಡಿದರು ॥ (69)
ತಿವಿದು ಸಬಳದೆತ್ತುಗಲ್ಲು ಸಬಲದಲಿ । ಕವಿದರು ಅಂಬಿನ ಮಳೆಯ ॥
ಬವರದೊಳವನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಹೆಣವ ಮೆಟ್ಟಿ । ತವಕದಿ ಭಟರೇಱಿದರು ॥ (70)

ತಲೆವಱಿಗೆಯನಿಕ್ಕಿ ಅಳವೇಱುತಲೇಱಿ । ಯಿಳಿಗೆ ಕೆಡಹಿ ಪಾಂಡ್ಯಬಲವ ॥
ಒಳಪೊಕ್ಕು ಮಧುರೆಯ ಹೊಱಕೇರಿಯ ಸುಟ್ಟು । ಉಳಿದರು ಚೋಳನ ಭಟರು ॥ (71)
ಹೊಱಕೇರಿಯ ಕಿಚ್ಚು ಗಗನವ ಮುಸುಕಲು । ತುಱುಗಿದ ಕರ್ಬೊಗೆಗಂಡು ॥
ಬಱಿದೋಡಿತು ಕೂಟದ ನಾಯಕರಾಗ । ಒದಱಿತು ಪುರಜನ ಬೆದಱಿ ॥ (72)

ಊರೊಳಗಣಡಿಳ್ಳವ ಕಂಡು ಪಾಳೆಯ । ಸೇರಿಚಿಟ್ಟಿತು ಸುತ್ತಬಳಸಿ ॥
ವೀರರು ಪಾಂಡ್ಯನ ಬಲಕಂಡು ತಮ್ಮೊಳು । ಹೋರಿ ಹೊಳಕೆಯನು ಹಿಡಿದರು ॥ (73)
ಸುತ್ತಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಧಾಳಿಯ ಮಾಡಲು । ಒತ್ತಿ ಬಿಡಲು ಪಾಳೆಯವ ॥
[1] ಇತ್ತರದಲಿ ಗುಡಿಗಳ ಹೊಯ್ದು ಗೆಲಿದರು । ಒತ್ತಿ ಚೋಳನ ಮನ್ನೆಯರು ॥ (74)

ನೆಲಗುಮ್ಮ ಡಗ್ಗಬದ್ದರ (?) ನಡೆಚಪ್ಪರ । ಗಳನಿಕ್ಕಿ ಕೋಟೆಯ ಕೆಡಹಿ ॥
ಹೊಳಕೆಯ ಭಟರೇಱಿದರೆಂಟು ದಿಕ್ಕಲಿ । ಸಲೆಲಗ್ಗೆಮಾಡಿ ಬೊಬ್ಬಿಡುತ ॥ (75)
ಅಡಗಿತತ್ತಲು ಸೂರ್ಯನ ರಥ ಪಡುವಣ । ಕಡಲಮಧ್ಯದಿ ಕಾಳರಾತ್ರಿ ॥
ಇಡಿಕಿಱಿದುದು ದುರ್ಜನರೆದೆತಮದಂತೆ । ತೊಡರಿತೋಱಿತು ಭಟರಿಗಾಗ ॥ (76)

ಇರುಳೋಲಗವನಿತ್ತು ಸೇನಾಪತಿಯನು । ಕರೆಸಿ ನಗುತ ಕಲಿಪಾಂಡ್ಯ ॥
ಪರಿವಾರವ ಕಗ್ಗೊಲೆಗೆ ಕಳುಹಲೆಂದು । ಅರಸ ಬೆಸಸಲೊದಗಿದರು ॥ (77)
ಯುಕ್ಕಟೆನಾಗನು ಬಾನುಗ ಖೂನುಗ । ಲಕ್ಕಜಗಳಗಂಟ ಸಂಗ ॥
ಚಿಕ್ಕಿಝಣಗ ಕಾಲ ತೊಡರಗಣ್ಣಿಗ ಸೋಮ । ಬುಕ್ಕ ಕಸವರೊದಗಿದರು ॥ (78)

ಕಡಿತಲೆಯಾದಿಗ ಚೋಹದ ಗುಂಡಯ್ಯ । [2] ಹಿಡಿಮೊಸೆಯ ಸಾಂತಣ್ಣ ॥
ಕಡೆಯದ ಹೊನ್ನುಗ ಕೇಡಾಳಕರಿಯನು । ಎಡದ ಜನ್ನಿಗರೊದಗಿದರು ॥ (79)
ಊಟೆಯಲ್ಲುಗ ಜೇಹಿನ ಬೆಮ್ಮಗ ನಡೆ । ಗೋಟೆಯಪ್ಪಗ ರಣವಿಜಯ ॥
ವೆಟ್ಟಿಗ ದಂಡಿಗ ಚೂಣಿಯ ಜಟ್ಟಿಗ । ಕೂಟದ ಕೊಂಗರೊದಗಿದರು ॥ (80)

ಅಳಗನುತ್ತಮ ಪಿರಿತಂಬಿ ಪೆರುಮಾಳ್ । ಬಲಿತ ಕುಲಂಧರಪಿಳ್ಳೆ ॥
ಎಳೆಯನುತ್ತಮನಂಜಿಕರು ಮಾಣಿಕರೆಂಬ । ಬಲವಂತತಿಗುಳರೊದಗಿದರು ॥ (81)
ತೆಲುಗಱೆಡ್ಡಿಯ ಕಾಂಚಿಯರನುಪ್ಪಗ ಚಿಣ್ಣ । ಕಲಹಕನ್ನಗ ಕೋನೇರಿ ॥
ಛಲದಂಕರಾಯ ಬೇಡರ ಗುಮ್ಮಯರೆಂಬ । [3] ಕಲಿಭಟರೊದಗೆ ಕಗ್ಗೊಲೆಗೆ ॥ (82)

---

[1] ಇತ್ತರದಲಿ ದಂಡು ಬೀಡುಪಾಸಗಳರೆ । ಹೊತ್ತಿತು ಪಾಂಡ್ಯನ (ಸೇನೆ) ॥ (ಡಿ. ನಂ. 938.)

[2] ಹಿಡಿಮೊಸೆಯ ಸಾವಣ್ಣ (ಡಿ. ನಂ. 934).

[3] ಕಲಹ ಲಂಪಟರೊದಗಿದರು ॥ (ಡಿ. ನಂ. 936.)

ಪೊಕ್ಕರಾಜಿತ ನೇಮಿರಾಜನಿದಾನ ಮ । ಲ್ಲೂಕ ಬಾಬುಕ ಮಲ್ಲಾರಿ ॥
ಶೇಕರ ಪರಿಹೂತ ಮಾಮೂದೆ ರಾಹುತ । ಬುಕ್ಕಖಾನರು ಒದಗಿವರು ॥ (83)

ಕದಿರ ಕಸೆಯು ನೆಱಪಿದವ ಗುಡುಮಕಾಟ । ನು ಧುರಗಲಿ(ಯು) ಗಿಡ್ಡತಿಮ್ಮಾ
ಸದುಗ ಲಮ್ಮುಗ ಸೊಬಗ ಜಕ್ಕಿಗ ಕಂಪ್ರಗ । ರೊಡಗಿತು ಬೇಡರ ತಂಡ ॥ (84)

ಹೋದ ಜಗಳಹನು ಹೋಗಲೀಸದೆ ಮಿಗೆ । ವಾದಿಸಿ ತಂಬೂಲವಿಡಿದು ॥
ಕಾದುವ ಕೆಲಿ ಮಾಸಾಳು ಹೊಣಕೆಗಳೊ । ಳಾದರಿಬ್ಬರು ಮೊದಲಿಸೆ ॥ (85)

ಮೊಗೆದರ ಕಡಿವೆ ಸೆಳೆದು ಪಾಂಡ್ಯ ನಿನ್ನಯ । ಹಗೆಗಳನಿರುಳು ರಣದಲಿ ॥
ಬಗೆಯದೆ ತರಿವೆನೆನುತಲೆದ್ದು ನುಡಿದನು । ಪಗಲುಪಂಜಿನ ಕಲಿಸಂಗ ॥ (86)

ಪಗಲುಪಂಜಿನ ಕಲಿಸಂಗಗೆ ಪಾಂಡ್ಯನು । ನಗುತ ಕೊಡಲು ವೀಳೆಯವ ॥
ಜಗಜಂಪಿನ ಗಂಗ ಕಂಡಾ ತಡಡನೋ । ಲಗದೊಳಗವನ [1] ವೀಳೆಯವ ॥ (87)

ಮರವಪ್ಪನ ಹುಯ್ಯಲೊಳಗಿವನು ಪಿಡಿದಿರ್ದ ಹರಿಗೆ ಝಲ್ಲನೆ ಬಿದ್ದಿರಲು ॥
ಇರದೆನ್ನೊಳಯು ಬಂಟ ತಂದನು ಜೀಯ । ಕರೆದೇಕೆವೆನ ಮನ್ನಿಸಿದೆ ॥ (88)

ಗಂಟಲಗಾನದ ಸತ್ತಿಗೆಗಳ ಹಂಪ । ತುಂಟನು ಕೋಟಿಗಾಱರೊಳು ॥
ಒಂಟಿಹರಿಗೆಯಲೆಂಟಾನೆಯ ತಹೆ ನಿನ್ನ । ಬಂಟನ ಬಲುಹ ನೋಡೆಂದ ॥ (89)

ಇವನೆಂಟಾನೆಯ ತಂದಡೆ ನಾ ತಹೆ । ಜವಳಕುದುರೆ ಹದಿನೆಂಟ ॥
ತವೆ ನೋಡೆನ್ನುತ್ತಂ ನುಡಿದ ನೊಬ್ಬನು ಬೇಡ । ನಿವಹಕ್ಕೆ ತಲೆನಾಯಕನು ॥ (90)

ಬೇಡನ ಗುಂಡಿಗೆಯನು ಬಲ್ಲೆನು ನಿಲ್ಲ । ದೋಡುವ ಮುಱಿದ ಹುಯ್ಯಲಿಗೆ ॥
ರೂಢಿಯೊಳವಗೇಕೆ ಮುಂದೆ ವೀಳೆಯವೆಂ । ದಾಡಿದ ತುಳುವರೆಱೆಯನು ॥ (91)

ತುಳುವನ ಭಾಷೆಯ ಕೇಳದಿರೆಲೆ ನೃಪ । ಮಲೆಯಾಳದ ಹುಯ್ಯಲೊಳಗೆ ॥
ಸಿಲುಕಲು ಬಿಡಿಸಿದೆ ನಾನೆಂದು ಪಾರುಕ । ಮಲಿದೇವನನು ಜಱೆದನು ॥ (92)

ತನ್ನ ಕೊರತೆಯ ತಾನಱಿಯದೆ ಪಾರುಕ । ಚುನ್ನವನಾಡುವ ಪರರ ॥
ಮುನ್ನಿಂದಿರಿದೆಯೊ ನೀನೆಂದು ತುರುವಕ್ಕ । ಳಣ್ಣಿಗನವನ ಜಱೆದನು ॥ (93)

ಸೂಸುವ ದೊರೆಗಳ ಪಿಡಿವೆನು ನಾ ಸುಡಿ । ಭಾಷೆ ತಪ್ಪಿದಡೆನ್ನ ತುರುಬು ॥
ಮೀಸೆಯ ಕೊಯ್ಸೆಂದು ತುರುವಕ್ಕಳಣ್ಣಿಗ । ನಾಸಮಯದೊಳೆದ್ದು ನುಡಿದ ॥ (94)

ಪಟ್ಟಣದೊಳು ಹೆಣ್ಣುಬೀದಿಲಿ ತಿರುಗುವ । ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರೆವ ಪಂಥದಲಿ ॥
ಘಟ್ಟಿಗನಲ್ಲೆಂದು ತುರುವಕ್ಕಳನೆಂದು । ದಿಟ್ಟತಿಗುಳ ಚೆಲ್ಲ ನುಡಿದ ॥ (95)

ಕತ್ತಲೆಮನೆಯನು ಹೊಗಲಮ್ಮ ತಿಗುಳನು । ನೆತ್ತರ ಕಂಡರಂಜುವನು ॥
ಚಿತ್ತೈಸಿವಗೆ ವೀಳ್ಯಯಾತಕೆಯೆಂದು ನೃ । ಪೋತ್ತಮ ನುಡಿದನು ಚುನ್ನ ॥ (96)

ತೆಲುಗ ಸಬಳವನು ಹಾಕಿಬಂದುದು ಜೀಯ । ಸಲೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ ರಣದಲ್ಲಿ ॥
ಬಲವೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲುದವನನೆಂದು ಜಱೆದನು । ಹಳೆಯ ಪೈಕದ ಅಮ್ಮುಗನು ॥ (97)

ತುಳುವರೆಕ್ಕಟಿಗರು ತುರುವಕ್ಕಳರಸುಮ । ಕ್ಕಳು ಹೋರಿ ಹೊಣಕೆಯ ಹಿಡಿದು ॥
ಇಳಯಿತು ಚೋರಗಂಡಿಯಲೆಂಟುಸಾವಿರ । ಕಲಿಪಾಂಡ್ಯನ ಪರಿವಾರ ॥ (98)

---

[1] ಲಗದೊಳಗವನ ಬಿರುದನು. (ಡಿ. ನಂ. 934.)

ಹಿಡಿಯಂಬು ಮೈಜೋಡಿಸೆದು ಬಿಗಿದಬಿಲ್ಲು । ಕಡಿತಲೆ ಕೂರಿಟ್ಟ ಹರಿಗೆ ॥
ಇಡುವ ಪೇಟಲುಗುಬ್ಬಿಗಟ್ಟಿದೆಕ್ಕಟಿಗರು । ನಡೆದರು ಕಗ್ಗೊಲೆಗಾಗಿ ॥ (99)

ಒಗ್ಗೊಡೆಯದೆ ಇದಿರಾಗದೆ ಹುಯ್ಯಲೊಳ್ । ಕುಗ್ಗದೆ ಹೆಸರನು ಹೇಳ ॥
ಲಗ್ಗೆಮಾಡುವುದು ಸನ್ನೆಯೊಳೆಂದು ತಾವೆಲ್ಲ । ಒಗ್ಗಿಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು ॥ (100)

ವೀಳೆಯವಿಡಿದು ಹೊಣಕೆಯ ಎಕ್ಕಟಿಗರು । ಕಾಳಗತ್ತಲೆ ನಡುವಿರುಳು ॥
ಬೀಳುವೆಯನು ಚೆಲ್ಲಿ ಬೇಹಿನವರು ದೊರೆ । ಪಾಳೆಯವನು ತೋಱಿದರು ॥ (101)

ದೊಡ್ಡಗಳಲ್ಲದೆ ಜೀವದಾಸೆಯ ಬಿ- । ಟ್ಟಿದ್ದುಡಿದಾರವ ಪಱಿದು ॥
ಹೊದ್ದಿದಪೀರ್ರರು ನಡುಪಾಳೆಯದೊಳು । ಬಿದ್ದರು ಕಗ್ಗೊಲೆಗಳಲಿ ॥ (102)

ಮುಂದಱಿಯದೆ ಗರ್ವದಿ ನಮಗಿದಿರಾ । ರೆಂದುರೆ ಚೋಳನ ಭಟರು ॥
ಗೊಂದಣದಲಿ ಮೈಮಱೆದು ಬಿದ್ದರು ಬೇಹು । ಸಂದು ಬಿದ್ದರು ಕಗ್ಗೊಲೆಗೆ ॥ (103)

ಚೋಳನ ತುರುಕರು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರವು । ಪಾಳೆಯದೊಳು ತಿರುಗುವವು ॥
ಕಾಳಗತ್ತಲೆಯೊಳು ಪಹರೆಗೆ ತಿರುಗುವ । ಚೋಳನ ಬಲ ಮಱೆದೊಱಗೆ ॥ (104)

ಮುಂಚಾವದಿ ತಿರುಗುವ ಬಲು ಪಹರೆಯ । ಸಂಚಲಿಸುವ ಕುದುರೆಗಳ ॥
ಪಂಚೆತ್ತಿ ತಿರುಗುವ ತಳವಾರರುಗಳಾ । ಪುಂಜವ ಕಡಿದೊತ್ತಿದರು ॥ (105)

ಕೆಡಹಿದರಾ ದೊರೆದೊರೆಗಳ ಗುಡಿಗಳ । ನಡುಪಾಳೆಯದಿ ಬೊಬ್ಬಿಡುತ ॥
ಎಡಬಲದಲ್ಲಿ ಹುಯ್ಯಲ ಮಾಡುವದ ಕೇಳ । ಪಡೆಯು ಕೆದರಲೆಚ್ಚರೊದಗಿ ॥ (106)

ಕಡಿದರು ಮಱೆದೊರಗಿರುವರನಲ್ಲಲ್ಲಿ । ಗುಡಿಯೊಳೆಚ್ಚತ್ತೇಳುವರನು ॥
ಪಿಡಿದೆಲ್ಲ ತಲೆಗಳ [1] (ಸಾವಿನ ಕುಱಿಯಂತೆ) । ಹೊಡೆದರು ಪಾಂಡ್ಯನ ಭಟರು ॥ (107)

ಕತ್ತಲೆಯೊಳಗಂಬಿನ ಕುಱುಪಱಿಯದೆ । ಎತ್ತಲುಮ್ಮರು ತಲೆಗಳನು ॥
ಮುತ್ತಿದರಾ ವೇಳೆಯೊಳಗೆಲ್ಲ ಗುಡಿಗಳು । ತತ್ತರಿಸಿದವು ತಲೆಗಳನು ॥ (108)

ತಲೆಯನು ಮುಱಿದು ದರೆಯ ಬೇಲಿಗಳನಾಗ । ಒಳಸೊಕ್ಕೊಡನೆ ಪಾಳೆಯದಿ ॥
ಮಲಗಿದರೇಳದ ಮುನ್ನಿಱಿದರು ಮುಂ । ದಲೆಗಳ ಮೆಟ್ಟಿ ಸುಭಟರು ॥ (109)

ಅಂಗಡಿ ಲಾಯ ಬೊಕ್ಕಸ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗಣಿ । ಕಾಂಗನೆಯರ ಕೇರಿಗಳ ॥
ಮುಂಗಡೆಯಲಿ ಸೂಱೆಯನು ಮಾಡಿದರರಿ । ಸಂಗಡವನು ಸದೆಬಡಿದು ॥ (110)

ಒಬ್ಬೊರೊಬ್ಬರ ಪಾಳೆಯಗಳ ಮೇಲೊಬ್ಬ- । ರೊಬ್ಬರು ಬಿದ್ದು ತಲ್ಲಣಿಸಿ ॥
ತಬ್ಬಿಬ್ಬುಗೊಂಡು ಕತ್ತಲೆಯೊಳು ಕಾಣದೆ । ಹೆಬ್ಬಲ ಕಡಿದಾಡಿದರು ॥ (111)

ಒಡೆಯ ಬಂಟನ ನಂಬ ಬಂಟ ಬೆದಱಿ ತ- । ನ್ನೊಡೆಯನ ನಂಬ ಮಕ್ಕಳನು ॥
ಅಡೆಯೊಡ್ಡಿ ತಂದೆಯಣ್ಣತಮ್ಮನ ಬಿಟ್ಟು । ಸಿಡಿದೋಡಿತು ದೆಸೆ ದೆಸೆಗೆ ॥ (112)

ಸರಿಬೆಟ್ಟನಲಿ ಹೊಯ್ದಾಡಿ ಕನ್ನಡಿಗರು । ತೆರಳದೆ ಗುಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ॥
ಸುರಗಿಯ ಗಾಯದಿ ಮೈಮಱೆಯಲು ಕಂ । ಠರಿಗಳು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ॥ (113)

ಬಾಲಕೆ ಕಡಿವಾಣವನಿಕ್ಕಿ ಕುದರೆಯ । ಕಾಲು ಸಬಳವೆಂದು ಪಿಡಿದು ॥
ಕಾಲೊಳು ತಲೆಯ ಕವುಳಿಯ ತೊಟ್ಟರು ರಿಪು । ದಾಳಗೆ ತೆಲುಗಮನ್ನೆಯರು ॥ (114)

---

[1] ಪಿಡಿದೆಲ್ಲ ತಲೆಗಳ ಡಾವಣಿ ಗುಱಿಯಂದದಿ । (ಡಿ. ನಂ. 934.)

ಕೆಡುಹನಿಕ್ಕಿರೆ ಕುದುರೆಗೆ ನಿಸ್ಸಾಳಕೆ । ತೊಡಿಸಿ ಬೇಗನೆ ಹಲ್ಲಣವ ॥
ಗಡೆಯನೊದಿರೆ ಹೆಗ್ಗಾಳೆಯೊಳಱಿಯೆಂದು । ನುಡಿದರು ತಡಬಡಗೊಂಡು ॥ (115)

ಮಲಗಿದ ಹಾಸಿಕೆಯಲಿ ಸಬಳವ ಬಿಟ್ಟು । ತಲೆಯನು ಕೆದರಿಕೊಂಡೆದ್ದು ॥
ತೆಲುಗರು ಬತ್ತಲೆ ಹರಿದಾಡಿದರಲ್ಲಿ । ಹೊಲಬುದಪ್ಪಿದ ಹುಲ್ಲೆಯಂತೆ ॥ (116)

ಎಲ್ಲಿಯು ಕಗ್ಗೊಲೆ ಮೃತ್ಯು ಬಂದಿತೊಯೆಂದು । ನಿಲ್ಲದೆ ತಿಗುಳರಾಹುತರು ॥
ಬಳ್ಳಿಯ ಹುಲ್ಲೊಳಗಡಗಿ ತಲೆಯ ನೆತ್ತಿ । ಅಳ್ಳೆಯ ಹೊಯ್ದು ಓಡುವರು ॥ (117)

ಮಾವತಿಗರು ತಮ್ಮಾನೆಗಳನು ತಂದು ! ತಾವೆ ಅವರಿಗೊಪ್ಪಿಸುತ ॥
[1] ಕೋವಿದಪಾಂಡ್ಯನೆಂಬರು ಪಾಳೆಯದೊಳ । ಗಾವ ಕಡೆಯಲಿ ನೋಡಿದರು ॥ (118)

ರೊಟ್ಟಿ ಗಂಗಾಸರ ಭಂಗಿ ಮಾಂಸಂಗಳ । ಬಟ್ಟಲು ತತ್ತಿಯುದಕವ ॥
ಬಿಟ್ಟು ಮಲ್ಲಿಕ ಬೇರೋಜಖಾನರು ಕಂ । ಗೆಟ್ಟೋಡಿದರು ದೆಸೆದೆಸೆಗೆ ॥ (119)

ಡೋಳನೆ ತುರುಕರು ಕುದುರೆಗಳನು ಬಿಟ್ಟು । ಪಾಳೆಯದೊಳು ಹರಿದಾಡಿ ॥
ಬೀಳಲು ಹೊಯ್ ಹೊಯ್ಯಿವರಾರೆನೆ ಪಾಂಡ್ಯ । ನಾಳೆಂದು ಹೆಸರಹೇಳುವರು ॥ (120)

ಮಾವ[2]ಮಾಳವರಾಜ ಸೇವಂತಿರಾಜನು । ಭಾವನು ಕಾಚಯ್ಯಕರು ॥
ಸೇವಂತಿಚೇದಿರಾಜನು ಮೊದಲಾದ ಭ । ಟಾವಳಿ ತೆಗೆದೋಡಿದರು ॥ (121)

ಕದಲಿದರ್ ದೊರೆದೊರೆಗಳು ಗುಡಿಗಳ ಬಿಟ್ಟು । ಬೆದಱಿ ತಮ್ಮೊಳು ಕಡಿದಾಡಿ ॥
ಒದವಿದ ದಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹರದಾರಿಯ । [3] ಪೋದುದು ಬೆದಱಿಯಲ್ಲಲ್ಲಿ ॥ (122)

ನೆಣಮಯ ಹೆಣಮಯ ಕುಣಿವ ಮುಂಡದ ಮಯ । ಸುಳಿವ ಮರುಳುಮಯವಾಗಿ ॥
ರಣವೆಸೆದಿರೆ ಕಂಡು ಚೋಳನೃಪತಿ ಬೇಗ । ಕನಲಿ ಖಡ್ಗವ ನೆಱೆಜಡಿದ ॥ (123)

ಕಗ್ಗೊಲೆಯಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದವೈನೂರಾನೆ । ಒಗ್ಗಾಗಿ ಸಾವಿರ ಕುದುರೆ ॥
ವೆಗ್ಗಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹಿಡಿಯಾಳನ । ಸುಗ್ಗಿಯನಾರು ಬಣ್ಣಿಪರು ॥ (124)

[4] ಹಿಡಿದಾನೆಕುದುರೆಕಾಲಾಳನೆಲ್ಲವ ತ- । ಮ್ಮೊಡೆಯಗೆ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಲು ॥
ಅಡಿಗಡಿಗದ ಕಂಡು ಪರಿವಾರಕೆ ಕೊಟ್ಟು । ಹಿಡಿಹೊನ್ನ ಕಡಗವ ಪಾಂಡ್ಯ ॥ (125)

ಗುಡಿನೆಗಹಿತು ಮಧುರೆಯ ಪಟ್ಟಣದೊಳು । ಹೊಡೆದರು ಒಸಗೆ ಭೇರಿಗಳ ॥
ಪಡೆದನು ವೀರಸಿರಿಯನೊಂದು ದಿನ ಪಾಂಡ್ಯ । ತೊಡೆರಿತೆತ್ತಲು ಕಲಕಲವು ॥ (126)

ಮಧುರೆಯ ಪಟ್ಟಣಕಳವಿಯಲಿಗ್ಗ । ವುದದಾಳಿಯಲಿರೆ ಚೋಳ ॥
ಬೆದಱಿ ಕಗ್ಗೊಲೆಗೆ ನಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪಾಳೆಯ । ಕೆದಱಿ ಬಪ್ಪುದ ಕಂಡನಾಗ ॥ (127)

ಹೇಳದ ಶೈತಾ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಭೇ । ತಾಳ ಮರುಳ ತಂಡಕ್ಕೆ ॥
ಸಾಲು ತಳಿಗೆ ತಲೆಯೋಡು ಎಸೆವನೇಱ । ಮೂಳೆ ರಕ್ತವನಿಕ್ಕಿದವು ॥ (128)

---

1 ಕೋವಿದಪಾಂಡ್ಯನಾಳೆಂಬರು ಪಾಳೆಯದೊಳ । (ಡಿ. ನಂ. 934.)

2 ಮಾವ ಮಳೆಯರಾಜ (ಡಿ. ನಂ. 939.)

3 ತೆಗೆದು ಬಿಟ್ಟಿತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 934.)

4 ಹಿಡಿಯಾಳ ಕುದುರೆ ಗಜಗಳನು ತಂದು ತ- । ಮ್ಮೊಡೆಯಗೆ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಲು ॥ (ಡಿ. ನಂ. 936.)

* ಮುಱಿದೆಲುವಿನ ಮರುಳುಗಳು ಮುಂಡವ ಕಡಿತಿಱಿವ ಮರುಳು ರಕುತವನು ॥
ಸುಱಿವ ಮರುಳು ಸವಿಸವಿದು ನರಮಾಂಸವ । ಪಱಿವ ಮರುಳು ರಾಜಿಸಿತು ॥ (129)

ಸುಱಿದ ರಕ್ತವ ಚಪ್ಪಱಿದು ಕುಣಿದು ಕೈ । ಪಱಿತೆಗುಟ್ಟಿ ಥಱ್ರನೆ ತೇಗಿ ॥
ನೆಱವಣಿಗೆಯ ಮದವೇರಿ ರಣದಲ್ಲಿ ಬೊ । ಬ್ಬಿಱಿದವು ನಿಡುಮರುಳುಗಳು ॥ (130)

* ತೋಳ್ ತೊಗಲಿನ ಹೊಸ ಸೀರೆ ಖಂಡದ ತೊಡವು । ಎಲುಗಳ (ಕಿತ್ತ) ನರಗಳ ॥
ಪೊಳೆವ ಕಂಕಣ ಬಿದುಳನ ಬಾಸಿಗದಿ ಮರು । ಳ್ಗಳು ಮದವೇಱಿಯೆಸೆದವು ॥ (131)

ಕಟ್ಟಿತು ಕಾರ್ಯನಾವೀ ಉಪರಾಷ್ಟ್ರವ । ಮೆಟ್ಟಿ ನಡೆವುದಿಂದಿನಲಿ ॥
ಹುಟ್ಟಿತು ಯೋಚನೆ ನಮಗೆಂದು ನುಡಿದನು । ಪಟ್ಟಮುಡಿಯ ಗಂಗಯಗೆ ॥ (132)

[1] ನೆಲ(ದಾಸೆಯೊಳು) ಮೋಸದ ಕಗ್ಗೊಲೆ(ಗೈದು) । (ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಾಂತರದಿ) ॥
ಗೆಲಬಹುದೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರಿಗೊಂದು ದಿನ ಜೀಯ । ಸಲೆ ಚಿತ್ತೈಸೆಂದ ಮಂತ್ರಿ ॥ (133)

ಕತ್ತಲೆಯೊಳು ಕೊಂದ ಗರ್ವವ ಬಿಡಿಸುವೆ । ಚಿತ್ತೈಸೆನಗೆ ವೀಳೆಯವ ॥
ಹೊತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಮುನ್ನ ರಿಪುಗಳ ಕೋಟೆಯ । ಮುತ್ತಿ ಕೊಲ್ಲುವೆನೆಂದ ಮಂತ್ರಿ ॥ (134)

ಇದಿರು ಫೌಜುಗಳಿಕ್ಕಿ ರಿಪುಗಳ ತಲೆಯನು । ಒದೆಯದಿರ್ದಡೆ ನಾಳಿನಲಿ ॥
ಅದಱಿಂದ ಶಸ್ತ್ರ ಸನ್ಯಾಸವು ತನಗೆಂದು । ಒದಱಿದ ಕಲಿಮೊನೆಯಾಳ್ವ ॥ (135)

ಹರಿಯಬಿಟ್ಟನು ಮೈಗಾವಲಿಕ್ಕಟಿಗರ । ಬಿರುದಿನ ಮೊನೆಯಾಳುವರನು ॥
ಅರನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಯನುನಿಂದ ಮುತ್ತಿನ । ಹರಳಸತ್ತಿಗೆಯೊಗ್ಗಿನಲಿ ॥ (136)

ಕಗ್ಗೊಲೆಯಲಿ ಮಂದಿ ಸಾಯಲು ಕದನದ । ಉಗ್ಗ ಹಣ್ಣಿತು ಅಂದುದಿಸಿ ॥
[2] ಅಗ್ಗಳೆಯರಿಗೆ ಬೆಸಸಿ ಜೋಳನು ದೊರೆ । ವರ್ಗ ಸಂದಣಿಸಿ ನಡೆಯಿತು ॥ (137)

ತಡೆ ಬಿಟ್ಟಿತರಸನ ನೇಮದಿ ಸಾಕಿದ । ಒಡೆಯನ ರಿಣವ ತೀರ್ಚುವರೆ ॥
ಕಡಿದಾರ್ಪಿನ ಕತ್ತಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾಯಿತೆಂ । ದೊಡನೊದಗಿದರು ರಾಹುತರು ॥ (138)

ನುಡಿದರು ಪಾಂಡ್ಯನ ಹಣೆಯಕ್ಕರವನು । ತೊಡೆವೆವವನ ಭಟರುಗಳ ॥
ಮಡದಿಯರಿಟ್ಟೋಲೆಗಳ ತೆಗೆಸುವೆವಿ । ನ್ನೆಡೆಯೊಳು ಬಿಡೆವೆಂದರವರು ॥ (139)

ಕೆರಳಬಂದಿತು ದಂಡು ಮಧುರೆಯ ಕೋಟೆಗೆ । ಮರಳ ತಳಿಯ ಹಾಕಿದರು ॥
ಅರರೆ ಕೆಣಕಿ ಮಾರಿಯ ಕರಕೊಂಡಂತೆ । ದೊರಕೊಂಡಿತು ಪಾಂಡ್ಯನಿಗೆ ॥ (140)

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಲು ಮೊಳಗುವಂತೆ ವಾದ್ಯಗ । ಳಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಭಟರ ಬೊಬ್ಬೆ ॥
ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಜಹಯ [3] ಮೇಳೈಸಿದವೆಂ । ಬಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಧಿ ಪೂರಾಯ ॥ (141)

॥ ಸಂಧಿ 2 ಕ್ಕಂ ಮಂಗಳಂ ಮಹಾಶ್ರೀ ॥

---

* ಈ ಗುರುತಿನ 128 ಮತ್ತು 130 ನೆಯ ಪದ್ಯಗಳು ಡಿ. ನಂ. 938 ರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ.

[1] ನೆಲವಾಸೆಗಳೆವರಡು ಮೋಸದ ಕಗ್ಗೊಲೆ । ದೈವ ಬಲವು ನೆಲಸಿಹುದು ॥ (ಡಿ.ನಂ. 938)

[2] ಅಗ್ಗಳೆಯರಿಗೆ ಬಾಸೆಯಬರಸುತ ದೊರೆ । ವರ್ಗವಡ್ಡೈಸಿ ತೊಗ್ಗಿನಲಿ ॥ (ಡಿ. ನಂ. 934.)

[3] ಗಿರಿಯಂತೆಸೆದವೆಂ । ಬಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಧಿ ಮುಗಿಯಿತು ॥ (ಡಿ. ನಂ. 939.)

OṬṬAKKŌL PIḌITTAM

Edited by

SRI A. GOPALA MENON.

The military institution and its peculiar types of physical feats that dominated the ancient society of Kēraḷa were highly appreciated even by foreigners. One who gets proper instructions in this art and gains good experience in the important eighteen customs, i.e., Otiram (ഓതിരം), Kaṭakam (കടകം), etc., can alone resist many rivals in the battle. Weapons, viz., swords, sticks, clubs, etc., are used in this art. There are also some feats in which mere single hand is used instead of weapons.

The present work is describing the fencing with a stick which is also useful in defending oneself from opponents. Publishing books on these subjects in their original literature will help to check the rapidly vanishing conditions of the art of Kēraḷa.

അവതാരിക.

കേരളീയരുടെ ഇടയിൽ പണ്ടു പ്രചാരത്തിലുണ്ടായിരുന്ന പയററുമുറകൾ പോർച്ചുഗീസുകാർ, ഡച്ചുകാർ മുതലായ വിദേശീയരാൽ പോലും അഭിനന്ദിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. പണിക്കന്മാർ, ഗുരുക്കൾ എന്നീ സ്ഥാനപ്പേരിലറിയപ്പെടുന്ന ഗുരുഭൂതന്മാരിൽനിന്നു് ഓതിരം, കടകം ഇത്യാദി പതിനെട്ടടവുകളും യഥാവിധി പയററിയ വ്യക്തിക്കു് നാലോ അഞ്ചോ പ്രബലരായ എതിരാളികളെ നേരിടുവാനും പരാജയപ്പെടുത്താനും നിഷ്പ്രയാസം കഴിഞ്ഞിരുന്നുവെന്നതാണു് ഈ കലയ്ക്കു് ഇത്രയും പ്രാശസ്ത്യത്തിന്നു കാരണം. ഗദ, കുന്തം, വാൾ, വടി, കട്ടാരം മുതലായ ആയുധങ്ങളുപയോഗിച്ചും, വെറും കൈകൊണ്ടും ഈ അഭ്യാസം ചെയ്യുവരുന്നു. അങ്ങിനെ പരിശീലിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി മുറകളുടെ വായ്ത്താരിയായി ചില ഗ്രന്ഥങ്ങളും അന്നുള്ളവർ എഴുതിവെച്ചിട്ടുണ്ടു്.

ഒററക്കോൽ പിടുത്തം എന്ന പ്രകൃതഗ്രന്ഥവും മേൽപറഞ്ഞ ഒരു പയററുമുറയുടെ വായ്ത്താരിയാണു്. ഒരു കോൽകൊണ്ടു മാത്രം എതിരികളെ നേരിടുവാനുള്ള അഭ്യാസക്രമത്തെയാണു് ഇതിൽ പ്രതിപാതിച്ചിട്ടുള്ളതു്. കേരളത്തിൽ ഇന്നു് നഷ്ടപ്രായമായിരിക്കുന്ന ഈ പ്രശസ്ത കലയ്ക്കു് ഉന്മൂലനാശം വരാതെ കാത്തുരക്ഷിക്കുവാനെങ്കിലും അതിന്റെ അഭ്യാസക്രമത്തെ പ്രാചീനസമ്പ്രദായത്തിൽതന്നെ എഴുതിവെച്ചിട്ടുള്ള ഇത്തരം ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധീകരണം ഉപകരിക്കുന്നതാണു്.

ഒററക്കോൽ പിടിത്തം

ധനുസ്സ് പ്രമാണമായിരിക്കും ഒററക്കോലിൻ പ്രയോഗത്തിൻെറ ക്രമം :—

(1) ആദി ; കൂട്ടിത്തൊഴുതു് കുമ്പിട്ടു്, മുന്നിട്ടുകെട്ടിത്തൊഴുതു്, ഒത്തിപ്പൊങ്ങി, വലത്തു ചവിട്ടി, വലത്തെടുത്തുകെട്ടി, പകരി തിരിഞ്ഞു് പൊങ്ങി, യെടെത്തേതിൽതാണു്, ഏടത്തെ ചുമല്ക്കു് വലത്തേതുവെച്ച, വെട്ടുതടുവാങ്ങി നീട്ടുകളഞ്ഞു് കൂട്ടികുമ്പിട്ടു വാങ്ങി, എടത്തെ ചുമല്ക്കു വലത്തേതു് വെച്ചു്, വെട്ടുതടുത്തു വലത്തു് വാങ്ങി, നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തതുവെച്ചു്, ഒളവുകടകംവെട്ടി എടത്തതുവെച്ച കടകം തന്നെ, കടകം വലത്തതുവെച്ചു്, അരക്കനീട്ടി, എടത്തേതുവെച്ചനീട്ടി വലത്തേതുവെച്ച നീട്ടിവാങ്ങി, വലത്തതു വെച്ചു് ഒളവുകടകം വെട്ടിതെരുത്തി, വലത്തേതു് ഒളവു്വെട്ടി. എടത്തതുവെച്ചു് കടകംവെട്ടി വലത്തതുവെച്ചു് അരക്കനീട്ടിവാങ്ങി, വലത്തതു നേരെയടുത്തു തിരിച്ചചാടിവാങ്ങി വീണ്ടു നീട്ടുക.

(2) കോൽ പതിന്നാലു ചവിട്ടിതാണു് വലത്തതുവെച്ചു് ഒളവു കടകം എടത്തതുവെച്ചു് കടകംതന്നെ കടകം എടത്തതുവാങ്ങിച്ചിററിക്കടകം വലത്തതുവാങ്ങി, ചിററിച്ചിററികടകം മേലാംവെട്ടു കടകം, വലത്തു് വെച്ചു് ഒളവുകടകംവെട്ടു എടത്തതുവെച്ചകടകം വലത്തതു വെച്ച അരക്കനീട്ടി എടത്തേതുവെച്ച നീട്ടിവാങ്ങി വലത്തതുവെച്ച ഒളവു കടകം തെരുത്തി വലത്തേതിൽ ഒളവുവെട്ടി, എടത്തേതിൽ കടകം വെട്ടി വലത്തതുവെച്ചു് അരക്കനീട്ടി വാങ്ങി മുമ്പിലെപ്പോലെ.

(3) മൂന്നാമതു വന്ന കടകം വെട്ടി എടത്തേതുവാങ്ങി ചിററിക്കടകം വലത്തതു വാങ്ങി ച്ചിന്നിക്കടകം മേലാം വെട്ടു കടകം വെട്ടു വലത്തതുവെച്ചു് ഒളവു വെട്ടു കടകം വെട്ടു എടത്തതുവെച്ച കടകം വെട്ടു വലത്തതുവെച്ച അരക്ക നീട്ടി വാങ്ങിയെടത്തേതിൽ താണു വലത്തേതുവെച്ച കേമം താങ്ങു എടത്തതുവെച്ച കലിതാങ്ങു വലത്തതുവെച്ച കേമം താങ്ങു എടത്തതുവെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എടത്തതുവാങ്ങി ചിററിക്കടകം വലത്തതുവാങ്ങി ചിററിക്കടകം മേലാം വെട്ടു കടകംവെട്ടു വലത്തതുവെച്ചു് ഒളവുവെട്ടു കടകംവെട്ടുക.

എടത്തുവെച്ച കടകം വെട്ട വലത്തുവെച്ചം എടത്തുവെച്ചം വലത്താത്തുവെച്ചം നീട്ടുമ്മന്നും നീട്ടിവാങ്ങി, വലത്തുവെച്ച് ഒളവു് കടകം തെരുത്തി വലത്തേതിൽ ഒളവു് എടത്തുവെച്ച കടകം വെട്ടി വലത്തുഃവെച്ച് അരക്കനീട്ടി മുമ്പിലെപ്പോലെ കലാശം.

(4) ഒളവുകടകം എടത്തേത്തുവെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എടത്തു വാങ്ങി ചിററി രണ്ടും കടകം മേലാംവെട്ട കടകംവെട്ട വലത്തു വെച്ച് ഒളവുവെട്ട കടകംവെട്ട എടത്തുവെച്ച കടകംവെട്ട തന്നെ കടകംവെട്ട എടത്തുവാങ്ങി കത്തി കടകം വലത്തുവാങ്ങി ചിററിക്കടകം മമല കടകംവെട്ടി വലത്തേത്തുവെച്ച് ഒളവുവെട്ടി കടകം വെട്ട വലത്തേത്തുവെച്ച കടകംവെട്ട വലത്തേത്തുവെച്ച അരക്കനീട്ടി തിരിഞ്ഞു ചാടി വലത്തേത്തുവെച്ച ഒളവുകടകംവെട്ട എടത്തേത്തുവെച്ച കടകംവെട്ടതന്നെ കടകം എടത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാംവെട്ട കടകംവെട്ട വലത്തേത്തുവെച്ച് ഒളവുവെട്ട കടകംവെട്ട എടത്തേത്തുവെച്ച കടകംവെട്ട വലത്തേത്തുവെച്ച, മുനനീട്ടി വാങ്ങി വലത്തേത്തുവെച്ച ഒളവുകടകംവെട്ടി തെരുത്തി വലത്തേതിൽ ഒളവു എടുത്തുവെച്ച കടകം വലത്തേത്തുവെച്ച അരക്കനീട്ടി മുമ്പിലത്തെപ്പോലെ കലാശം.

(5) ചവിട്ടിത്തുടവരെയ്ക്കു താണു പണ്ടിയിൽ, നീട്ട കളവു ചോടെ കോക്ക നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തേത്തുവെച്ച ഒളവുകടകംതന്നെ കടകം കാല്ക്കു എടത്തളം എടത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം വെട്ട്. കടകം, വെട്ട്. വലത്തേത്തുവെച്ച് ഒളവുകടകം, വെട്ട്. എടത്തേത്തുവെച്ച കടകം വെട്ട്. വലത്തേത്തുവെച്ച അരയ്ക്കു നീട്ടി ചോടുമാറി എടത്തേത്തുവെച്ച് കടകംതന്നെ കടകം. എടത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം വെട്ട്. കടകം വെട്ട്. വലത്തേത്തുവെച്ച് ഒളവുകടകം വെട്ട. എടത്തേത്തു വെച്ച കടകം. വലത്തുവെച്ച് അരയ്ക്കു നീട്ടി തിരിച്ചുചാടി പണ്ടിയിൽ വീണു് കോലമത്തു് കൂടയമത്തു് നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തേത്തുവെച്ച് ഒളവുകടകം എടത്തേത്തുവെച്ച കടകം വെട്ടിവാങ്ങി, തൊട വരെയ്ക്കു താണു് നീട്ടു് കളവു. ചോടേ കോക്ക. നീട്ടുകളവു. വലത്തേത്തുവെച്ച ഒളവു വെട്ട. കടകംവെട്ട. എടത്തുവെച്ച കടകംവെട്ട. വലത്തുവെച്ച് അരയ്ക്കു നീട്ടി ചോടുമാറി, നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തു വെച്ച ഒളവുകടകം. എടത്തു വെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എടുത്തു വാങ്ങി ചുററി വലത്തു വാങ്ങി

ച്ചുററി മേലാംവെട്ടു്. കടകം വെട്ടു്. എടത്തേത്തുവെച്ചു് കടകം വെട്ടു് വലത്തത്തുവെച്ചു് അരയ്ക്ക നീട്ടി തിരിഞ്ഞു ചാടി വാങ്ങി ഒളവു കടകം എടത്തുവെച്ച കടകംവാങ്ങിപ്പണ്ടിയിൽ താണു് നീട്ടു കളവു, ചോടെകോർത്തു നീട്ടുകളവു. വലത്തുവെച്ച ഒളവുകടകം എടത്തു വെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എടത്തുവാങ്ങിച്ചുററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചുററി കടകം മേലാം വെട്ടു്. കടകം വെട്ടു്. വലത്തു വെച്ചു് ഒളവു വെട്ടു്. കടകം എടത്തത്തു വെച്ച കടകം വെട്ടു്. വല ത്തത്തുവെച്ചു് അരക്കനീട്ടി ചോടുമാറി നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തത്തുവെച്ച ഒളവു വെട്ടു്. കടകം വെട്ടു്. എടത്തത്തുവെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എടത്തത്തു വാങ്ങിച്ചുററി വലത്തത്തു വാങ്ങിച്ചുററി മേലാം വെട്ടു്. കടകം വെട്ടു്. വലത്തേത്തു വെച്ചു് അരക്കു് നീട്ടു്. എടത്തേത്തും വലത്തേത്തും വെച്ചു് മൂന്നം നീട്ടി വാങ്ങി മുമ്പിലെപ്പോലെ കലാശം.

(6) ഇനി ആറാമത്തു നീട്ടുകളവു.—നീട്ടിയിട്ടു നീട്ടുകളഞ്ഞു അടിതടുത്തു, വെട്ടുതടുത്തു, നീട്ടുകളഞ്ഞു നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തത്തു വെച്ചു് ഒളവു കടകംവെട്ടി എടത്തത്തു വെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എട ത്തത്തുവാങ്ങി ചുററി വലത്തത്തുവാങ്ങി ചുററി മേലാം വെട്ടു്. കടകം വെട്ടു്. വലത്തത്തുവെച്ചു് ഒളവു് കടകംവെട്ടു്. എടത്തത്തുവെച്ച കടകം വെട്ടു്. വലത്തത്തു വെച്ച വെട്ടു അരയ്ക്ക നീട്ടി ചോടുമാറി ചോടു മാറി നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തത്തുവെച്ച ഒളവുകടകംവെട്ടി എടത്തത്തുവെച്ച അരക്ക നീട്ടിവെട്ടു്. കടകംതന്നെ കടകം എടത്തത്തുവാങ്ങി ചുററി വല ത്തത്തു വാങ്ങിചുററി മേലാം വെട്ടു്, കടകം വെട്ടു്, വലത്തത്തു ഒളവു് വെട്ടു്. കടകംവെട്ടു്. എടത്തത്തുവെച്ച കടകംവെട്ടു്. വലത്തത്തുവെച്ച അരക്കനീട്ടി വാങ്ങിത്താണു് ഇങ്ങോട്ടു വന്നുനീട്ടി നീട്ടുകളഞ്ഞു നീട്ടി അടിപ്പു. വെട്ടു്. നീട്ടുവാങ്ങി ഒളവുകടകം വെട്ടി എടത്തത്തു വെച്ച കടകംതന്നെ, കടകം വാങ്ങി ചുററിക്കടകം മേലാം വെട്ടു് കടകം വെട്ടു് വലത്തത്തുവെച്ച ഒളവു വെട്ടു്. കടകം വെട്ടു്. എടത്തത്തു വെച്ച കടകം വെട്ടു്. വലത്തത്തുവെച്ച അരക്ക നീട്ടുമ്പോൾ ചുഴിച്ച ചോടുമാറി ചോടുമാറി നീട്ടു്. വലത്തുവെച്ച ഒളവുകടകം വെട്ടു്, എട ത്തത്തുവെച്ച കടകംതന്നെ കടകം. എടത്തത്തു വാങ്ങിച്ചുററി കടകം വലത്തത്തു വാങ്ങിച്ചുററി കടകം മേലാം. കടകം വെട്ടി വലത്തത്തു വെച്ച ഒളവുകടകംവെട്ടി എടത്തത്തു വെച്ച കടകം വെട്ടി വലത്തത്തു വെച്ച അരയ്ക്ക നീട്ടുമ്പോൾ തിരിച്ചുചാടി പിന്നോക്കം ചാട്ടംവാങ്ങി ഒളവു കടകം എടത്തേത്തുവെച്ച കടകം. വെട്ടിത്താണു് നീട്ടുകളയും

നീട്ടു്, നീട്ടുകളഞ്ഞു അടിതട്ടത്തു വെട്ടുതട്ടത്തു നീട്ടുകളഞ്ഞു വല ത്തുവെച്ച ഒളവു കടകം, എടത്തു വെച്ച കടകംതന്നെ കടകം, അടി തട്ടത്തുവാങ്ങിച്ചററി മേലാം കടകം, വലത്തുവെച്ച ഒളവു് കടകം എടത്തുവെച്ച കടകം, വലത്തുവെച്ച അരക്കനീട്ടി ചോട്ടുമാറി ചോട്ടുമാറി ചോട്ടുമാറി നീട്ടുകളഞ്ഞു വലത്തുവെച്ച കട്ടകം. എട ത്തുവെച്ച കടകം തന്നെ കടകം. എടത്തുവാങ്ങിച്ചററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം കടകം വെട്ടി വലത്തുവെച്ച ഒളവു കടകം എടത്തു വെച്ച കടകം. വലത്തുവെച്ച അരക്കനീട്ടി വാങ്ങിത്താണു് നീട്ടു്. നീട്ടു കളഞ്ഞു നീട്ടു്. അടിപ്പു. വെട്ടു്. വലത്തു വെച്ച വല ത്തുവെച്ച ഒളവു കടകം, എടത്തു വെച്ചകടകംതന്നെ കടകം. എട ത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം വെട്ടു കടകം. വെട്ടു്. വലത്തുവെച്ചു് ഒളവു കടകം വെട്ടു്. എടത്തു വെച്ച കടകം വലത്തു വെച്ച അരയ്ക്കു് നീട്ടുമ്പോൾ ചോട്ടുമാറി ചോട്ടു മാറി ചെന്നു നീട്ടുവാങ്ങി ഒളവു കടകം. എടത്തു വെച്ചു് കടകം തന്നെ കടകം എടത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തേത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം കടകം വെട്ടി വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം. എടത്തു വെച്ച കടകം വലത്തുവെച്ച അരക്ക നീട്ടുമ്പോൾ തിരിച്ച ചാടി ഒളവു കടകം. വെട്ടുവാങ്ങി താണു നീട്ടുകളയും. നീട്ടിയിട്ടു നീട്ടു കളഞ്ഞ അടി തട്ടത്തു നീട്ടു, തട്ടത്തുനീട്ടു, കളഞ്ഞു് നീട്ടു, തട്ടത്തുനീട്ടു്, കളഞ്ഞു് വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം. എടത്തു വെച്ച കടകം തന്നെ കടകം. എടത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം കടകം വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം; എടത്തു വെച്ച കടകം, വലത്തു വലത്തു വെച്ച അരക്ക നീട്ടി ചോട്ടുമാറി ചോട്ടുമാറി നീട്ടു. കളഞ്ഞു് വലത്തുവെച്ചു് ഒളവു കടകം എടത്തുവെച്ച കടകം തന്നെ കടകം. എടത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം കടകം വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം. എടത്തു വെച്ച കടകം എടത്തും വലത്തും വെച്ചനീട്ടി വാങ്ങി വലത്തുവെച്ച ഒളവു കടകം തെരുത്തി വലത്തെതിൽ ഒളവു എടുത്തുവെച്ചു് കടകം വലത്തു വെച്ച അരക്ക നീട്ടിക്കലാശം.

(7) ഏഴാമതു് വലത്തു ചവിട്ടി താണു് വലത്തുവെച്ച പുളയ്ക്ക വെട്ടു. തട്ടത്തു് എടത്തുവെച്ചു് പുളയ്ക്കു് വെട്ടു. തട്ടത്തു വലത്തു വെച്ച അരക്ക നീട്ടി ചോട്ടുമാറി ചോട്ടുമാറി നീട്ടുകളഞ്ഞ വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം വെട്ടി എടത്തു വെച്ച കടകം തന്നെ

കടകം. എടത്തു വാങ്ങിച്ചുററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചുററി മേലാം കടകം. വലത്തുവെച്ചു ഒളവു കടകം, വെട്ടി എടുത്തു വെച്ചു കടകം, വലത്തു വെച്ചു അരയ്ക്ക നീട്ടു. വാങ്ങി വലത്തുവെച്ചു കേമം താങ്ങി എടത്തുവെച്ചു കലിതാങ്ങി വലത്തുവെച്ചു കേമം താങ്ങി എടത്തുവെച്ചു കടകംതന്നെ കടകം. എടത്തു വാങ്ങിച്ചുററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചുററി മേലാം കടകം, വലത്തു വെച്ചു ഒളവു കടകം വെട്ടിഎടത്തു വെച്ചു കടകം, വലത്തു വെച്ചു അരക്കനീട്ടി ചോടുമാറി ചോടുമാറി നീട്ടുകളഞ്ഞു് വലത്തു വെച്ചു് ഒളവു കടകം. വെട്ടി എടത്തു വെച്ചു് കടകം തന്നെ കടകം. എടത്തുവാങ്ങിച്ചുററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചുററി മേലാം കടകവും വെട്ടി വലത്തു വെച്ചു ഒളവു കടകവും വെട്ടി എടത്തു വെച്ചു കടകം വലത്തുവെച്ചു അരക്കനീട്ടി പിന്നോക്കം വാങ്ങി വന്നു വലത്തുവെച്ചു പളളക്ക വെട്ടി എടത്തുവെട്ടി തിരിച്ചു പളളയ്ക്ക വെട്ടി വലത്തുവെച്ചു തലക്ക വെട്ടി നീട്ടു വാങ്ങി ഒളവു കടകംതന്നെ കടകം വെട്ടി എടത്തു വാങ്ങി എടത്തുവാങ്ങി ചുററി വലത്തു വാങ്ങി ചുററി കടകം മേലാം കടകം വലത്തു ഒവച്ചു ഒളവു കടകം. എടത്തുവെച്ചു കടകം, വലത്തുവെച്ചു അരയ്ക്ക നീട്ടി ചോടുമാറി ചോടുമാറി നീട്ടുകളഞ്ഞു് വലത്തു വെച്ചു ഒളവു കടകം, എടുത്തു വെച്ചു കടകംതന്നെ കടകം, എടത്തു വാങ്ങിച്ചുററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചുററി മേലാം കടകം വെട്ടി വലത്തു വെച്ചു ഒളവു കടകം കടകം വെട്ടി എടത്തുവെച്ചു കടകം. കടകം വലത്തു വെച്ചു ഒളവു കടകം. എടത്തു വെച്ചു കടകംതന്നെ കടകം. എടത്തു വാങ്ങിച്ചുററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചുററി മേലാം കടകം വെട്ടി വലത്തു വെച്ചു ഒളവു കടകവും വെട്ടി എടത്തുവെച്ചു കടകം വലത്തു വെച്ചു അരക്ക നീട്ടി വാങ്ങി വന്നു കേമം താങ്ങി തിരിച്ചു കലി താങ്ങി തിരിച്ചു കേമം എടത്തുവെച്ചു കടകംതന്നെ കടകം വാങ്ങി ചുററി കടകം വലത്തു വാങ്ങി ചുററി കട്ടകം മേലാം കടകം വെട്ടി വലത്തു വെച്ചു് ഒളവു കടകം വെട്ടി എടത്തു വെച്ചു കടകം. വലത്തു വെച്ചു അരയ്ക്ക നീട്ടി തിരിച്ചു ചാടി പിന്നോക്കം വാങ്ങി ഒളവു കടകം. എടത്തു വെച്ചു കടകം വെട്ടി വാങ്ങിത്താണു് വലത്തേത്തു വെച്ചു പളളയ്ക്ക തച്ചു് എടത്തേതിൽ തിരിച്ചു പളളയ്ക്ക തച്ചു വലത്തേതിൽ തലക്കു് വെട്ടു. കേമാറു തടുത്തു നീട്ടുകളഞ്ഞു വഴിയെ വെട്ടു തടുത്തു അടി തടുത്തു വെട്ടു തടുത്തു നീട്ടു കളഞ്ഞു് വലത്തുവെച്ചു് ഒളവു കടകം. എടത്തുവെച്ചു്

കടകംതന്നെ കടകം എടത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചററി രണ്ടും കടകം മേലാം. വെട്ടു കടകം വെട്ടു വലത്തു വെച്ച് ഒളവു കടകം എടത്തുവെച്ച കടകം വലത്തു വെച്ച അരക്ക നീട്ടി ചോട്ടുമാറി ചോട്ടുമാറി നീട്ടു കളഞ്ഞ വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം എടത്തുവെച്ച കടകംതന്നെ കടകം എടത്തു വാങ്ങിച്ചററി വലത്തു വാങ്ങിച്ചററി മേലാം കടകം വെട്ട് വലത്തു വെച്ച ഒളവു കടകം എടത്തുവെച്ച കടകം, വലത്തുവെച്ച അരയ്ക്ക നീട്ടി വാങ്ങിത്താണ് ഇപ്രകാരം മുൻ കോല്ക്കാരനേയും കോൽപിടിച്ച തിരിച്ച ചാട്ടുമ്പോൾ പിന്നോക്കം വാങ്ങി വലത്തേതിൽ ഒളവു കടകം. എടത്തേതിൽ ഒരു കടകം വെട്ടി വാങ്ങിത്താണ്. ഇനി ഈ വണ്ണംതന്നെ മുൻ കോല്ക്കാരൻ കോലിടിക്ക. ഇപ്രകാരം മുൻ കോല്ക്കാരനേയും കോലിടിക്ക. അവിടെനിന്നു തിരിച്ച ചാട്ടുമ്പോൾ വാങ്ങി വലത്തേതിൽ ഒളവുകടകം എടത്തേതിൽ കടകം വെട്ടിത്താണ് ഇപ്രകാരം മുൻ കോല്ക്കാരൻ കോലിടിക്ക. വലത്തുവെച്ച ഒളവു കടകം തെരുത്തി വലത്തേതിൽ ഒളവു നീട്ടുകളഞ്ഞ ഒളവു കടകം വെട്ടി എടത്തുവെച്ച കടകംവെട്ട്. നീട്ടിക്കലാശം.

(8) മുമ്പിൽ നീട്ടു മൂന്നും വേണം—നീട്ടിന്റെ ക്രമം—എടത്തേതിൽ നാഭിക്ക, വലത്തേതിൽ നാളത്തിന്നു, എടത്തേതിൽ കണ്ഠത്തിന്നു. ഈ നീട്ടു മൂന്നും കോൽ പിഴുതു നോക്കി നീട്ടിക്കൊൾക. നീട്ടുകളിലും വെട്ടുകളിലും തട്ടുകളിലും മൃതി വന്നുപോകും നിശ്ചയം. ഇതു സമ്പ്രദായങ്ങളിലല്ലാതെ പലർക്കും കാണിച്ച കൊടുക്കയും അരുതു്. ഇതു കൈകണ്ട വിദ്യ. പിഴക്കയില്ല നിശ്ചയം.

ഒററക്കോൽപിടിത്തം സമാപ്തം.

POONA PETT KAIFIYAT

Edited by

SRI K. THULAJARAM KSHIRASAGAR.

पुणें पेट कैफियत.

(Continued from page 88 of Volume VIII, No. 2.)

शेना कर्ते बाळाजी नाना सचिव पंताकडें सिंदिगड व पुरंदर व पुणें सुभा व जूनेर सुभा दिदले. प्रधान पंताकडे लोहगड व राजमांची वगैरे किल्ले परशराम पंत प्रतिनीधी यांसी पद पुर्ववत प्रमाणें शाहुराजेयानी कृपा करुन दिलेहे. गंगाधर भट्ट सप्रतिनीधीचे पद राजाराम साहेब दिदली होती. नंतर परशराम पंतासहि दिदलें. ताराबाईचा सावासामुळें माहाराजास पंगतीस घेऊन भोजन करावयांचे मराठे अनकाज करीत परंतु परसोजी भासले व धानाजी जाधव राव वगैरे मराठे मिळोन माहाराज एक पंगतीस भोजन करुन लागला. तेंव्हा परसोजी भोंसले याजवर कृपा करुन सेना साहेब पदें व सुभा नुतन करुन वस्त्रे बहुमान प्रसाद युक्त दिलहें. ते समहिं सिधोजी गुजर याजवळ सुवर्ण दुर्गास मानोजी अंगरेचे चाकर होता. ते सिधोजी गुजर राजाराम साहेब बराबर चेंदिस गेले. तेंव्हा मानोजी अंगरे याणी मर्दुमीने सुवर्णदुर्ग बळावुन तेथुन विजये दुर्ग वगैरे किलें घेतले. ते समई राजाराम साहेब बिसर खेलीचे बंद दिलहे. त्या उपरी तेथुन घेऊन कुलाबरवा खंदेरी व सागर गड घेतलें ताराबाईचा व शाहुमाहाराजाचा पेंच होता. याजमुळें मालोजी अंगरे याणि महाराज शाहुराज्यांचा राज्यांतील किल्ले लोहगड व राजमाचीं तुंग व तिकोन धानगड हे किल्लें घेतलें. व लोहगडाहुन बहिरोपंत पिंगळेंयांस आंगरे याणि धरुन नेले. या उपरीं मानोजी आंगरें सातारच्या पावेतो येतां वेळेस माहाराजा जवल द्रव्याचें बळ नाहिं. मानोजी आंगरे याणि हरीयांत पडावे करुन खजाने मेळविलें व जातीनें मर्द तंव्हा माहाराजास विचारपडला कीं बहिरो पंतास धरुन नेले.

तर राज्याचा बंदोबस्त जाहाला पाहिजे. पिंगळे नाकारतें. ते समई परशराम पंतास पेषवाई तुम्ही करुन राज्याचा बंदोबस्त करणें. किल्ले आंगरे याणि घेतले त्याचे पारपत्यें करुन किल्ले घेणें म्हणोन आज्ञा केली. त्यास परशराम पंत याणि विनंती केली कि बाळाजी विश्वनाथ याज पासी फौजाचे वळण आहे. त्यासी पेषवाईची वस्त्रे द्यावीं. तें बंदोबस्त करीतिल. तेंव्हा खंडोबलाल चिटनीस यासहिं माहाराजानी विचार पुसुन बाळाजी पंत नानास आज्ञा केली. त्याणि हे मान्ये केलें. ते समई वस्त्रे व सिके कठार प्रधान पदाची देवुन रवाणा केलें. त्याणि तीनी च्यार हाजार फौज जमा करुन दर मजल लोह गडा खाली गेलें. बाळाजी पंता नानाराव व आंगरे यांचा घरोबा कागद पत्रें होते. अगरेयांस पत्र लिहुन पाठाविलें. दर मजल कुलाबी यांस गेलें. सरखेल पुढे टेवुन भेटिचा समारंभ जाला. उपरांत खलबतास बैसुन त्यास सांगीतलें कि तुमचा व अमचा भाउ पणा पेषवाई तुमच्या घरांत येतें किले घेत असालतर तैसैच सांगावे सिखे कठार व वस्त्रें त्यास दाखविलीं व त्यास विच्यार सांगीतलाकीं सरकलाचे पद ताराबाई कडुन आहे व इकडुन हि करार करुन देवितो. माहाराजाचे चाकरीं करुन कृपा संपादुन घ्यावि. त्याज वरुन त्याणि मान्ये करुन लोह गड व वंदनगड तुंग तीकोना या किल्याचे चिठ्या देऊन किले देविले. जिजेरे कर व आंगरे यांच्या कलह होतां तो तह करुन दिलहा. बहिरो पंत पिंगळे यास धरुन नेले होते. त्यास सोडऊन समागमे आणिले. माहाराजाचे लोक किल्यावर चडविलें. नानासाहब सातारीयास गेल्यावर माहाराजान्चे दरुषण जालें. मानोजी आंगरे यास सरखेलीचे पद करार करुन वस्त्रें व सिके कठार पाठविली. दमाजी थोरात हिंगणे गांवकर पुडावे करुन होता. त्यास शंकरजी मलहार व सैद सुभदार दक्षणेचे यांचे दिवाण त्याज करुन नानानी फौजा आणौन दमाजी थोरात यांचे पारपत्यें करुन त्याचा सरंजामा होता तो हुजुराती कडें ठेविला. नारो शंकर सचिव यांस थोरे यानी धरुन नलें होते. त्यास सोडविलें. ते समई नारो शंकर याचे मातुश्री येसुबाईनी किल्ला पुरंधर व पुणें सुभा व

जुनार सुभा स्वराज्याचा अमल सचीव यांकडें होता. तो नाना कडें दिल्हा. त्यां काळीं दक्षणेस पातशाः कडुन सैद सुभेदार साहा सुभ्याचे होते. त्यांचे व फराखे खेसर पातशाः हाचे चित्तशुधी नव्हाते. पातशाहा वर सैद जावुन लागला. ते समईं माहाराजा जवळ फौज कुमकीस मागीतली. दर रोज पंन्नास हजार रुपये दद्यावें यांचा करार केला. तेव्हा माहाराजानी नानास जावेंयांसी आज्ञा केली. फौज व सरदार व बार दिल्हे॰ फौज सह वर्तमान सैदा जवळ गेलें. सैद व नाना मजल दर मजल दिल्लीस जाऊन पातशाही फौजेस जरद देऊन फराखशाहा पातशाहा त्याच्या नेत्रास अपाय केला. आणि त्याच्या पुत्रास तख्तावर बैसविला. ते समईं पुणे सुभें व जुनार सुभा येथील मोगलाई अमल दरोबस्त व तमाम-मोगल अमलाची चौथाई स्वराज्य व सर. देशमुखीचे वतन माहाराजास करार करुन पातशाहीचे सनदे घेऊन अमलेस सैदे कडुन पंन्नास हजार रुपये दर रोज पावत होते. त्या पैकीं निमे फौजेस खर्च करुन बाकी खजाना बाळगुन सातारीयास माहाराजाचे दरुषणास गेले. माहाराज कृपावंत जाहालें. परगणें करडे फाजण गांव वगैरे पंजे माहाल सर देशमुखीचे वतन नानास दिधलें. सैद दक्षिणेस येऊन साहा सुभे याचा सुभा करीत होता. त्यांस काहि येक दिवसी पातशाहानी किलीचखान यास दक्षणे सुभा सांगोन रवाण केले. सैदा जवळ जंगी फौज होतीं. जेंगी पात्स्व होती. किलीचखान दिलींहुन निघाल्यावर फौज जमा करींत आलें. पातशाहास सैदावर अवकृपा आणिं किलीचखानावर कृपा होती तेणे कडुन सैदास दक्षिणेस सुभादार म्हणुन निरोप दिधलें. स्वदेशी पुडें पाळेगारीं करीत होते. त्याचीं पारपत्य नानानी केली. त्यास प्रथम जाधव राव याजकडें जाऊन बाबतीचे सुभा करुन श्रीमंत शाहु माहाराजा पासुन शेनाकर्ते मेळविलें. माहाराजाचे शेवा निष्टेन करुन मर्द व शाहाणे मनुष्य राज्यांत नाना ऐसा लोकीक वाहाडऊन माहाराची कृपा संपाधुन प्रधान पद मेळविलें. जे राज्ये श्रम करुन शत्रू पराभवऊन बंदोबस्त केला त्याजर काहिं येक दिवसी नाना कैलास वासी जालें. शेक

१६४२. त्याचे पुत्र तेव्हा श्रीमत बाजीराव साहेब व चिमाजी अपा हे माहाराजांचे दरुषणास सातारीयास गेले. राव साहेब यास प्रधान पदांची वस्त्रे दिधली व अपा साहेबास दमाजी थोरथ यांचे सरंजाम सरकारांत घेतला त्याची सरदारी सरंजाम सुधा: देऊन वस्त्रेहिं दिधली. मग त्यानीं सातारीयाहुन पुणेस आले. धानाजी जाधव राव यांचे पुत्र चेंद्रसेन जाधव राव याजवर माहाराजाची अवकृपा जाली. याजे मुळें ते मोगलाईत नवाब किलिचखान यांचे राज्यांत गेलें. तेव्हा खंडेराव दाभडें यास सेनापती व त्यांचे पुत्र श्रीयुत त्रिंयेंबक राव दाभडे यास सेना खास खेल हि ऐसे दोनी पद माहाराजानी कृपा करुन दिलहिं. त्याजवर दाभडे यांचे घरी श्रावण मासीं श्रावणीचे दक्षेणा अनेक ब्रम्हणास भुरी वगैरे देणची चाल होती या प्रमाणे बहुत दिवस पावेतो चालत असता काहिं दिवसा वर खंडेराव दाभडे वारले. तेव्हा त्रीयेंबकराव दाभडें यास हिंदुस्थान प्रांती काहिं मुलुक होता ऐसी यांसी दिल्ली व गुजरथ प्रांत त्याकडें होता. त्रीयेंबकराव दाभडे त्या प्रांती गेले होते त्यास रावसाहेब गुजरथ प्रांती दाहा हाजार फौजे निसीं गेलें. तेव्हा दाभडे याणि बिघाडीची सुरत दाखवली च्याळीस हाजर फौज त्यां जवळ होती. नवाब किलीच खान पन्नास हजार फौजे दरय तोफखाना गडा कडें होतें ते समई वरघाटी यावयांसी मार्ग नदिसें इकडें दाभडे तिकडे नवाब किलिच खान नाहिलाज जाहाला रावसाहेब व त्याचें सह बंधु अपासाहेब या जवळ थोडकीं फौज परंतु नामी नामी म्हणुन एक माणुसास दिला स्वामी कार्यास तत्पर व उभयतानी सर्व सरदार लोकाचे मनोधारण करौन वडिलाचें पुण्य पदरी व माहाराज यांचें एक निष्टावंत या योग्ये लढाईचा कस्त करोन दाभडो यावरी चलुन जाऊन युध करु लागला. लढाई मातबर केली. ते समई त्रीयेंबकराव दाभडे यास गोळी अंबारीत लागुन कामास आलें. फौजेवर कस्त करोन लुटुन पस्त केली. मोटि बस्तकरोन पुण्यास येऊन राज दरुसण घेणेस पुण्यास आलें. दसरा जाहाल्यावर राव साहेब पुण्यांत राहिलें व अपा साहेब रावसाहेबाचे सह बंधु स्वारी

तयारी करुन इंदस्थानांत स्वाटी जाऊन उजीनीस दयाबहदुर सुभा होता. त्याजवर जाऊन लढाई मातबर करुन सुभा बुडविला. मुलूक सरकारांत घेतला. माहाराजच्या राज्याची अमीवृधी करीत चालीलें. ते समई मलहारजी जातीचा मराठा धनगर त्यास उपनाव होळकार याणे राव साहेबाचे दिवसांत श्रीशाहु छेत्रपती याज पासी सिलेदारी राहुन नंतर क्षेत्रपती यांची व प्रधान राव मशारनीले यांची व सदरहु होळकारांची मर्दुमी मोटी व सरकार माहाराज्याच्या चाकरींत लक्षे राखुन होता. व तैसेच राणोजी जातीचा मराठा उपनाव सिंदीया यास कारण की कुणबीचा पोटी संतान जाहालयास असल नव्हें. कमसळ करींता त्यास उपनाव सिंधे अखेर संबदि बच्चे येसे नामाभी दान सदरहु राणोजी सिंदे प्रथमता श्रीक्षेत्रपती याजळ खिदमत गारींचे व जोडा उचलणेंच कामास सदरहु रावसाहबेचे पेशवाईतं होते. यावर क्षेत्रपती यांची कृपा व दिमतीची पाहुन समागमे काहिं एकें फौज बाळगवणेस दर दो मराठें नफरास हुकुम क्षेत्रपतीचा व प्रधान यांचा दोघाचा जाला. तेव्हां फौजा ठेऊन सरकारच्या कामांत मर्दुमी करुन राहिलें. उभयेतांस सरदार नाम पावलें. ते पुर्वि त्यांचे वडिलाचें दिवसांत सरदारीगीची पया मर्तबा नाहिं. याच्यां जेन्मांत या पुरुषा पासोन श्री क्षेत्रप्रतीयांचे कारकिर्दितं जालें. यावर मलाहारजी होळकार व राणोजी सिध्या हे उभयता सरदारास लाभतीचे दिवसं दिवस अक्रमीले. त्या स्वारींहुन देशी आल्यावर माहाराजाचे दर्शणास गेल. त्या काळी गुजरात मुलुक दाभडे यांची रावसाहेब यांस हास्तगत जाहाल्यांवर तधि पासुन बहिस्तुर चालें. श्रावणमासीं विशेष रावसाहेब याज पासुन श्री क्षेत्रपती याज कडे जाहाली. आधीकोत्त वाहडली. 'सात वरुष प्रती वरुषि लागल्यावर तेल खाट कोंकणांत समुद्रतीरी दक्षेणेकडे अडिचसें कोसावर समुद्रतीरी जाफराबाद बंदर तेथे अमल शमक म्हणीजे अविध माहाषी याचा होता. ते समई सदरहु जाफरा बहदराहुन हा भाषी सिंधीया याने तेथील बंदराहुन जाहाजा समवेत कोकणांत समुद्रतीरी पोहचुन आपल्यां कुपती करुन

समुद्रतीरी असणार मासी मारणार त्यास नाव माहाराष्ट्र कोंकणी भात्रा करुन गाव कोली या प्रमाणें तेथे असतां त्या लोकास सदरहु हाबवी याणे जरद देऊन समुद्र किनारा एक टापु पाण्यांत असतां तेथे किल्ला बांदणेस योजुन पाया नीराच उसंगनि किला तयार करुन त्यास नाव जंजीरा ठेविला. व काहिं दिवसा नंतर जंजीरास उतरे कडे तीनी कोसावर ठापु असतां तेथे नवीन किल्ल तयार करुन त्यास नाव कांसा कटोरा ठेविला. व यास उतरेस अठावीस कोसावर एक ठापु असंता त्या जागी किला नवीन तयार करुन त्यास नाव खंदिरी ठेविलें. त्या जागी हा बाषी याची जोर बहुत असतां सदरहु माहाराष्ट्र प्रांती श्री शाहूछेत्रपती यांचे दिवसांत व पेषवेराव साहेबाचे व बाजीराव यांचे चार कीरदेंत पेशवाईंत शमक म्हणीजे बाबशे यानी उपद्रव करुन तमाम किले घेतलें. त्याजवर मोहिम वारावयांची मर्जी माहाराज छत्रपतींची परंतु जंजीरास समुद्रांत हास्तीगत होणे कठिण व गड किला मजबुत तेव्हा काहि फितूर असावयास्तव शेखजी सुभेदार होता. त्याजकडें राजे कारण लाविलें शेखजी व सिधीया व रूप खान यांच चित्त शुद्ध नव्हते याजमुळें फितुर करावें यास जगा जाहाली. राजपुरीस दाखल जाहाल्यावरी पन्नास हजार रुपये दयावे आणि निरोप घेऊन दयावा असा करार करोन ठेविला. त्यास सिंदि सरुर खान वारलें. ते समई त्याचें थोरला पुत्र सिधी अबधुला जंजीरां यांत राहिला व धाकुठा लोंक सिधी अबधुला रहिमान खान मुददिफन करावयांस राजपुरीस आला. तेव्हा सिंधीस बुलवासी व सिधी अबर आफवानी व सिधी राहाब यांचे दोनी थोरले लेकास जीवे मारुन जजीरा दरवाजी यांस देऊन किल्ल बुलावीं लासी हिं अबदुल रहिमान दरीया बराबर अला. तो राजपुरीस राहिला. त्या गर्दि समई शेखजीचे पुत्र श्रीमंत बाजीराव साहेबास येतांच कुच करुन मोट मोटया मजली करुन एकदमं राजपुरीस जाऊन दाखल जाहालें. जेंजीरा यांत खबर पोंहचतांच सिधी शाहायाणें लोका सुधा बाहीर आला. मग राजावर लढाई होऊन सिंधी शाहा पडला.

राव साहेब बिमारीचे होऊन बैसलें. फतेसिंग भोसले अकल कोट वाले व श्रीयुतराव प्रतीनीधी होते. किल्ले कोट अवचीत गड व सुरंग गड बिरळांत तेला घोसला माहाराय गड घेतलें. सिंधी अबधुल रहिमान सांपडला. तो राव साहेबाजवळ होता. साहा महिनीयां पावेतो जींत दरुन तह करुन सिधी अबधुल रहिमान यांस जंजीरे यांत तख्तावर बसऊन किल्ले घेतले. त्यापैकी रायगड माहाड हुजुर माहाराजानी ठेऊन वरकड किलाचे बंदोबस्त रावसाहेबी केला. साडेपांच माहाल हबशीस देऊन वरकड माहाल सरकारांत घेतले. तह करुन पुण्येस येऊन माहाराजाचे दरुशणास गेले. यावर मानोजी अंगरे कुलबी समुद्रांत जंजीरेर बारा कोनाचे तरफावत असें. तेथील हा किला सदरहु अंगरे यासी छत्रपतीचे दिवसांस सरखेल खीताब होती. सदरहु मानोजी अंगरें कुलाबी यांस किल्यांत समुद्रांत आहें. तेथे होतते वारल्यावर त्याचे वडील पुत्र सखोजी अंगरे दौलत कुलबी यास करीत होता. व धाकुटा पुत्र संभाजी अंगरे विजये दुर्गास होते. त्यास सखोजी अंगरे वारले. तेंव्हा संभाजी आंगरे विजये दुर्गास होतें. त्यास कुलाबी यास बाणे जरुर करीता कुलबी यास येऊन घोडजी अंगरे यास ठेऊन बंदोबस्ती करुन विजये दुर्गास गेलें. संभाजी अंगरे आंगरे याचा व मानाजी आंगरे याचा पेंच होता. याजमुळें संभाजी अंगरे आले होते. तेंव्हा मानोजी आंगरे पळुन रेवंडिसार फीरंगीयांचे अश्रयास गेले. संभाजी आंगरे विजये दुर्गा कडें गेले. यावर मानाजी अंगरे कुलाबी यास जाऊन किल्ला हास्तगत केला. ते वर्तमान संभाजी अंगरे यास कळतांच अरमार सुधां धाऊन आले. ते मानाजी अंगरे याचे पत्र येतां रावसाहेब व अपा साहेब उभयेता समुद्रांत थोर थोर मजलीं करुन पावले. मानाजी आंगरें यांची कुमक केली. ते समई राजयानीं १ कोथाला किला दोनी व बेरटी व छेतीसी दोन माहाल सरकारांत घेतलें. आणी पुण्यास आलियावरी वसई साष्टी कडिल भेद आला. यास्तव मावळ दशमीं कोंकणांतील लोक चाकर ठेऊन खंडोजी मानकर व रामाजी माहादेव

यास पाठविल्यें. ते जलद जाऊन कुलाबयाच खाडित उतरुन जाऊन साष्टी घेतली. शंकरजी केशव यास वसयीस रवाणा केले. ते गोथार त्याचे पद्दरा जवळ जाऊन राहिले. त्यास हे वर्तमान गेल्यास फीरंगी यासाहि गेले. फिरीगियाने तयारी केली.

(To be continued)

TADHKIRAT-AL-ĀNSAB

Edited by

SYED HAMZA HUSAIN Omari, MUNSHI-E-FAZIL

(Continued from page 98, Volume VIII, No. 2.)

بعد وفات این بی بي احسن الدين خاں شهيد با دختر خورد سيد منصور كتخدائي كردند ازين بي بي هيچ اولاد نشد قصه ميد احمد رضوي مشهدي بالمذكور يافت مولوي الله بخش ابن حضرت شيخ عبدالحي عالم متبحر مدرس بودند بسيار فضايل و كمالات مي داشتند اول در محله مفتيان گوپامو با دختر شيخ عيسي مفتي رئيس مفتياں كتخدا شدند ازين بي بي يک دختر متولد شده كه با شيخ عبدالقادر ابن شيخ نعمت الله ابن حضرت شيخ عبدالحي كتخدا كردند چنانچه بالامذكور يافته بعد وفات دختر شيخ عيسي مفتي مولوي الله بخش در قنوج در برادري جدي خود كتخدائي كردند از ايشاں مولوي الهداد متولد شدند مولوي الهداد و مولوي علي اصغر قنوجي و نواب عبدالوهاب خاں جد قدرت علي خاں دائي لوري برادر خالاتي بودند بعد ازاں هيچ نسبت از قنوج نشد و حالا در محله خطابياں يعني محله ما كه در قنوج مشهور بخطابياں است هيچ كس باقي نيست بلكه نشان حويلي ها نماند يک مسجد دراں محله باقي است و يک دختر شيخ محمد ماه خطابي هست كه با مفتي قنوج كتخداست مولوى الهداد عالم متبحر و مدرس ذي تقوي و فتوي و تصانيف بودند چنانچه حاشيه تصنيف ايشاں بركشف يزدوي شرح اصول يزدوي هست مولوي شيخ احمد عرف ملاں جيون اميڻهوي درتفسير احمدي ايشاں را بمولانا الهداد مي نويسند و كلام ايشاں را بعدم جوا زبيع حر در مخمصه و غير مخمصه سند مي گيرند با دختر قاضي عبدالماجد هر كامي كه بلا واسطه نواسي بندگي سيد كمال فرزند حضرت غوث العالم مخدوم سيد اشرف جهانگير بودند كتخدا شدند از ايشاں سه ۳ پسر يكے مولوي محمد مراد دويم حضرت شاه محمد ماه سيوم شيخ محمد سعيد و چهار دختر متولد شدند يكے

دختر را با ملان قاضي شهاب‌الدين ابن شيخ محمد حسين ابن شيخ عبدالسلام ابن قاضي احمد عرف قاضي مدار كتخدا كردند ملان قاضي شهاب‌الدين موصوف عالم متبحر و مشتهر و مدرس چهار صد كس در خدمت ايشان فارغ التحصيل شده بودند ايشان نواسه شاه محب‌الله اله آبادي صدرپوري اند از دختر مولوي الهداد ايشان را دو پسر يكے شيخ غلام معين‌الدين دويم مولوي قطب‌الدين و يك دختر متولد شدند دختر را در محله خود كتخدا كردند لاولد ازين جهان رفت ملان قاضي شهاب‌الدين بعد وفات والدهٔ غلام معين‌الدين در محله خود كتخدائي كردند ازين بي بي يك پسر نصيرالدين محمد خان متولد شدند بعد وفات والدهٔ نصيرالدين محمد خان كه با دختر دويمي جد نا شيخ عبدالوالي كتخدا شدند از ايشان سه ۳ پسر يكے وحيدالدين دويم ظهيرالدين محمد خان شهيد سيوم بديع‌الدين متولد شدند شيخ غلام معين‌الدين ابن ملان قاضي شهاب‌الدين در محله خود كتخدا شدند ازايشان پنج پسر يكے شيخ محمد حسين دويم شيخ نظام‌الدين سيويم عبدالحق چهارم تاج‌الدين پنجم محمد فضل شهيد و يك دختر متولد شدند دختر را با مولوي وهاج‌الدين ابن مولوي قطب‌الدين كتخدا كردند و شيخ محمد حسين با دختر مولوي قطب‌الدين كتخدا شدند ازايشان دو پسر يكے غلام مكي دويم عبدالرزاق و دو دختر متولد شدند دختر كلان را با عباس علي خان ابن محمد اكرام چودهري در محله خود كتخدا كردند ازايشان سه ۳ پسر و يك دختر هست و دختر دويم شيخ محمد حسين مذكور با مولوي رحيم‌الدين ابن مولوي وهاج‌الدين كتخدا بودند ازين عالم لاولد رفت شيخ غلام مكي با دختر كلان حكيم علي خان ابن قاضي محمد مبارك كتخدا شدند ازين بي بي يك پسر هست و اين بي بي ازين عالم رفت و عبدالرزاق با دختر محمد حكيم ابن قاضي سلطان ابن قاضي امين كتخدا بودند ازين عالم لاولد رفت شيخ نظام‌الدين اول در محله خود كتخدا شدند ازين بي بي نوازش علي خان متولد شدند بعد وفات والده نوازش علي خان در قصبات

ہر کام کتخدائي کردند ایں بي بي لاولد ازیں جہاں رفت بعد ازاں در مخدوم زادہائے امیٹھی با دختر مولوي غریب کتخدائي کردند ازیں بي بي چراغ الدین و یک دختر متولد شد دختر را با عبدالسلام ابن شیخ محمد فضل شہید ابن شیخ غلام معین الدین کتخدا کردند چراغ الدین با دختر شیخ تاج الدین ابن شیخ غلام معین الدین مسطور کتخدا است و بعد وفات والدہ چراغ الدین کہ با دختر قاضي محمد امیر ابن قاضي محمد مبارک کتخدائي کردند. ایں بي بي لاولد ماند - و نوازش علی خاں با دختر نصرالدولہ کہ از ہر دو بي بي نسبت کتخدا اند شیخ عبدالحق ابن شیخ غلام معین الدین مذکور با دختر نصیرالدین محمد خاں ابن ملاں قاضي شہاب الدین کتخدا شدند ازیں عالم لاولد رفتند شیخ تاج الدین ابن شیخ غلام معین الدین مسطور اول با دختر قاضي سلطان ابن قاضي محمد امین در محلہ خود کتخدا شدند ایں بي بي ازیں عالم لاولد رفت بعد وفات ایں بي بي شیخ تاج الدین مذکور در قصبۂ سندیلہ با دختر شیخ عبدالغني ابن عم مولوي محمد قایم سندیلوي کتخدا شدند ازیں بي بي یک دختر ہست کہ با چراغ الدین مذکور کتخدا است مردم قصبہ سندیلہ را با فرزندان مخدوم سید الہدیہ خیرآبادي و با فرزندان مخدوم سید علاءالدین سندیلوي و با حقانیان سندیلہ و با سادات کرماني خیرآبادي و با فرزندان مخدوم شیخ سعدي کاکوري و با قضات ہر کام و قضات گوپامو و دیگر شرفائے معتبرین آں جوار نسبت ہاست شیخ محمد فضل شہید ابن شیخ غلام معین الدین مرقوم اول در محلہ خود کتخدا شدند از ایشاں دو پسر یکے عبدالسلام دویم نورالاسلام متولد شدند بعد وفات والدہ عبدالسلام در قصبہ سندیلہ با دختر سید عبدالغني مسطور کتخدائي کردند ازیں بي بي ہیچ اولاد نیست عبدالسلام با دختر شیخ نظام الدین عم خود کتخدا اند ایشاں را ازیں بي بي یک دختر و یک پسر ہست و نورالاسلام با دختر نصیرالدولہ کہ از ہر دو بي بي ایشاں نیست کتخدا است مولوي قطب الدین کہ عالم متبحر و مشتہر و مدرس

بودند در خدمت ایشان زیاده از چهار صد کس فارغ التحصیل شدند از بنگاله تا پنجاب شاگردان ایشان حالا درس میگویند در محله خود کتخدا شدند ازایشان مولوي وهاج الدین و یک دختر متولد شدند دختر را با شیخ محمد حسین برادرزاده خود کتخدا کردند مولوي وهاج الدین . عالم با عمل و بسیار صالح و عابد و زاهد متوکل و قانع و مستغني مزاج و سخي واقربا پرور و غربا و مسافر نواز و صاحب فتوي و تقوي و عامل حرز یماني و خلیفه حضرت غوث الدهر پیر و دستگیر حضرت شاه قدرت الله سره العزیز بودند با دختر شیخ غلام معین الدین عم کلان خود کتخدا شدند ازایشان پنج پسر یکي مولوي محمد مشایخ دویم مولوي رحیم الدین سیویم امام الدین چهارم حفیظ الدین پنجم مولوي عماد الدین عرف حاجي میاں متولد شدند مولوي محمد مشایخ صالح و عابد و زاهد بودند با دختر دویمي شفیع الدین محمد خاں ابن شیخ غیاث الدین ابن شیخ کمال الدین که نواسي جعفریان گوپامو است در محله خود کتخدا شدند ایشان لاولد ازیں جهاں رفتند مولوي رحیم الدین عالم و صالح و مدرس اند با دختر شیخ محمد حسین ابن شیخ غلام معین الدین مسطور کتخدا شدند این بي بي لاولد ازیں جهاں رفت و امام الدین با دختر شیخ نصیر الدین ابن شاه رحیم نبیره حضرت مجتبی قلندر لاهر پوري که نواسي فرزندان حضرت مخدوم شیخ سعد است کتخدا اند حضرت شاه مجتبی قلندر فاروقي نسب اند در جوار و دیار صوبهٔ اوده بسیار اعتبار شرافت و نجابت فرزندان ایشان است فرزندان ایشان را با فرزندان حضرت مخدوم شیخ سعد قدس الله سره العزیز و با فرزندان مخدوم مید الهدیه خیر آبادي و با سادات هر کام که در شرافت مثل خود دیگرے را نمي دانند و با قضات گوپامو و با شرفائے معتبرین آں جوار نسبت هاست و حفیظ الدین نا کتخدا ازیں عالم رفتند و مولوي عماد الدین با دختر محمد ماه ابن محمد پناه برادر خالاتي نواب منیر الدین خاں بهادر که نواسي شفیع الدین محمد خاں مذکور است کتخدا است ایشاں

را يك پسر هست و نصيرالدين محمد خاں ابن ملان قاضي شهاب‌الدين با دختر شيخ كمال‌الدين در محله خود كتخدا شدند ازيں بي بي دو دختر متولد شدند دختر كلاں را با شيخ عبدالحق ابن شيخ غلام معين‌الدين كه بالا مذكور يافته كتخدا كردند لاولد ماند ودويم را با حميدالدين خاں شهيد ابن ظهيرالدين محمد خاں شهيد اول در محله خود كتخدا بودند ازيں بي بي حميدالدين خاں شهيد متولد شدند حميدالدين خاں شهيد كه با دختر دويمي نصيرالدين محمد خان مسطور كتخدا بودند لاولد ازيں جهاں رفتند بعد وفات والده حميدالدين خاں شهيد ظهيرالدين خاں شهيد با دختر قاضي حفظ‌الملك ابن شيخ ابوسعيد ابن ملان ابوالواعظ كتخدائي كردند ايں بي بي لاولد ازيں جهاں رفت بديع‌الدين با دختر مولوي غريب اميٹهوي مخدوم زاده كه بالا مذكور شده كتخدا شدند ازيں عالم لاولد رفتند دختر دويمي مولوي الهداد ابن مولوي الله بخش ابن اشيخ عبدالحي باجد تا شيخ عبدالوالي كتخدا شدند ازيں بي بي شيخ محمد امان و بي بي او جيالي والده ظهيرالدين خاں شهيد متولد شدند احوال ايشاں بالا تحرير يافت و دختر سيومي مولوي الهداد با شاه عبدالنبي ابن شيخ ولي محمد ابن شيخ مدن ابن شيخ عبدالحي كتخدا شده از ايشاں شيخ محمد علي و كرم علي خاں و سه ۳ دختر متولد شدند احوال هريك بالا مسطور گرديده ـ دختر چهارم مولوي الهداد جدهٔ ماجده اين عاصي بودند حضرت جده ماجده رابعه ثاني عابده و زاهده و تهجد گذار بودند عمر شريف ايشاں نود و دو ساله شده بود تا وقت رحلت تهجد فوت نگرديده وليه و سخيه و بسيار مجبرة يتامي و غربا پرور بودند تا آخر عمر خود تا آنكه هر روزه چهار پنج كس را في سبيل‌الله طعام نمي فرستادند فرزندان خود را طعام نمي دادند و بسيار خيرات جاري ازيشاں باقي است و بيعت ارادت بجناب سيد هاشم سبز پوش فرزندان حضرت غوث‌الاعظم كه از بغداد شريف تشريف آورده بودند و وارد كوپامو شدند مي داشتند ملكات و حسنات و

خیرات جده ماجده را حدے نیست کہ باحاطۂ قلم آید و آنچہ کرامات بعد وفات ازایشاں ظاہر شده بیان دریں مختصر نمي گنجد مولوي محمد مراد ابن مولوي الهداد عالم و سخي بودند با دختر شیخ علیمؔ اللہ مفتي گوپامو کتخدا بودند ازایشاں شیخ عبدالواجد و یک دختر متولد شدند دختر را با سید غضنفر علي ابن سید شیر علي در محلہ سادات گوپامو کتخدا کردند از ایشاں دو پسر یکے سید محمد افضل دویم سید محمد مقیم و دو دختر متولد شدند اولاد دختري نوابي ہائے محمد مراد موصوف ہیچ نماند سید محمد افضل با ہمشیره سید شرف الدین در محلہ خود کتخدا شدند از ایشاں یک پسر کہ سید یعقوب علي نام است و با دختر سید نظر محمد کتخداست ہستند سید یعقوب علي را دو پسر ہستند و سید محمد مقیم در لاہر پور در محلہ مفتیاں آنجا کہ سادات اند کتخدا بودند ایشاں را سہ ۳ پسر ہستند شیخ عبدالواجد ابن مولوي محمد مراد ابن مولوي الهداد مسطور با ہمشیرۂ دویم نواب بدرالاسلام خاں کہ عابده و زاہده و ولیہ و سخیہ و صاحبہ اوراد و اذکار بودند در ذکر جہر جان بحق تسلیم کردند کتخدا بودند ازایشاں چہار دختر متولد شدند دختر کلاں را با شیخ عبدالرحمٰن برادر کلاں ایں عاصي کتخدا کردند ایشاں را ہیچ اولاد نماند دویم را با احسن الدین خاں ثاني کتخدا کردند ازایشاں اولاد دختري ہست چنانچہ بالامذکور شده و سیوم را با قادر علي خاں ابن شیخ عبدالواسع کتخدا کردند ازایشاں یک پسر و یک دختر ہست احوال ایشاں نیز بالامذکور یافت و چہارم را با انورالدولہ کتخدا کردند ایں دختر چہارم شیخ عبدالواجد مذکور لاولد ازیں جہاں رفت حضرت شاه محمد ماه ابن مولوي الهداد عالم مدرس صاحبہ تقوي و فتوي بودند جذبۂ محبت الهي بر ایشاں غالب آمده ترک درس نموده راه فقرا اختیار کردند عارف باللہ شدند مجاہدات و ریاضات شاقہ و مکاشفات و کرامات حضرت معلي اللہ را حدے نیست کہ بہ بیان آید با دختر مولوي عبدالواحد ابن قاضي عبدالماجد کتخدا بودند ازایشاں سہ ۳ دختر متولد شدند دختر

کلاں را با شیخ محمد امان ابن شیخ عبدالوالي کتخدا کردند ازیں جهاں لاولد رفت و دختر دویم را با احسن الدین خاں شهید کتخدا کردند ازایشاں دو دختر متولد شدند چنانچه بالامذکور شده و دختر سیوم را باشاه غلام نجم الدین ابن شیخ محمد سعید ابن مولوي الهداد کتخدا کردند ایں دختر حضرت موصوف لاولد ازیں جهاں رفت شیخ محمد سعید ابن مولوي الهداد با دختر قاضي محمد اسحق ابن قاضي عبدالماجد بر کامي کتخدا بودند از ایشاں دو پسر یکے شیخ محمد وارث دویم شاه غلام نجم الدین و دو دختر متولد شدند دختر کلاں را با نواب منیرالدین خاں بهادر ابن شیخ عبدالوالي کتخدا کردند ازایشاں یک دختر متولد شدند چنانچه بالا مسطور گردیده ـ و دختر دویم را با عبدالجلیل خاں ابن شیخ عبدالواسع کتخدا کردند لاولد ازیں جهاں رفت شیخ محمد وارث با دختر شیخ محمد امان ابن شیخ عبدالوالي کتخدا بودند ازایشاں شیخ احسان الله و دو دختر متولد شدند دختر کلاں را با مصباح الله خاں ابن شیخ محمد روشن ابن شیخ محمد امان موصوف و دختر خورد را با غلام اشرف ابن عبدالحي خاں مرحوم ابن شیخ عبدالواسع کتخدا کردند و احوال ایں هر دو بالا تحریر یافت شیخ احسان الله اول با دختر خورد شیخ محمد روشن مرقوم کتخدا شدند، ازیں بي بي سه ۳ پسر یکے برهان الله دویم غلام صفي سیوم علیم الله و دو دختر متولد شدند دختر کلاں را با محمد امان ابن ضیاءالله خاں ابن شیخ محمد روشن مسطور کتخدا کردند و دویم را با ریاض الحق پسر دویم مصباح الله خاں ابن شیخ محمد روشن موصوف کتخدا نمودند و برهان الله با دختر حافظ غلام احمد برادر کلاں ایں عاصي کتخدا است یک دختر از و هست که با عبدالحق ابن ضیاءالله خاں موصوف کتخدا است و غلام صفي و علیم الله نا کتخدا اند بعد وفات والدهٔ برهان الله شیخ احسان الله با دختر حاجي ابوالمعالي خاں ابن نواب بدرالاسلام خاں بهادر کتخدائي کردند ازیں بي بي سه ۳ پسر و پنج دختر هستند یک دختر را با انور علي خاں ابن انوارالدوله انور علي خاں بهادر مرحوم و دویم را با غلام معین الدین ابن عبدالحي خاں مرحوم ابن شیخ

عبدالواسع کتخدا کردند و سہ ۳ دختر و پسران ناکتخدا اند شاہ غلام نجم الدین کہ سخي و متوکل و غربا و فقرا دوست مسافر نواز اند این بیت شیخ سعدي مطابق احوال آن است ـــ

نیم نانے گر خورد مرد خدا
بذل درویشاں کند نیم دگر

باوجود فقدان معاش استغنائے قلبي و علو ہمتي آنچناں مي دارند کہ در تحریر نمي آید با دختر سیومي حضرت شاہ محمد ماہ کتخدا شدند۔ لاولد ماند و ایں بي بي لاولد ازیں جہاں رفتند فرزندان جدنا شیخ عبدالقادر ابن قاضي لاڑ ابن شیخ ابراہیم ابن شیخ نعم اللہ فاروقي قنوجي را در قصبہ گوپامو از وقت سکونت قصبہ مذکور بلا واسطہ نسبتہا پسري و دختري باروسائے محلہ پرنوہ و یک نسبت پسري با رئیس خطیباں در زمانۂ ماضي و نسبت پسري و دختري باقضات و نسبت دختري با سادات و نسبت پسري با مفتیاں و در بیر و نجات قصبات و جوار و دیار صوبہ اودھ با سادات کرما نیان خیر آباد و حقانیان سندیلہ و نسبت پسري پیشتر و نسبت دختري یک با قضات ہر کام و نسبت پسري با فرزندان سید الهدیہ رضوي شنوزاني خیر آبادي و با فرزندان حضرت بہاءالدین ذکریا ملتاني و با شیخ زادہائے بجنوریان لکھنو و در ملک دکھن و حیدرآباد و با مردم عرب اہل قریش و سادات رضوي مشہدي و اہل نوایط کرناتک کہ اہل قریش اند و شرفائے معتبرین ملک دکھن اند ہست و بواسطہ نسبتہا محلہ جات مذکورہ قصبہ گوپامو و بیر و نجات قصبات و جوار و دیار صوبہ اودھ کہ مذکور گردیدہ با فرزندان سید عبدالرزاق حسنی الحسیني نبیرہ حضرت محبوب سبحاني غوث الاعظم پیر دستگیر محي الدین شیخ عبدالقادر جیلاني قدس سرہ کہ ہمشیرہ زادہ حضرت غوث العالم مخدوم سید اشرف جہانگیر بودند و با فرزندان مخدوم شیخ سعدي کاکوري و صدیقیان اودھ و صدیقیان صدر پور و فرزندان سید ماہر و اودہي نیشاپوري و با فرزندان اعظم ثاني مفتیان لکھنو و بجنوریان و صدیقیان لکھنو و فاروقیان و قانون گویان

لاہر پور و با فرزندان مخدوم سید علاءالدین سندیلوي و تصانه سندیله و فرزندان مخدوم شاه حسام الدین فتح پوري و فرزندان مخدوم شیخ سعد خیرآبادي و فرزندان مخدوم شاه صفي پوري و فرزندان مخدوم شاه احمد عبدالحق رودولوي و فرزندان مخدوم اخي جمشید قدوائي و قدوائیان قدواره و سادات نیشاپوري بهرایچ و سادات ہر کام و سادات دائي پور و اطراف و شرفائے قنوج و فرزندان شاه محبیر قلندر لاہر پوري و با شرفائے معتبرین قصبات جوار و دیار صوبۂ اودھ نسبت ہست نسبت پدري این عاصي با عدل الاصحاب و اکمل الاحباب زین المنبر و المحراب الذي کان رایه موافقا للوحي والکتاب امیرالمومنین عمر ابن الخطاب رضي الله عنه و نسبت مادري بواسطه محبوب سبحاني قطب ربانی غوث الصمداني شیخ الثقلاني حضرت غوث الاعظم میر محي الدین شیخ عبدالقادر جیلاني و غوث العالم مخدوم سید اشرف جهانگیر سمناني و سید شاه شجاع کرماني و مخدوم سید الهدیه رضوي شنوزاني بجناب اعلي و اقدس حضرت رحمته لعالمین شفیع المذنبین سید المرسلین خاتم النبین سیدنا و مولانا محمد صلي الله علیه و آله و اصحابه و سلم و با سدالله الغالب امیرالمومنین و امام الاشجعین حضرت علي ابن ابي طالب رضي الله عنه و حضرت امام حسن و حضرت امام حسین رضي الله عنهما و بواسطه حضرت مخدوم شیخ سعدي ساکن کاکوري و قاضي عماد بداوئي و با امیرالمومنین عمر ابن الخطاب رضي الله عنه و بواسطه صدیقیان اودھ شیخ الشیوخ حضرت شیخ بهاءالدین سهروردي با امیرالمومنین امام المتقین حضرت ابي بکرالصدیق رضي الله عنه و بواسطه قطب الاقطاب حضرت بندگي نظام الدین امیٹھوي با امیرالمومنین حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه پس امیدوار بارگاه واہب العطایا ارحم الراحمین غافرالمذنبین آنست که موافق وعده خود ملحق بهم ذریتم این عاصي را با ایمان ازین جهان بردارد و باین اصفیاء احباء خود ملحق گرداند و بوسیله پیران دستگیران کونین و .... في الدارین حضرت مخدوم

شیخ مینا و مخدوم شیخ سعد و مخدوم شاه صفي و غوث الدہر حضرت شاه قدرت الله قدس سرہم از عذاب اخروي نجات بخشد آمین یارب العالمین

خداوندا بحق قدرت خویش
بحق ذات پاک عزت خویش
بحق احمد سالار ثقلین
که کردي از طفیلش ہر دو کونین
زمین و آسماں در سائیہ اوست
ز مدح جملہ برتر پایۂ اوست
بحق دین او جملہ صفایش
بحق رازو نیاز پاک ذاتش

بر فرمائش نواب صاحب نواب عمادالدولہ عمادالدین خاں بہادر ظفر جنگ سپہ سردار ثاني دام اقبالہ تحریر شد در سنہ ۱۲۲۴ ہجري

تمت تمام شد *

حالات مصنف *

مولوي مصطفے علی خاں خوشدل که نام اصلي وے احمد مجتبي و اصلش گوپامو از مضافات دارالحکومت لکھنو است - او در سنہ ۱۱۷۳ ع از شبستان عدم قدم بعرصہ شہود نہاد ' نسبش بہ بست و ہشت واسطہ بہ ناصربن عبدالله بن امیرالمومنین عمر بن الخطاب رضي الله عنہ که نبسہ امام حسن علیہ السلام منتہي مي شود جد اعلاے او شیخ ابراہیم بن ناصر در بخارا سکونت گزیده و بعد او چند کس از اولادش در انجا بکمال عزت و اعتبار بسر بردند پس ازاں شیخ سلیمان از احفادش در اوایل سنین اربعمائہ بکابل لواے حکومت افراشتہ پسرش فخرالدین محمود نسیمان شاه و نبیرہ اش شہاب الدین فرخ شاه بعد او حکمران آنجا بودند - آخر ملک کابل بہ تسخیر سلاطین غزنویہ در آمده و تفرقہ تمام در اولادش روداده شیخ شعیب از نبایر او با اہل و عیال بہ لاہور آمد و از پیشگاه

حاکم دہلي قاضي کھنیوال کہ قریب بلدۂ ملتان است گردید۔ و بعد وے فرزند رشیدش شیخ سلیمان کہ والد ماجد قطب العالم فریدالدین شکر گنج قدس سرہ بودہ بداں خدمت مامور گشت۔ پستر آں خدمت بہ برادرش شیخ فخرالدین کہ از اجداد جناب خوشدل مغفور است مفوض شد و رفتہ رفتہ بمرور زمانہ شیخ نعمت اللہ از احفادوے در قنوج رسید و از انجا اولادش بگوپامو رسیدہ رحل اقامت افگندند و در انجا با شرفاے ذي اعتبار بہ ہمنسبتي پرداختہ بخوبي و خوش اسلوبي زندگاني مي نمودند۔ الحاصل جناب ممدوح کہ از نبسگان قاضي محمد مبارک شارح سلم العلوم است، بعد رسیدن بسن تمیز و انفراغ از تحصیل کتب درسي فارسي با کتساب کمالات بخدمت اساتذہ نامدار ہمچو مولوي رحیم الدین گوپاموي و مولوي غلام طیب بہاري و مولانا حیدر علي سندیلي دو ساختہ و باستعداد تمام در علوم عقلیہ و نقلیہ حاصل ساختہ بفرط شوق خودرا بحفظ کلام مجید برگماشت و بہ کمتر مدتے با تمام رسانید و در سلک ارادت حضرت سید شاہ غلام پیر بن قطب العارفین سید شاہ یُسین بلگرامي قدس سرہما در سلسلۂ قادریہ منسلک گردید و خرقہ خلافت سلسلۂ صفویہ کہ مشتمل بر طریقہ علیہ قادریہ و چشتیہ و سہروردیہ و نقشبندیہ است از دست مبارک فرزند والا نژادش حضرت مولوي شاہ نصیرالدین سعدي قدس سرہ پوشید۔ ازانجا کہ فکر معاش دامنگیر شد در عہد نواب والاجاہ کہ از بذي اعمام او بود در سنہ ۱۲۰۰ ہجري بہ مدراس رسیدہ شرف اندوز ملازمت گشت و بہ لیاقت شایستہ بخاطر نواب جاکردہ با حترام نمایاں و خطاب پدر بزرگوارش کہ مولوي مصطفی علي خاں بود ممتاز گردید۔ بعد چندے بہ تقرر عہدہ مدرسي مدرسہ سرکاري واقع گوپامو دستوري یافتہ بوطن مالوف رفت و دراں جا تا مدت حیات نواب موصوف بدرس و تدریس مشغول بود۔ بعد مسند نشیني نواب عمدة الامرا بہادر مرحوم باز در سنہ ۱۲۱۱ ہجري وارد مدراس گشتہ مورد عنایات نواب ممدوح گردید، بعد چندے رخصت حاصل کردہ بوطن رفت و

بارسوم در سنه ۱۲۱۶ هجري بمدراس رسید قریب یک سال سکونت ورزید بمقتضاے استعداد خداداد بخدمت قضا دایر و سایر ترچناپلي گردید و پس از چند سال قاضي القضات محمد مستعد خان مرحوم رخصت بدار آخرت کشید حسب الطلب ارباب حکومت بمدراس رسیده بعهدهٔ قاضي القضاتي ممالک محروسه متعلقه حکومت مدراس مامور گشت ـ آخرکار در سنه ۱۲۳۴ هجري وفات یافت و در مسجد معمورهٔ واقع متيال پيڈهه چینا پٹن (مدراس) در جنب قبر والد ماجد خود مدفون شد ـ جناب خوشنود خلف رسیدش که خود شاعر و صاحب تصانیف بود خوش دل مرحوم تاریخ وفات وے نیکو فرمود ـ دیوان فصاحت بیانش مشهور این دیار است ـــ

این نسخه سترگ که محتوي است بر حالات آبا و اجداد مصطفی علي والاجاهي در سنه ۱۱۹۲ هجري در عهد نواب والا جاه امیرالهند محمد علي خان بهادر والي کرناتک اتمام پذیرفت ـ درین تذکرہ مصنف واقعاتیکه یکے از معتبر ترین رفقائے او بود شنیده و هرچیکه بچشم خود دیده و مشاهده کرده بود بصراحت تمام ذکر نموده است ـــ

این نسخه بفرمایش نواب عماد الدوله امام الدین خان بهادر ظفر جنگ در سنه ۱۲۴۴ هجري نقل شد در آخر کتاب مهرے ثبت نموده است عبارتش اینست " فضل احمد خان سنه ۱۲۱۰ "

سید حمزه حسین عمري ،

مورخه ۱۶ فروری ، سنه ۱۹۰۰ع ٭